

09 | **P. Kubičková / L. Novotný**
Nejstarší pamětní kniha
VKOL

29 | **J. Štreit / M. Kučera**
Každý vnímáme svět jiným
pohledem

45 | **J. Kramář / M. Heloňová**
O historii pošty nejen
v Olomouckém kraji

TÉMA ČÍSLA

Kniha a informace

VĚDA MALEBNÁ

výstava
o vědecké ilustraci
nejen v ornitologii

Ornitologická stanice ORNIS

Bezručova 10, Přerov

4. 4. — 2. 11. 2025

úterý—neděle

9—17 hod

Vernisáž

3. 4. 2025

17 hod

 ORNIS

 Střední

 Olomoucký kraj

Muzeum Kamenického v Přerově je příspěvkovou organizací dle zákona o širšího územního působení Olomouckého kraje.

KROK 2/2025

Periodický tisk územně
samosprávného celku Olomoucký kraj

Téma čísla:

Kniha a informace

Obálka:

Foto: Elena Šenková

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci

Ročník 22., číslo 2

Vychází čtyřikrát ročně v Olomouci

Vedoucí redaktor:

Mgr. Michaela Heloňová

Redakční rada:

RNDr. Bc. Iveta Ťulpíková

Mgr. Miloš Korhoň

PhDr. Martin Kučera

Mgr. Lubor Maloň

prof. Mgr. Jindřich Štreit

Mgr. Michaela Heloňová

PhDr. Marie Gronychová

Mgr. Pavel Rušar

Mgr. Filip Gregor

RNDr. Lenka Prucková

Bc. Martina Vysloužilová, DiS.

Adresa vydavatele a redakce:

Vědecká knihovna v Olomouci,

Bezručova 3, 779 11 Olomouc

IČO: 100625

tel.: 585 205 311, fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz

internet: www.vkol.cz/krok

facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

kulturnirevue

Grafická úprava:

Petr Macháček

Předtisková příprava a tisk:

Booksprint s. r. o.

ISSN:

1214-6420 (tištěná verze)

1214-648X (elektronická verze)

Registrace:

MK ČR E 6450

Číslo vychází:

28. 5. 2025

Obsah

03 Úvodník

(Michaela Heloňová, Martin Kučera)

04 250 let s vámi. Již dvě

a půl století slouží VKOL
široké veřejnosti *(rozhovor)*

09 Nejstarší pamětní kniha

VKOL *(Petra Kubíčková,
Lubomír Novotný)*

18 Marie Strnadová desítky let navrací lesk historickým fondům *(rozhovor)*

24 Historie v bublinách

(Tomáš Franta)

27 Masakr na Švédských šancích

(Tomáš Franta)

29 J. Štreit: Každý vnímáme svět jiným pohledem *(rozhovor)*

34 Partyzánský oddíl

Jermak-Volkov *(Petr Jiráek)*

41 Učebnice a kontrola informací v nich *(Marta Konířová)*

45 O historii pošty nejen

v Olomouckém kraji *(rozhovor)*

58 O Olomouckém kolektáři

(Jiří Fiala)

65 Bez „bratečků“ by nebylo

svobody *(Květoslav Growka)*

68 Zapište se, chcete-li

(Pavlaína Machalová)

71 Co ukrývá makovice

olomouckého kostela
(Jaroslav Horák)

VARIA

75 Hlubočské vily rodu

Machanků *(Marek Bohuš)*

79 Děti se ztracenou minulostí

(Miluška Ottová, Michaela Heloňová)

ZE SBÍREK...

82 Vlastivědného muzea

v Olomouci *(Martin Kováček)*

87 Vzpomínka na členy

redakční rady KROKU

89 Kulturní itinerář

TÉMA ČÍSLA 3/2025:

Itálie

Moderní interiér městské knihovny v Hranicích. Zdroj: archiv VKOL, foto Rostislav Gregor.

Úvodník

Vážení čtenáři, vážené čtenářky, s velkým potěšením vám přinášíme nové číslo naší revue KROK, které je tentokrát věnováno tématu – kniha a informace. Tato volba je zvláště významná v souvislosti s letošní připomínkou 250. výročí Vědecké knihovny v Olomouci, kdy se knihovna stala veřejně přístupnou institucí a otevřela své bohaté fondy široké veřejnosti. Rok 1775 tedy představuje zásadní milník v historii naší knihovny, neboť z původní univerzitní knihovny založené již v 16. století se postupem času proměnila v dostupnou instituci, která umožňuje širokým vrstvám společnosti využívat její cenné a unikátní zdroje k badatelským účelům, vzdělávání, sebevzdělávání a rozšiřování obzorů.

Kniha od svého vzniku představovala základní médium pro přenos vědomostí a informací. Umožnila uchování a sdílení znalostí napříč generacemi i geografickými vzdálenostmi. Byla a stále je klíčovým nástrojem, který spojoval minulost s přítomností a budoucností. Knihy jsou také uměleckými díly a postupem času se stávají součástí národního i celosvětového kulturního dědictví, o které je třeba pečovat, chránit ho a uchovávat pro příští generace. V dnešní době, kdy digitální technologie neustále ovlivňují způsob, jakým získáváme, zpracováváme a sdílíme informace, je vhodné zaměřit se nejen na roli samotné knihy, která podle našeho

názoru bude mít vždy nezastupitelné místo, ale také na širokou škálu dalších forem a prostředků přenosu informací. Od tradiční pošty přes elektronické zprávy, rychlé textové komunikace až po moderní digitální platformy a online databáze – všechny tyto nástroje zásadně ovlivnily naši schopnost přístupu k vědomostem a jejich sdílení.

Rádi bychom vás všechny pozvali na výstavu VKOL, která shrnuje klíčové momenty vývoje knihovny od jejího otevření veřejnosti v roce 1775 až po současnost. Expozice také představuje významné osobnosti, jež knihovnu zásadním způsobem formovaly. Součástí je i unikátní pamětní kniha se stovkami podpisů významných návštěvníků.

Čtenářům naší revue přejeme obohacující čtení i řadu nových poznatků, autorům včetně fotografů děkujeme za spolupráci na tomto i dalších číslech KROKu a všem přejeme krásný a pohodový letní čas!

Na závěr bychom rádi vzpomněli na dvě výjimečné osobnosti, paní Marii Dokoupilovou a pana Jindřicha Garčice, kteří byli dlouholetými členy naší redakční rady. S hlubokou úctou si připomínáme jejich přínos a odkaz, který na poli kultury zanechali.

Michaela Heloňová, Martin Kučera

250 let s vámi

Již dvě a půl století slouží VKOL široké veřejnosti

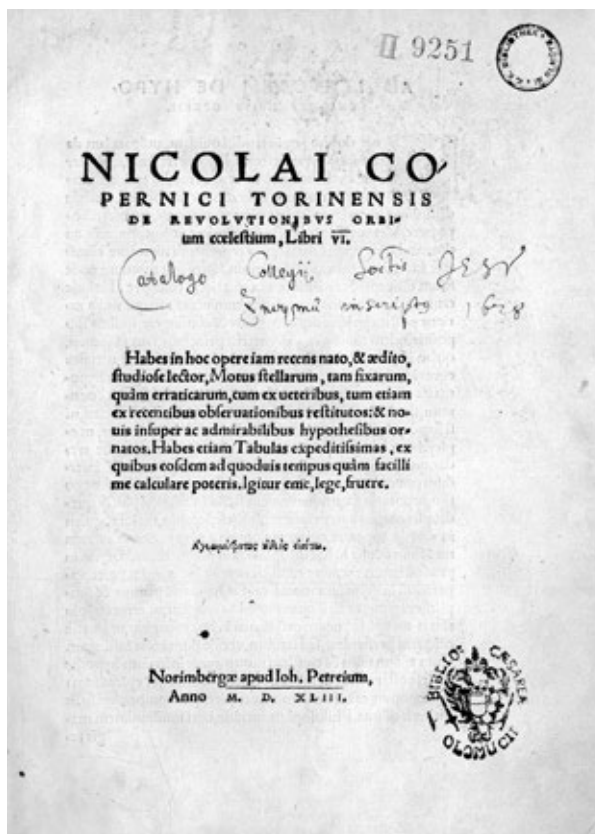
V letošním roce oslavuje Vědecká knihovna v Olomouci významné výročí – 250 let od zpřístupnění jejích bohatých fondů veřejnosti. V rámci jubilea se v Červeném kostele koná reprezentativní výstava zachycující její historii, vývoj a význam během uplynulých dvou a půl století. Autoři výstavy, historici VKOL Petra Kubíčková a Lubomír Novotný, v rozhovoru přibližují spletité dějiny knihovny i zajímavosti, které lze na aktuální výstavě spatřit.

Letos slaví Vědecká knihovna v Olomouci 250 let od doby, kdy začala fungovat jako veřejná knihovna. Jak došlo k jejímu zpřístupnění?

P. Kubíčková: Jak už název výstavy *250 let s vámi* napovídá, v roce 1775 došlo k tomu, že knihovní fondy byly zpřístupněny veřejnosti, nebo spíše širší veřejnosti. Od roku 1566 knihovna sloužila výhradně potřebám jezuitů. A po zrušení jezuitského řádu v roce 1773 se stala veřejnou, otevřenou knihovnou sloužící potřebám studentů a učitelů, například i ze středních škol. To byl velký posun oproti její dřívější historii.

Jakými zásadními událostmi si knihovna za 250 let svého veřejného fungování prošla a co pro ni znamenaly?

P. Kubíčková: V roce 1773 přešly knihovní fondy zrušených jezuitských kolejí pod olomouckou knihovnu. Následně v roce 1782 nařídil Josef II. zrušení klášterů, které považoval za nepotřebné.

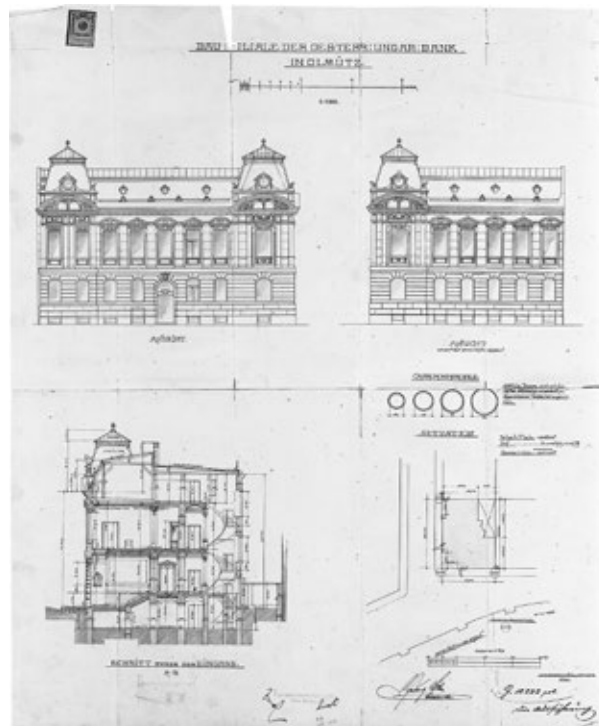
Titulní list norimberského vydání
Koperníkova *De Revolutionibus Orbium* z roku 1543.
Zdroj: VKOL, sign. II 9.251.

Knižní fondy těchto klášterů pak z velké části přecházely do olomoucké knihovny. Stala se díky tomu jednou z nejdůležitějších institucí svého druhu – určitě na Moravě, ale myslíme si, že i ve střední Evropě. Takže tato data znamenají pro olomouckou knihovnu obrovskou změnu právě v nárůstu fondu. Díky tomu byl fond knihovny obohacen o nejvzácnější díla, jako například Koperníkův spis *De Revolutionibus Orbium*.

L. Novotný: Jedno ze zásadních dat, pokud jde o rozvoj fondu, je rok 1807, kdy olomoucká knihovna získala právo povinného výtisku. To platilo po celou dobu až do dnešních dnů, kromě let 1935–1947. Za monarchie platilo jen pro moravské markrabství a částečně i Slezsko. Následně za Československé republiky díky němu knihovna získávala tištěné materiály z celého jejího území. Spolu se svozy klášterních fondů, konfiskacemi a dary patří povinný výtisk mezi nejdůležitější způsoby, jak se náš fond formoval.

Návštěvníci výstavy se také mohou seznámit s proměnami sídel knihovny. Kde se dříve nacházela?

P. Kubíčková: Původně byla knihovna umístěna v jezuitské koleji, po jejím zrušení byla krátce přestěhována do Brna. Tam ale nebyla ani celá vybavena a brzy se zase stěhovala zpátky do Olomouce. Za nové sídlo byl vybrán bývalý kostel sv. Kláry a přilehlý bývalý klášter klarisek, což bylo místo sice výhodné svou polohou v centru města, ale funkčně to bylo neštěstí, protože to byla chladná vlhká budova, která nebyla vhodná pro knihy. Zde setrvala od roku 1784 celkem 122 let. S nevyhovujícími prostory má knihovna bohužel letité zkušenosti. Z kostela, ve kterém dnes sídlí Vlastivědné muzeum

Sídlem knihovny je od roku 1936 budova bývalé Rakousko-uherské banky na dnešní Bezručově ulici. Plány ateliéru Fellner a Helmer z roku 1898. Zdroj: archiv VKOL.

v Olomouci, se knihovna stěhovala v roce 1906 do budovy dnešní teologické fakulty a tam zůstala do roku 1935, než jsme se přestěhovali do současné budovy bývalé Rakousko-uherské, později Československé národní banky. Ani to ale nebyla budova určená primárně pro knihovnu a bylo ji třeba adaptovat. Musela se přestavovat patra a dokoupit sousední dům, aby se zvětšil depozitář pro knihy.

Následně jsme v roce 1959 získali Červený kostel, který sloužil jako sklad, což na jeho interiéru zanechalo dost stop, například železnou konstrukci uvnitř. Veřejnost pouze tušila, že to, co prosvítá

za vitrážemi, jsou knihy. Dodnes koluje historka o tajné spojovací chodbě mezi kostelem a starou budovou. To by ale kvůli zasypaným ramenům řeky technicky nebylo možné.

Součástí výstavy je představení některých významných ředitelů knihovny. Můžete některé z nich přiblížit?

P. Kubíčková: Určitě musím vyzdvihnout osobnost Willibalda Müllera, jenž působil v knihovně v letech 1879–1915, od roku 1911 jako její ředitel, a byl zároveň velkým olomouckým a moravským patriotem. Byl to neobvykle vzdělaný člověk, který sepisoval dějiny a pověsti města a regionu, zasazoval se také o zlepšení fungování knihovny i pracovních podmínek pro knihovníky. Usiloval o to, aby bylo možné v zimě v knihovně topit, aby bylo dostatečné osvětlení a návštěvníci i zaměstnanci

Interiér C. k. Studijní knihovny v Olomouci (konec 19. století).

Zdroj: SOKAOL.

měli větší komfort. Období jeho ředitelování bylo neustálým zápasem. Na to, jaký byl Müller intelektuální člověk a znal se se spoustou velice zajímavých lidí z oblasti kultury a vzdělávání v Olomouci, velice dobře chápal praktickou stránku věci, kterou by se měl každý ředitel i v dnešní době snažit zajišťovat. Müller si plně uvědomoval prostorové nedostatky i podfinancování instituce. A to se vine jako červená nit dějinami nejenom knihovny, ale většiny kulturních institucí až do dnešních dob. Což je zarážející, jelikož se každý národ upíná ke své kultuře, a proto by měla být jednou z nejdůležitějších věcí, která by neměla zůstat na okraji zájmu společnosti.

L. Novotný: Na Müllera mohu navázat druhým nejvýznamnějším ředitelem, aspoň z našeho pohledu. Jde o Bohuše Vybírala, který byl přednostou a pak ředitelem v letech 1918–1948. Řešil podobné problémy, především finance a nedostatek prostor, to je prostě evergreen. Zároveň po vzniku Masarykovy univerzity v Brně existovala snaha přesunout knihovnu s jejím skvělým fondem právě tam, a tomu se snažil neustále bránit. Pro 20. století by měla ještě zaznít dvě, ač neředitelská, jména: Otto František Babler, překladatel a romanista, mimořádná osobnost evropského významu, a Bohuslav Smejkal, knihovník par excellence. Za normálního režimu, neplést s normalizačním, by byl ředitelem.

Expozice vyzdvihuje také osobnost Maurice Remeše, který v knihovně dlouhá léta bádá a stal se jejím neoficiálním kronikářem. O čem vypovídají jeho zápisky?

L. Novotný: Maurice Remeš je pro Olomouc a naši knihovnu zásadní osobností zejména proto, že máme jeho pozůstalost. Nejvýznamnější část jeho

pozůstalosti tvoří deníky. Remeš přišel do Olomouce v roce 1892 a vedl si od této doby deníky, které byly zpočátku cestovatelské, ale postupně přecházel ke každodennosti. Po roce 1945, kdy už byl v pokročilém věku, se v denících zaměřuje stále více na vzpomínky – jak vypadala knihovna, když do ní poprvé přišel, jak vypadalo město, s kým se stýkal. Výstavu jsme tak chtěli okořenit i vzhledem do každodennosti knihovny. Na panelech se lze dočíst, jak Remeš v 90. letech 19. století docházel bádát do tehdejšího sídla knihovny v klášteře svatě Kláry. Vzpomíná třeba na zdejšího knihovního sluhu France Čoku a spiritistické historky, které se s tímto místem pojily. Popisuje i přesun do budovy dnešní teologické fakulty nebo to, jak se znal osobně s ředitelem Willibaldem Müllerem. Zachycuje například i protižidovská opatření v knihovně nebo zabavování socialistického a komunistického tisku gestapem.

Jak se za 250 let projevil technologický pokrok ve fungování knihovny a jak ovlivnil samotnou knihovnickou práci?

P. Kubíčková: Co se týká technologií, tak posun je tady značný, od lístkového katalogu ke knihovnickým databázím a k systému Aleph.

S kolegy jsme sami zažili období tzv. retrokonverze, tedy přepisování lístkových katalogů z 19. století do elektronické podoby. Často šlo o katalogy psané ještě německým kurentem. Musely se přepsat do systému Aleph, aby byly záznamy zpřístupněny běžným čtenářům. Největší pokrok vidím v možnosti objednávat vše online z pohodlí domova, stejně jako nové služby – například digitalizace dokumentů na objednávku.

L. Novotný: Po vstupu České republiky do Evropské unie se objevily projekty financované

Maurice Remeš (vlevo) se svým přítelem Bohušem Vybíralem, cca polovina 30. let 20. stol. Zdroj: archiv VKOL, fond Bohuš Vybíral (pozůstalost).

z unijních fondů či fondů EHP a Norska zaměřených na digitalizaci a mikrofilmování. Například projekt DIGIMON nám umožnil pořídit mikrofilmovací techniku a začít chránit ohrožené dokumenty – zejména noviny, které podléhají rychlému rozkladu kvůli kyselému papíru. A poté následovaly další digitalizační projekty v rámci ochrany fondů.

Jaké zajímavosti z fondu knihovny mohou návštěvníci na výstavě spatřit?

P. Kubíčková: Jedním z exponátů je pamětní kniha, o které se dosud příliš nevědělo. Je to poprvé, kdy bude představena veřejnosti – doposud byla pečlivě uložena v archivu. Originál této knihy je

Tř. Svobody v 50. letech 20. století. Koncem 50. let začala adaptace Červeného kostela na sklad knih. Zdroj: SOKA Olomouc.

do konce výstavy k vidění ve vitríně. Také jsme z ní vybrali nejzajímavější zápisy a ty jsou zvětšené na panelech. Ale samozřejmě každému připadá zajímavý někdo jiný, někomu Jaroslav Seifert a někomu zase Hubert Ripka. Jsou v ní i velká jména 19. století jako František Palacký nebo Josef Kajetán Tyl.

L. Novotný: První zápisy jsou hodně spojeny se šlechtickým prostředím. Úplně první je od arcivévody Ferdinanda, později rakouského císaře Ferdinanda I. a českého krále Ferdinanda V.

P. Kubíčková: Což byl také jeden z největších mecenášů knihovny. Úplně jiný příběh už jsou podpisy po roce 1945, poté po roce 1948: různé, zejména pracovní kolektivy. Ale jako po celou dobu sem i v tomto období přijíždějí knihovníci, univerzitní

profesoři a studenti. Po roce 1989 se v knize objevují zápisy významných profesorů z různých světových univerzit, pocházejících i z Olomouce a Moravy. Ti poukazují na to, že se konečně mohli znovu podívat do Olomouce, a děkují knihovně i jejím zaměstnancům za prohlídku, což je až dojemné.

Ve druhé vitríně máme další významný exponát, a to nejstarší knihu zápůjček, kterou nám laskavě zapůjčila olomoucká pobočka Zemského archivu v Opavě. V ní jsou zápisy badatelů, kteří si tady půjčovali knihy, a asi nejznámější jméno pro veřejnost, o kterém se všichni učíme už od základní školy, je Josef Dobrovský. A ten tady bádá jako o život. Je to ohromná škála všech oborů od práva přes historii a teologii. Ale doba výpůjčky je zajímavá – měl knihy většinou půl až tři čtvrtě roku.

Z jakých zdrojů jste čerpali při práci na výstavě?

P. Kubíčková: Především ze svého vlastního archivního bádání. Už při přípravě dějin k 450 letům knihovny jsme strávili s kolegou Jiřím Glonkem a Lubomírem Novotným dva roky v archivu, především archivu univerzitní knihovny v Zemském archivu Opava v pobočce Olomouc. To znamenalo spoustu hodin s těmi krásnými zaprášenými žlutými krabicemi, kterými jsme se probírali a hledali relevantní informace. Nebo aspoň ty, o kterých jsme si mysleli, že budou lidi zajímat. Spousta informací je samozřejmě ještě nevyužita. Zčásti jsme tedy použili ještě nevyčerpané informace z archivních materiálů, zčásti samozřejmě literaturu, např. *Dějiny Vědecké knihovny v Olomouci* z roku 2016.

Jan Matula

Nejstarší pamětní kniha Vědecké knihovny v Olomouci

PETRA KUBÍČKOVÁ, LUBOMÍR NOVOTNÝ

Kniha v jakékoli podobě, a to i v dnešní moderní, překotné, přetechnizované a informačně nabitě době, je stále důležitým, významným a pro mnoho lidí nenahraditelným médiem, zdrojem a nosičem informací i výrazným uměleckým předmětem. Pomocí písma se do knih lidé snaží uložit své znalosti a vědomosti a umožnit tak jejich šíření i uchování. Informace v nich obsažené mohou na rozdíl od nespolehlivé a limitované lidské paměti znovu vyvolat moudrost, krásu, zážitek nebo vzpomínku již zaprášenou staletími.

Literaturu čili písemnictví tvoří krásná i odborná literatura, religiózní spisy, korespondence, autobiografie a další typy textů, jež dělíme podle specifických druhů, žánrů a kategorií. Celkem osobité postavení má tzv. pamětní kniha.

Původními pamětními knihami byly kroniky, nejprve farní, později např. městské, známe pod různými názvy jako „Liber memorabilium“, „Gedenkbuch“, „Chronik“, „Kronika“ nebo „Paměti“. Šlo o narativní pramen zachycující chronologicky historické události a významná dění. Pamětní knihy ve smyslu návštěvních knih, kam se zapisovaly vzkazy a připomínky návštěv a hostů

na konkrétním místě, si zejména během 19. století pořizovalo stále více společenských, hospodářských, politických i kulturních institucí, organizací, úřadů a spolků, kterým primárně sloužily k zápisu významných událostí, výročí, návštěv, svolání, a vlastně tak svým způsobem reprezentovaly danou organizaci na veřejnosti. Nejčastěji byly pamětní/návštěvní knihy vedeny u historických a kulturních objektů i přírodních památek a sloužily k zápisu návštěvníků z řad široké laické, ale i odborné veřejnosti. Pamětní knihy si ale pořizovali i jednotlivci, popř. rodiny, k zaznamenávání soukromých významných událostí. Tyto knihy se pak často stávaly jakousi rodinnou kronikou.

Pamětní a návštěvní knihy nás provázejí dodnes, můžeme se s nimi setkat na každém hradě či zámku, běžné jsou na výstavách, v galeriích, pamětových institucích, kulturních stáncích, ale i v rekreačních a stravovacích zařízeních, lázních a nemocnicích, botanických i zoologických zahradách, sportovních klubech, dnes často i na internetových stránkách organizací, firem a e-shopů. Pokud jsou umístěny venku, u přírodních památek, bývají v ochranných schránkách.

Málokdo z nás se do nějaké návštěvní knihy v průběhu života nepodepsal, nezaznamenal v krátkosti svůj zážitek. Svou poznámkou, často jen samotným podpisem, aniž si to uvědomujeme, spoluvytváříme historii a dojem z daného místa, poskytujeme zpětnou vazbu a zanecháváme také vlastní drobnou stopu budoucím generacím.

Pamětní kniha olomoucké bibliotéky je zajímavým a nevšedním pramenem a současně svěbytným průvodcem Lyceijní (Univerzitní, Studijní, Státní vědecké) knihovny v různých časech, režimech a politických klimatech. Kniha o rozměrech 380 x 240 mm má desky potažené hnědou usní, na hřbetě ve druhém mezivazí je umístěn pozlacený štítek s bibliografickými údaji. Je uvedena latinským názvem MEMORIA VIRORUM DIGNITATE, ET ERUDITIONE ILLUSTRUMQUE BIBLIOTHECAM C. R. OLOMUCENS. SUA PRAESENTIA

Pamětní kniha je k vidění na výstavě 250 let s vámi v Červeném kostele do 29. srpna 2025. Zdroj: archiv VKOL, foto Elena Šenková.

ORNAVERUNT (volně přeloženo jako *Vzpomínka na důstojné, slavné a učené muže, kteří ozdobili olomouckou knihovnu svou přítomností*). Uvnitř kniha ukrývá záznamy o významných návštěvách korunovaných hlav, významných vědců, politiků, úředníků i církevních hodnostářů, literátů, umělců i knihovníků, kteří za více než 180 let olomouckou knihovnu navštívili. Na 194 listech najdeme několik stovek autogramů, autografů a přípisků od roku 1814 do roku 2000.

Pamětní knihu poctil svým zápisem i korunní princ, později rakouský císař a poslední korunovaný český král Ferdinand I. (V.) při své návštěvě Olomouce, konkrétně 7. října 1818. Tedy v době, kdy knihovna nesla název Lyceijní knihovna. Zápis na sedmém listu je jediný na stránce. Ve vegetabilní věncové girlandě vidíme erb, vlastnoruční podpis Ferdinanda a text dopsaný knihovníkem: „Seine Kaiserliche Hoheit der durchlauchtigste Kronprinz von Oesterreich dieses Namens mit Seinem hohen Besuche den 7. October 1818.“ Na dalším listu najdeme erb a vlastnoruční parafru arcivévody Rudolfa Jana, olomouckého arcibiskupa a pozdějšího kardinála z roku 1819.

Hned po něm, na devátém listu, pak v ozdobné girlandě, opět s jednoduchým habsburským erbem, vidíme autogram arcivévody Františka Karla, otce císaře Františka Josefa I., společně s podpisy jeho mladších synů, tehdy sedmnáctiletého Ferdinanda Maxmiliána (v letech 1864–1867 mexického císaře) a šestnáctiletého Karla Ludvíka, u kterých je datum 11. května 1849. Pod nimi se nachází zjevně dětská parafa nejmladšího bratra Františka Josefa I., Ludvíka Viktora, s datem 14. listopadu 1848.

Mezi nesčetnými podpisy příslušníků významných šlechtických rodů jmenujme konkrétně

podpis moravského zemského hejtmána a gubernátora, hraběte Antonína Bedřicha Mitrovského (1770–1842), s datem 27. června 1817. Hrabě Mitrovský se do dějin Olomouce a knihovny zapsal mimo jiné velkou snahou o opětovné povýšení olomouckého lycea na Františkovu univerzitu (1827). Desítky dalších stran nesou jména významných moravských, českých i uherských šlechtických rodů jako Taroucové, Chorynští, Chotkové, Thunové, Forgáčové, kteří většinou z titulu svého úřadu měli jistý vztah a poměr k olomoucké zemské knihovně. Mezi dalšími autogramy figurují již od prvních zápisů v roce 1814 zejména signatury intelektuálů, právníků, lékařů a lékárníků, studentů, učitelů a profesorů, představitelů kléru i armády, dále četná jména umělců, měšťanů i obchodníků, někdy i v doprovodu rodinných příslušníků, tedy manželek a dětí.

Již v září 1814 se do návštěvní knihy zapsal piarista, osvícenský přírodovědec a matematik František Ignác Kassián Hallaška (1780–1847). Následující měsíc to byl mladý, tehdy jednadvacetiletý Eduard Hugo svobodný pán Locella (1793 – cca 1871), bibliofil a jeden z budoucích největších mecenášů olomoucké knihovny. Profesor medicíny, olomoucký chirurg a porodník Innozenz Neumann navštívil knihovnu 13. listopadu 1814. O rok později se do knihy mimo jiné zapsal augustinián, biblista a spisovatel Filip Neděle (1778–1825) nebo významný opavský starosta Johann Josef Schössler (1761–1834). Za opravdu významnou se dá považovat návštěva českého kněze, historika a filologa Josefa Dobrovského (1753–1829), který v Olomouci jako rektor semináře na Hradisku působil již v letech 1787–1790 a v knihovně se zastavil při svých cestách. Zanechal zde podpis 1. října 1817.

Jan Helfert (1791–1845), profesor práv, činný zejména na pražské univerzitě, ale oficiálně od roku 1820 i v Olomouci, se v knihovně zastavil 18. dubna 1819. Sekretář moravsko-slezského gubernia, moravský historik a archivář s italskými předky Jan Petr Cerroni (1753–1826) zase poctil knihovnu návštěvou a svou signaturou v únoru 1821. Další z budoucích úředníků moravskoslezského gubernia, politik a historik Christian d' Elvert (1803–1896), se do návštěvní knihy podepsal jako „posluchač třetího ročníku práv“ v roce 1824.

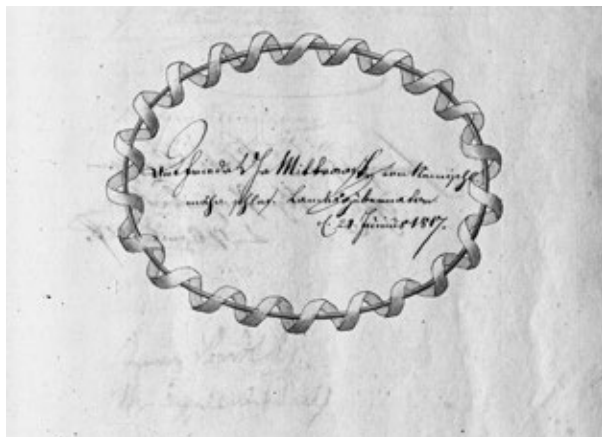
Také třicátá a čtyřicátá léta 19. století nabízejí pozornému čtenáři zajímavé autogramy. V roce 1832 je to například profesor české řeči a literatury, moravský historik a archivář, zemský historiograf Antonín Boček (1802–1847), který zde zanechal stručný, paradoxně německý zápis „*Boček m.p. Professor der böhm. Sprache und Literatur*“. Oproti němu česky zaznamenal svou návštěvu v knihovně historik František Palacký (1798–1876), jenž napsal: „*František Palacký m.p. řádný aud. Král. České Společnosti nauk, 21 máge 1832.*“ A stejný rok můžeme uzavřít podpisem českého dramatika a středoškolského profesora Václava Klimenta Klicpery (1792–1859), který se do knihy podepsal jako profesor v Hradci Králové s datem 14. září.

Olomoucké Univerzitní knihovně se nevyhýbaly ani zahraniční návštěvy. Například 21. září 1836 zavítal do knihovny teprve devatenáctiletý, v budoucnosti velmi vlivný polsko-haličský a rakouský politik hrabě Jerzy Lubomirski (1817–1872). Považoval se za čechofila, v letech 1834–1836 studoval v Praze historii, filozofii a literaturu a pravděpodobně s tímto studiem souvisela i jeho návštěva Olomouce.

Z roku 1840 zmiňme dva autogramy. První zanechal jazykovědec, profesor češtiny a české

Zápis korunního prince, později rakouského císaře a posledního korunovaného českého krále Ferdinanda I. (V.) ze 7. října 1818.

Zápis hraběte Antonína Bedřicha Mitrovského z 24. června 1817.

Zápis arcivévody Františka Karla, otce císaře Františka Josefa I.

literatury Alois Vojtěch Šembera (1807–1882), druhý pak pocházel od moravského přírodovědce, novináře a zemského a říšského poslance Jana Evangelisty Helcelety (1812–1876), který Olomouc znal dobře, vždýt zde působil po celá 40. léta 19. století jako profesor národohospodářství na univerzitě, později jako profesor přírodních věd na šlechtické akademii a též jako redaktor *Olomouckých novin* (1848–1849) a *Sedlských novin* (1848), prvních politických novin vydávaných v českém jazyce na Moravě. Olomoucí projížděl 29. října 1844 Josef Kajetán Tyl (1808–1856), který do návštěvní knihy poznamenal: „*Na cestě po slavné Moravě k bratrům Slovákům.*“

Kustod vídeňské Univerzitní knihovny Johann Wusin navštívil své kolegy v Olomouci poslední květnový den v roce 1853. V letech 1853–1858 působil jako ředitel soukromé observatoře olomouckého kanovníka Edvarda von Unkrechtsberka (1790–1870) významný německý astronom a geofyzik Johann Friedrich Julius Schmidt (1825–1884), který se svým podpisem zvětšil také v návštěvní knize olomoucké knihovny v roce 1855, tedy rok předtím, než vydal u olomouckého nakladatele Hölzela výpravnou publikaci o erupci Vesuvu. Romantický malíř Josef Mánes (1820–1871), jenž pobýval po roce 1854 na zámku Čechy pod Kosířem, se do knihy podepsal s přídomkem „*historien Maler*“ v roce 1856.

V druhé polovině 19. století zanechali svou stopu v návštěvní knize další politici, úředníci, umělci i učenci. Namátkou jmenujme např. zakladatele Hospodářské jednoty olomoucké Josefa Svatopluka Wurma (1837–1898), brněnského malíře Josefa Zeleného (1824–1886), učitele Alfonse Muchy (1860–1939), budoucího olomouckého

starostu, lékárníka Karla Schröttera (1827–1872), který navštívil knihovnu společně se synem Hugem v roce 1862, nebo lékaře, profesora a později rektora olomoucké univerzity Františka Jana Mošnera (1797–1876), jenž patřil k nejvýznamnějším donátorům olomoucké veřejné knihovny a významným osobnostem veřejného vědeckého života v Olomouci. Zajímavým zahraničním hostem pak byla návštěva Alberta Löwyho (1816–1908), rodáka z moravského Úsova, britského židovského učenice a reformního rabína z West London Synagogue.

V předvečer otevření nové budovy olomoucké reálky (dnešní Fakultní základní škola Komenium), tedy 19. června 1875, navštívil knihovnu předlitavský ministr kultu a vyučování Karl von Streymar (1823–1904). V osmdesátých letech se do návštěvní knihy podepsal například zeť Františka Palackého, významný český politik František Ladislav Rieger (1818–1903), nebo představitel pražské univerzitní knihovny, historici Ferdinand Tadra (1844–1910) a Josef Truhlář (1840–1914).

S novým stoletím přibývají v návštěvní knize nejen podpisy zajímavých osobností, ale nově i nejrůznějších kolektivů, pracovních skupin, spolků, odborů, seminářů a účastníků sjezdů. Mezi osobnostmi zvěčněnými v návštěvní knize v prvních letech nově vzniklé republiky najdeme prvního českého starostu města Olomouce Karla Mareše (1872–1952) nebo Huberta Ripku (1895–1958), tehdejšího tajemníka Československé jihoslovenské ligy, politika, historika a novináře, dále armádního generála Josefa Kroupu (1861–1924), velitele 7. pěší divize v Olomouci, jenž se zde nebývalou měrou zasadil o rozvoj českého sportu i divadla.

Do knihovny zavítal např. Jugoslávský akademický sbor Jadran, v červnu 1923 účastníci

František Palacký, řádný ač král. české společnosti nauk, 21. máje 1832.

Podpis Františka Palackého z 21. května 1832.

30-3-1996 This has been an absolute delight!
The Olomouc Library is one of the Treasures of
Europe and of the World!
Dr. prof. Robert Olson.
Department of History
University of Kentucky

Vzkaz profesora Roberta Olsona, historika z americké Kentucké univerzity.

Proslavil kn. Klicperu... zasl. 20. Hradci Královce
den 14. zář.

Do knihovny zavítal také spisovatel a dramatik Václav Kliment Klicpera.

+ Fr. Vaňák
arcibiskup olomoucký, metropolita moravský
22. 11. 1990.

V pamětní knize lze najít podpis olomouckého arcibiskupa Františka Vaňáka.

sjezdu moravských knihovníků. Literární historik Arne Novák (1880–1939) přivedl v listopadu 1927 do knihovny zase účastníky Slovanského semináře Masarykovy univerzity. V květnu 1928 se zde konala 1. schůze moravských bibliofilů za účasti známého literáta a polyglota Otty Františka Bable-
ra (1901–1984) a spisovatele, učitele a knihovníka Beneše Bedřicha Buchlovana (1885–1956). Dále to byli účastníci knihovnických kurzů, právnické a lékařské kolektivy, studenti. Otec české knihov-
dy Zdeněk Václav Tobolka (1874–1951) se do knihy návštěv Studijní knihovny v Olomouci vepsal spo-
lečně s dalšími posluchači exkurze Československé společnosti knihovědné v roce 1930.

Prvními hosty nově otevřené budovy knihovny na ulici Bezručova se podle pamětní knihy stali starosta Olomouce Richard Fischer (1872–1954), lékař a přírodovědec Mořic Remeš (1867–1959), manželka ředitele knihovny Bohuše Vybírala (1887–1951), Marie Vybíralová, muzikolog Ro-
bert Smetana (1904–1988) nebo botanik Albín Polešovský (1879–1941), profesor Slovanského gymnázia a první ředitel Českého učitelského ústavu v Olomouci, a mnozí další představitelé veřejného společenského a kulturního života nejen v Olomouci. V roce 1937 se v knihovně zastavi-
li účastníci sjezdu československých zeměpisců v čele s profesorem geografie Františkem Koláč-
kem (1881–1942), odbojářem, kterého popravili nacisté v Mauthausenu. Jediným vpiskem z období okupace je autogram slovinského literáta, lingvisty a slavisty Matija Murka (1861–1952) z roku 1940, od něhož knihovna na počátku 50. let odkoupila jeho významnou soukromou bibliotéku.

Po druhé světové válce se v návštěvní knize ob-
jevuje převaha pracovních kolektivů, exkurzí, škol,

univerzit i knihoven, a to jak domácích, tak zahra-
ničních, výjimečně se zde objevují i individuální návštěvy osobností, vesměs z knihovnické a kul-
turní sféry. V létě roku 1947 se v knihovně sešli na exkurzi členové Slovanského semináře Filozo-
fické fakulty Univerzity Palackého v čele s jazyko-
vědcem Jaromírem Běličem (1914–1977), budoucím rektorem Vysoké školy pedagogické v Olomouci, nebo slavistou Františkem Kopečným (1909–1990). Následovaly řady exkurzí knihovnických kurzů, knihoven, gymnázií, studentů Palackého i Karlovy univerzity, ale i členů Sokola, turistických nebo včelařských spolků. K roku 1951 najdeme v knize i zápis v čínštině, který zde zanechali „Umělci Lidové Číny při zájezdu do Olomouce“.

Za zmínku ovšem stojí i tři autogramy z umě-
leckého světa. Grafik a typograf Oldřich Menhart (1897–1962) připojil dramaticky provedený citát, zatímco moravský básník Vilém Závada (1905–1982) se spokojil s pouhým podpisem, stejně jako jeden z nejvýznamnějších českých geologů 1. pol. 20. sto-
letí, profesor Radim Kettner (1891–1967), zeť Mořice Remeše (1867–1959), jenž knihovnu navští-
vil v roce 1955. Jediné jméno, jež nese list 125, je autogram básníka Jaroslava Seiferta (1901–1986) z 15. října 1955.

Opravdu významnou postavou světové lingvi-
stiky a filologie 20. století byl Roman Jakobson (1896–1982), představitel strukturalismu a profesor Harvardovy univerzity, původem z Ruska. Od roku 1920 působil v Československu, za války pak ve Spojených státech amerických. Československo znovu navštívil až v rámci mezinárodní konferen-
ce slavistů v roce 1957, kdy v doprovodu manžel-
ky a předního českého lingvisty Karla Horálka (1908–1992) navštívil i olomouckou knihovnu.

I am very glad to have been able to visit your Library, and am most grateful for the kindness and hospitality shown to me. I have every confidence that the excellent relations between our two Libraries will continue and even improve.

John Wall Bodleian Library,
Oxford.
24th August, 1962

V srpnu 1962 do knihovny zavítal John Wall z Bodleian Library univerzity v Oxfordu.

Zahraniční návštěvy obecně nebyly výjimkou. Přijížděli kolegové ze Slovenska, hosté z německých, maďarských, polských a ruských univerzit a knihoven. V 60. letech 20. století to byli také zástupci institucí ze Švédska, Finska, Itálie, výjimkou nebyly ani návštěvy z Velké Británie, např. profesora angličtiny z Liverpoolu Simeona Pottera (1898–1976), který působil za první republiky také v Brně a přišel v doprovodu anglisty Ivana Poldaufa (1915–1984), nebo Johna Walla (1932–2015) z Bodleian Library univerzity v Oxfordu, prvního vedoucího tamější samostatné slovanské a východoevropské sekce. Ten zanechal v knize anglicky psaný autograf, ve kterém vyjádřil spokojenost s návštěvou olomoucké knihovny a zároveň

vyslovil naději na pokračování spolupráce obou ústavů. Do olomoucké knihovny se ještě vrátil, a to v roce 1983. V dalších letech zavítaly do knihovny zahraniční delegace, namátkou z NDR, Bulharska, Polska, Sovětského svazu, ale i z Itálie, Velké Británie, USA nebo Austrálie, většinou se jednalo o pracovníky knihoven a univerzit. Celkem 16 hostů, účastníků 44. zasedání Mezinárodní federace knihovnických sdružení a institucí IFLA, se podepsalo do návštěvní knihy 4. září 1978, mezi jinými to byli knihovníci z USA, Mexika, Kanady, Itálie, Velké Británie nebo Švédska.

K podpisům malíře Karla Svolinského (1896–1986) a jeho ženy, sochařky Marie Svolinské (1903–?), v listopadu 1981 byla připsána douška: „*Národní umělec*

K. Svolinský s chotí navštívili knihovnu a prohlédli si její vzácné historické fondy. Opravdu pěkný autograf zanechal v knize štáb Československé televize Ostrava, který tu od 10. do 14. ledna 1983 natáčel dokument.

Po revoluci, hned v devadesátém roce, knihovnu navštívili významní vědci a profesori, kteří doposud působili na Západě. Konkrétně to byl profesor univerzity v Yale Leopold Jaroslav Pospíšil (1923–2021), rodák z Olomouce a zakladatel oboru právní antropologie, který do návštěvní knihy poznačil: *„Stále více a více jsem překvapen poklady mého rodiště Olomouce.“* Jeho otec, JUDr. Leopold Pospíšil (1898–1982), náležel k barvitým postavám Olomouce meziválečné, válečné doby i krátkého času tzv. třetí republiky. Patřil k osobnostem aktivně bránícím nástupu komunistů k monopolní moci.

Úspěchy knihovně popřál i profesor Pittsburské univerzity, sociolog a historik Zdeněk

Suda (1920–2015), nebo profesor univerzity v Lancasteru, právník a ekonom Jaroslav Krejčí ml. (1916–2014). V listopadu 1990 se o jeden z posledních zápisů postaral arcibiskup olomoucký a metropolita moravský František Vaňák (1916–1991). V průběhu 90. let se v knize objevují převážně návštěvy z ciziny, z knihoven a univerzit celého světa. Stálíci jsou pak podpisy účastníků Letní školy slovanských studií, pořádané Filozofickou fakultou Univerzity Palackého. Profesor Robert Olson (1940–2023), historik z americké Kentucké univerzity, svou návštěvu shrnul milými slovy: *„Toto bylo naprosté potěšení. Olomoucká knihovna je jednou z evropských i světových pokladnic.“* A v tom se opravdu nemýlil. Úplně posledním záznamem je zápis z 26. října 2000, kdy se do knihy u příležitosti oslav pětiletého výročí německé studovny Goethe-Institutu ve Státní vědecké knihovně v Olomouci zapsal Dr. Hubertus Klink, kulturní referent německého velvyslanectví v Praze.

Petra Kubičková (* 1977) absolvovala historii na Slezské univerzitě v Opavě. Od roku 2002 pracuje jako historik a odborný knihovník ve Vědecké knihovně v Olomouci, kde se věnuje zpracování prvních tisků, starých tisků a publikací z 19. století.

» petra.kubickova@vkol.cz

Lubomír Novotný (* 1978) vystudoval historii a právo na FF a PF UP v Olomouci, od roku 2004 pracuje na oddělení historických fondů VKOL, odborně se věnuje moderním a soudobým dějinám.

» lubomir.novotny@vkol.cz

Marie Strnadová desítky let navrací lesk historickým fondům

ROZHOVOR

Vědecká knihovna v Olomouci, druhá nejstarší veřejná knihovna v ČR, je pamětovou institucí, jejímž posláním je uchovávat a pečovat o knižní kulturní dědictví pro budoucí generace. V současnosti spravuje téměř 2,5 milionu dokumentů. Významný podíl tvoří vzácné historické fondy (rukopisy, staré tisky, mapy apod.). Jak se o ně pečuje a co vše obnáší jejich záchrana? Nejen o tom si povídáme s restaurátorkou VKOL Marií Strnadovou.

Paní restaurátorko, proč jste si vybrala tuto profesi?

Od malička mám ráda knihy, ráda čtu a blízka je mi také rukodělná práce. Rozhodnutí pro tuto profesi tak nebylo složité, byla to logická volba a řekněme, že i propojení těchto obou mých zálib. Studovala jsem na střední škole knižních vazeb ve Vidnavě (umělecká knižní vazba) a vzdělání si doplnila dvouletou nástavbou se zaměřením na restaurování v Brně. Do Vědecké knihovny v Olomouci jsem nastoupila 8. února 1993, této profesi jsem tedy věrná již 32 let.

S kým jste se v začátcích radila, kde jste získávala další potřebnou praxi?

Po škole jsem jezdila na stáže do Národní knihovny v Praze. Ráda vzpomínám na tamějšího vedoucího restaurátora Jiřího Vnoučka. Dal mi hodně, setkání s ním byla vždy velmi obohacující, jak se říká, byl stejná krevní skupina, stejný nadšenec do knih jako já, svou práci miloval, a proto jsme si i dobře rozuměli. Později odjel do Dánska, kde se věnuje restaurování knih v jedné tamní knihovně. Dělá hlubší průzkumy starých tisků. Dodnes se občas setkáváme na různých školeních a seminářích, naposledy to bylo v Brně. Pravidelně jsem jezdila také do Ústředního archivu v Praze, a to k chemikům, kolegům Michalu Ďurovičovi a Bronislavě Bacilkové, u nichž jsem si prohloubila znalosti plísní a metody jejich odstraňování. Díky nim jsem se zdokonalila také ve znalosti určování hmyzu, který knihy napadá, a jak s ním následně bojovat. Od různých kolegů jsem se průběžně učila také tepání do kůže, barvení a mramorování papíru, snímání barvy na listy z vodní hladiny a hvězdčovitě rozpouštění,

což je dobré na polokožené vazby, ale jsou z toho i působivé předsádky.

Máte v této profesi nějaké vzory?

Velmi mě obohatila setkání s knihařem Jiřím Foglem, který mimochodem vyhotovil kopii tzv. Ďáblovy bible, a Janem Sobotou, který několik let pobýval v USA. Oba byli mistry svého oboru, jsou mi vzorem. Mým snem a velkou metou je dosáhnout jejich mistrovství. Jezdím na setkání uměleckých knihařů, vystavuji a věřím, že se mi tento cíl ještě splní. Od nich jsem i získávala cenné poznatky např. pro zdobení zlaté a tepané ořízky na knihách. Jde o dost složitý proces. V první fázi se nanáší bílek, na který se vkládá zlatá fólie, poté se to leští achátem, ale nejsložitější je na tom odhadnout správnou teplotu v místnosti, od ní a vlhkosti se totiž vše odvíjí. Neexistuje žádné univerzální pravidlo, kterým bych se mohla řídit, je to pouze o úsudku a umu restaurátora. Člověk musí odhadnout, jak se bude zlato chovat, a ve správný okamžik pak je nanesené přelestit. Prostě taková alchymie.

Ve vašem oboru je třeba se stále vzdělávat...

Pravidelně jezdím na odborné semináře, které jsou i příležitostí ke sdílení zkušeností. Některé jsou dost drahé, platím si je sama a čerpám na ně dovolenou. Setkání s kolegy z oboru jsou ale pro mě nesmírně důležitá a obohacující, člověk musí sledovat trendy. Nedávno jsem se zúčastnila setkání v Pelhřimově, kde se konalo jedno z těchto inspirativních setkání uměleckých knihařů. Byl tam zrovna i Ivan Kopáček společně s několika studentkami z fakulty restaurování v Litomyšli. Demonstraval nám práci se zlatou ořízkou.

Nepoužívá bílek, ale speciální tekutinu, je to nový, zdá se mi, že i jednodušší postup, který bych ráda v budoucnu ještě vyzkoušela. Jakmile je hotová zlatá ořízka, může se ještě dozdobit tepáním, které tvoří ornamenty na ořízce.

Jste zastáncem konzervativního přístupu?

Přiznám se, že ano, jsem zastáncem původních metod. Jako základní komponenty používám zásadně kliš a škrob. Jsou nenahraditelné a odzkoušené. Když jsem jezdila do zmiňované Národní knihovny, tak tenkrát se například začínala používat tzv. tylósa, což je prášek, který se smíchá s vodou, vzniklá směs se rozmixuje a tou se vylepovaly

Čištění tzv. mokrou cestou za použití japonského štětce.

Zdroj: archiv VKOL, foto Elena Šenková.

japonské papíry. Byla to tehdy novinka, ale já jsem zůstala u osvědčeného postupu starých mistrů.

A co na domácí půdě?

V Olomouci jsem byla v kontaktu s uměleckým knihařem panem Slavíčkem, se kterým jsem se velmi dobře znala, občas jsme i společně pracovali. Profesně mi předal řadu cenných rad a „fíglů“. Za to jsem mu velmi vděčná. Pracoval na tehdejší pedagogické fakultě, zázemí měl tenkrát Na Hradě, v současné budově CMTE. Zde vedl semináře pro učitele, kteří měli tehdy povinnost odpracovat část hodin v oblasti rukodělné práce. Učil je kupříkladu vyrábět jednoduché desky, opravovat knihy. Kromě toho měl menší ateliér i ve vlastním domě, kde pracoval soukromě pro různé výtvarníky. Vyráběl pro ně např. zdobné pasparty, pro radnici velké matriční knihy vázané v kůži apod. Od jeho manželky jsem pak z pozůstalosti odkoupila mosazné raznice, filety a štočky pro ruční ražbu do kůže. Tyto nástroje používám i při své práci v knihovně. Tenkrát jsem od ní pořídila i tzv. rolby, které mají tvar kruhu s ozdobami po okrajích a rukojeť a umožňují vytvoření ozdobné linky po celé délce listu papíru. Používají se spíše na ozdoby knih. Jsou to takové moje poklady, které si strážím jako oko v hlavě. Každý má nějakou libůstku, já mám slabost pro knihařské nářadí, a pokud se mi naskytne příležitost, tak neváhám a další přikoupím. Prostě neodolám.

Jak začala vaše profesní kariéra ve Vědecké knihovně v Olomouci?

Počátky byly skromné. Nastoupila jsem na malé restaurátorské pracoviště v Sokolské ulici, kde nebyly ideální podmínky pro restaurování, byla tam

tma, zázemí jsem měla v ponuré a vlhké místnosti. Prostorově to bylo nevyhovující pracoviště. Když jsem potřebovala dělat nějaké náročnější úkony, tak jsem musela cestovat do zmiňované Národní knihovny, protože jsme tenkrát neměli veškeré potřebné vybavení. Když to srovnám s dnešním stavem, tak je to diametrálně odlišné, obrovský rozdíl a ohromný posun k lepšímu, nedá se to ani porovnat. Již několik let mám kvalitní a špičkové zázemí v moderním depozitáři v Hejčíně. Zařízení samozřejmě stárne a opotřebovává se.

Kteří kolegové z knihovny vám utkvěli v paměti?

Ráda vzpomínám na řadu z nich. Kdybych měla jmenovat, tak kupříkladu historika Václava Pumprlu nebo knihovníka a bibliofila Bohuslava Smejkalu. Pan Smejkal se se mnou často radil o tom, jak dokument dobře uložit, vyspravit, ještě mu pomoci. Během mé kariéry jsem zažila čtyři ředitelky, a to Marii Nádvorníkovou, Hanu Študentovou, Jitku Holáskovou, současnou paní ředitelkou je Iveta Ťulpíková.

Pravidelně jste ošetřovala knihy v Červeném kostele, dnes opraveném komunitním centru VKOL. Co vše tam bylo potřeba řešit?

Řešila se tam zejména plíseň, byl to ale věčný boj, jeden rok se odstranila a za rok, dva se opět objevila. Prostor byl nevhodný jako depozit knih, byly tam nedůstojné podmínky pro jejich uložení, v zimě mrzlo, v létě byla problémem vysoká vlhkost, na knihy padala omítka, svítilo slunce... Je dobře, že se podařilo před pár lety knihy přestěhovat do moderního depozitáře v Hejčíně a kostel opravit pro kulturní akce.

V budově hejčínského depozitáře se nachází od roku 2019 restaurátorská dílna. Provedla byste nás touto vaší „laboratoří“?

Ráda. Začneme skladem, kde jsou zásobníky na jednotlivé materiály. V prostorné dílně mám k dispozici ruční stávek na šití knih, mikroskop, velké pracovní plochy s dostatečným místem na odkládání knih i restaurování velkých formátů včetně map, dále menší sušák na sušení jednotlivých listů, pákové nůžky, také vakuový lis na vyrovnání malých nebo velkoplošných dokumentů a mechanický lis. Pro běžnou ruční práci používám různé nástroje, jako jsou nůžky, nože, skalpel, pinzety, jehly, zubařské náčiní, pipety, kádinky, injekční stříkačky, vodní štětce, pryže na odstranění nečistot, laboratorní misky, tepelnou žehličku na přichycení japonského papíru. Neobejdu se také bez štětců různých šířek, rozemleté gumy na čištění dokumentů, což je metoda tzv. čištění suchou cestou.

A co vedlejší místnost?

V ní probíhá zejména čištění mokrou cestou, jsou zde k tomu určené kádě na vymývání nečistot z dokumentů. Co se neodstraní suchou cestou, to se musí dočistit ve vodní lázni v demineralizované vodě s přídavkem spolařonu. Ideálním pomocníkem je japonský štětec, kterým se dokumentu opatrně dotýkám a odstraňuji z něj nežádoucí nečistoty. Je vyrobený v Japonsku, je krásně jemný a hebký a šetrný k jednotlivým listům. Mám zde k dispozici také přístroj na výrobu demineralizované vody a jiný na dolívání papíroviny. K tomu mám potřebné zásoby vysušené papíroviny, která se musí před použitím namočit v demineralizované vodě a rozmixovat, teprve pak ji dolívám na poškozená místa speciálními naběračkami. Používám

Razidla. Zdroj: archiv VKOL.

také chemikálie na čištění listů, což je zmiňovaný spolařon, a tzv. benátské mýdlo. Hodně pracuji s japonskými papíry a také barvami na jejich obarvení. Tím docílím toho, aby se co nejvíce podobaly původnímu dokumentu. Listy většího rozměru pak suším na velkém sušáku. Používám také podložky z ovčí vlny. To je asi ve zkratce vše.

Zaměříme se na jednu konkrétní knihu, které jste navrátila původní podobu.

Vybrala jsem knihu, která byla před restaurováním doslova torzem s malým pozůstatkem kůže, ale zato s krásnou slepotiskovou ražbou. Je to kniha o kosmografii ze 17. století, která se skládá z deseti přívazků. Vazba má pozůstatek bukové desky, dále má původní kůži, ovšem pouze na přední straně desky. Pod původní kůži se proto vložila nová, která jde přes hřbet na zadní stranu bukové desky, v tomto případě se tedy jedná o nový prvek. Tento starý tisk měl původně ozdobné kování, které se žel dochovalo jen zčásti.

Marie Strnadová při práci – mechanická očista houbou Wishab.
Zdroj: archiv VKOL, foto Elena Šenková.

Na ořízce je dodnes viditelná deformace, některé listy i deska jsou ohořelé od svíčky. To se ponechává bez zásahu, je to vlastně jakási značka doby a již součástí dokumentu.

Co konkrétně restaurování v tomto případě obnášelo? Jaké kroky jste musela učinit?

Dílo bylo velmi poškozené, ale naštěstí se ho podařilo zachránit. Kniha se musela nejdříve mechanicky očistit, jednotlivé listy zejména od nánosu prachu a různých drobečků. Následně prošly lázní v demineralizované vodě s přídavkem spolařu. Po lázni je bylo nezbytné odkyselit, aby získaly původní pevnost a pružnost. Pokračovala jsem odstraněním nevhodných přelepů, sahajících až do textu, byly tam třeba i kousky balicího papíru, to vše se

muselo sejmut. Trhliny jsem přelepila japonským papírem, který byl obarvený na barvu původních listů. Poté se vyspravovala hodně poškozená přední předsádka, naštěstí se jí podařilo zachovat, zadní se nedochovala vůbec a musela být nahrazena novou. Poté se nadstavovaly přetrhané nitě a došivaly se celé složky, které byly uvolněné. Následně se vylepovaly trhliny japonským papírem po okrajích listů, vyrovnávaly se pokrčené rohy, poté se nadstavovaly přetržené motouzy a zakolíkávaly se pod bukovou desku. Dále se ušily ručně šité kapitálky na horní i dolní části hřbetu a poté byl hřbet opatřen vazební usní (tj. kůží) a bylo hotovo. Tímto postupem se podařilo zachránit nejen tento vzácný tisk, ale stovky dalších pro příští generace.

Vzpomenete na jiné skvosty, které jste měla v ruce a zachraňovala?

Hodně náročné bylo restaurování ručně kolorovaných atlasů, které byly z knihovny v minulosti odcizeny a před několika lety navraceny z Německa. V tomto případě se jednalo o velké poškození, řešila jsem hodně plísň a poškození listů. Pracovala jsem také na velkoformátové knize, která váží 23 kg, je psaná na pergamenech a nádherně ručně kolorovaná. Na tomto unikátu jsem pracovala tři měsíce, byla tam četná poškození, napadení hmyzu z dřívějších dob, každá dírka se musela zatmelit kličem s přídavkem bukových pilin. Injekční stříkačkou jsem tento přípravek aplikovala do děr desek. Pokud bych to neudělala, tak by se vazba po nějaké době rozpadla.

Na čem aktuálně pracujete?

V současnosti mám rozpracovanou knihu z počátku 17. století, jedná se o pergamenovou vazbu, je

značně znečištěná, poškozený je pergamen i listy, náročné bude očištění, poté bude následovat podlepování poškozených listů japonským papírem, bude potřeba nové převazby apod.

Kolik času zabere restaurování jednoho dokumentu?

Samozřejmě záleží na jeho velikosti a míře poškození. Pracuji vždy na několika dokumentech, je to konstantní práce s technologickými přestávkami, kdy člověk pracuje na jiné rozpracované vazbě. Ale pokud bych měla vyjádřit časovou dotaci na jedno složité restaurování, tak by to byly přibližně tři měsíce práce.

Kdo kromě vás dbá o to, aby fond druhé nejstarší knihovny byl v co nejlepším stavu?

Kromě pracovníků historických fondů, kteří mapují stav fondu a doporučují knihy k restaurování, pečuje se mnou o nejstarší fond kolegyně Magdalena Sklenovská, která je konzervátorkou, což obnáší zejména odstraňování plísní, různých nečistot apod. O novější fond se starají zejména kolegyně Darina Vlachová a Silvie Macháčková v knihařské dílně.

Zaučujete si již svého nástupce?

Tuto náročnou práci musí mít člověk zejména rád. Naštěstí máme dorost, je to na dobré cestě a věřím, že v budoucnu se podaří pro VKOL získat posilu a postupně zaškolit nového restaurátora, který bude pokračovat v mé práci.

Jaký máte obecně vztah ke knihám? Jak velkou máte knihovnu a jaké knihy ráda čtete?

Můj vztah je velmi kladný, v bytě mám nespočet knih, čtu napříč žánry, oblíbené mám např. cestopisy, ale i historickou literaturu, ve výběru se často řídím podle nálady. Na dovolenou si vždy přibalím něco veselého...

Co je motorem, který vás pohání dopředu?

Nabíjí mě hotová a dobře odvedená práce. Jsem ráda, že se i tímto způsobem mohu podílet na zachráně cenného fondu knihovny a zároveň svým dílem přispět k jeho prezentaci v rámci výstav VKOL. Mám radost pokaždé, když se podaří zachránit dokument, ze kterého nepadají listy, ale který drží pohromadě, je ošetřený, a tedy může nadále soužit dalším generacím.

Martin Kučera

Historie v bublinách

Komiks jako médium pro vyprávění dějin

TOMÁŠ FRANTA

Komiks zažívá v posledních letech výrazný nárůst popularity nejen mezi mladšími čtenáři, ale i mezi dospělým publikem a odbornou veřejností. Svět grafických novel už dávno není vnímán jen jako zábava a médium pro fantastní světy plné superhrdinů – stále častěji se stává prostředkem, kterým autoři zpracovávají složitá společenská, kulturní i historická témata. Díky své vizuální přitažlivosti a schopnosti propojit obraz se slovem nabízí čtenářům nový způsob, jak se ponořit do spletitých dějinných událostí.

Využití komiksu v oblasti historie přináší možnost přiblížit komplikované období minulosti čtivou a srozumitelnou formou. Autoři takových komiksů často spolupracují s akademiky a odborníky, aby zajistili věrohodnost a správnost svého vyprávění, zároveň však využívají specifické narativní a vizuální prostředky k tomu, aby umocnili čtenářský emocionální prožitek. Komiks jako médium tím otevírá dveře k větší čtenářské různorodosti a přispívá k popularizaci historie napříč generacemi. Nabízí přístupnější formu historického vyprávění, dokáže účinně přiblížit atmosféru dějinných událostí, představit postavy a události v kontextu, aniž by zatížil čtenáře přílišnou faktografií. Vzdělává i baví zároveň.

Židé jako myši, nacisté jako kočky

Jedním z nejznámějších historických komiksů je Pulitzerovou cenou oceněný *Maus* amerického autora Arta Spiegelmana. Grafický román zobrazuje osudy židovské rodiny během holokaustu skrze mrazivě pojatou metaforu – Židé jsou vyobrazeni jako myši, nacisté jako kočky. Spiegelmanův inovativní přístup ve vyprávění nabídl nejen silný umělecký zážitek, ale především otevřel diskuzi o tom, zda komiks může být nositelem vážných a citlivých historických témat. Ukázalo se, že může.

Maus totiž není jediným příkladem. Mezi slavné historické zahraniční komiksy můžeme zařadit také autobiograficky laděný *Persepolis* Marjane Satrapi, v němž autorka přibližuje své dětství v Íránu na pozadí íránské islámské revoluce i problematiku dospívání v Rakousku po vynuceném útěku do Evropy. Černobílý komiks, později remediovaný rovněž do úspěšného animovaného filmu, je cenným svědectvím o životě v represivním režimu, ale i o migraci a hledání vlastní identity.

Historický komiks může být rovněž přínosem při vyrovnávání se s vlastní kolektivní minulostí. Z francouzského prostředí můžeme zmínit sérii *Les Passagers du Vent* od Françoise Bourgeona přibližující čtenářům období kolonialismu a obchodu

s otroky nebo kolekci *Il était une fois en France* Fabiena Nuryho, která se odehrává v nacisty okupované Francii. Oblíbenou formou komiksu je japonská manga, i ta přináší díla s historickou tematikou – například Shigeru Mizuki ve své knize *Showa: A History of Japan* zpracovává celé 20. století z pohledu běžného Japonce, přičemž kombinuje humor, dokumentární vyprávění i tragické narativy.

Česko – země historickým komiksům zaslíbená?

V zemi Rychlých šípů, Čtyřlístku a Káji Saudka nemůže být pochyb o oblíbenosti žánru komiksu jako takového. Jak je na tom však česká komiksová scéna v přibližování historie? Český historický komiks prošel v posledních dvou desetiletích výrazným vývojem od okrajového žánru k uznávané formě populárně-naučné literatury, která se dočkala i překladů do cizích jazyků. Stále více autorů i institucí v něm nachází nástroj, jak srozumitelně a přitažlivě přiblížit české dějiny a zrealizovat sugestivní edukační projekty.

Se sebeironií, která je Čechům vlastní, není divu, že jedním z prvních a dodnes nejznámějších českých historických komiksů jsou satirické *Opráskí sčeskí historje*, které se začaly šířit nejprve v prostředí internetových komunit, aby se postupně staly fenoménem i v knižní podobě.

Serióznější přístup dlouhodobě prokazuje projekt Post Bellum (Paměť národa), který v rámci svých popularizačních aktivit vydal již několik komiksových titulů. Zmínme například knihy *Ještě jsme ve válce*, *Totální nasazení* či nedávno vydané *Tři královny*, přinášející příběh Květy Bartoňové, Eriky Bednářové a Zdeny Mašíňové.

Systematickou práci s historií prostřednictvím komiksu nabízí série *Češi* (1918–1992). Projekt spisovatele a scenáristy Pavla Kosatíka představuje v devíti dílech klíčové okamžiky českých dějin – od vzniku Československa až po okamžik jeho rozdělení. Každý díl zpracoval jiný výtvarník, celá série je proto rozmanitá nejen příběhově, ale také vizuálně.

S velkým čtenářským ohlasem se setkaly komiksy, na nichž spolupracoval Jan Novák

Ukázka z komiksu *Temné obilí*, připomínající krvavou událost na Švédských šancích v červnu 1945. Zdroj: UPOL.

s výtvarníkem Jaromírem 99. Jejich *Zátopek* nabídl příběh slavného olympionika, komiks *Zatím dobrý* pak zpracoval příběh bratrů Mašínů.

Období nacistické či komunistické totality je obecně v českém historickém komiksu častým tématem. *Sudetenlove* Filipa Raifa přináší příběh nešťastné česko-německé lásky na pozadí událostí roku 1938. Zdeněk Ležák a Michal Kocián mapují téma českého odboje, a to v komiksech *Tři Králové* a *Anthropoid aneb Zabili jsme Heydricha*. Trilogie *Návrat krále Šumavy* se dotýká ilegálního převaděčství po roce 1948. Komiksového zpracování se díky Zdeňkovi Ležákovi a Štěpánce Jislové dočkal také příběh *Milady Horákové*. A mohli bychom pokračovat – třeba nedávno vydaným komiksem *Winton nebyl sám* či připravovaným *Temným obilím*, který se úzce dotýká našeho regionu, neboť se věnuje událostem masakru na Švédských šancích u Přerova (viz níže).

Martin Šinkovský a Ticho762 aneb Historický komiks s olomouckou stopou

V žánru českého historického komiksu jsou pevně etablováni také spisovatel Martin Šinkovský a výtvarník Ticho762 (Petr Novák), kteří jsou úzce

spjati s Olomoucí. Šinkovský i Novák vystudovali na Univerzitě Palackého a Šinkovský dodnes v Olomouci působí.

Oba se podíleli na již zmiňovaném komiksu *Tři královny*, Ticho762 pak výtvarně ztvárnil také jeden díl z výše uvedené série *Češi*.

Společně autorsky stojí hned za trojicí historických komiksů. Dětským a dospívajícím čtenářům je určena úspěšná *Trikolora*, která perspektivou čtyř hrdinů mapuje události sametové revoluce. Ve spolupráci s Univerzitou Palackého připravili také dvojkomiksový sešit *1918: Budoucnost ve vlastních rukách / 1968: Procitnutí do temnoty*, který zasazuje dva osudové „osmičkové roky“ do olomouckých kulís.

Nové pak chystají ve spolupráci s Vydavatelstvím Univerzity Palackého sugestivní historický komiks *Temné obilí*, který mapuje události masakru na Švédských šancích u Přerova, při němž bylo do masového hrobu popraveno 265 nevinných lidí, především žen a dětí. Kniha bude v prodeji v druhé polovině května a dne 17. června bude uvedena v Červeném kostele VKOL v rámci besedy s autory a historiky. Více o *Temném obilí* se dočtete v následujícím článku tohoto čísla *KROKu*.

Tomáš Franta (* 1990) absolvoval katedru bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého, kde dodnes přednáší o digitální literatuře a literatuře neuronových sítí. Profesně se pohybuje především v oblasti PR, marketingu a copywritingu. Od roku 2021 působí jako vedoucí marketingu a distribuce Vydavatelství Univerzity Palackého.

» tomas.franta@upol.cz

Masakr na Švédských šancích

Netradiční komiks *Temné obilí* přibližuje stinnou stránku našich poválečných dějin

TOMÁŠ FRANTA

Noc z 18. na 19. června 1945 byla na Švédských šancích nedaleko Přerova temná. Pod dohledem a vedením dvou slovenských vojáků, Karola Pazúra a Bedřicha Smetany, a za souhlasu velitele Eugena Surovčíka zde bylo zavražděno a následně v masovém hrobu pohřbeno 265 nevinných karpatských Němců, Maďarů a Slováků, kteří se po válce vraceli vlakem zpět domů na Slovensko. V naprosté většině šlo především o ženy a děti. Tato masová vražda smutně vstoupila do historie jako tzv. masakr na Švédských šancích.

Události na Švédských šancích patří k nejtemnějším stránkám našich poválečných dějin. Letos od tohoto hrůzného činu uplyne 80 let a Vydavatelství Univerzity Palackého se rozhodlo tragickou událost připomenout a zmapovat dvojknihou *Temné obilí*, která přináší netradiční formát populárně-naučné publikace a nabízí kombinaci komiksu a populárně-naučné studie.

Dvě obálky, dvě části, dvě knihy v jednom sugestivním celku

S cílem popularizovat historii, přiblížit těžké a smutné téma co nejširší skupině čtenářů včetně

dospívající generace a zároveň s úctou k pravidlům odborné literatury se Vydavatelství Univerzity Palackého rozhodlo v *Temném obilí* spojit zdánlivě nespojitelné a připravit ve spolupráci se zavedeným autorským duem Martin Šinkovský – Ticho762 a univerzitním historikem Pavlem Kreisingerem knihu, která naplňuje představu o moderní odborné publikaci, která má vzdělávat a být zároveň čtenářsky atraktivní.

Temné obilí, to jsou dvě obálky, dva rovnocenné texty, dvě strany jedné mince, dvě části, které se vzájemně doplňují a dohromady tvoří celek. Způsob čtení si volí čtenář sám – stačí knihu natočit tam, kde chcete do temného a smutného příběhu o masakru na Švédských šancích vstoupit.

První polovinu knihy tvoří syrový, bezútešný a esteticky sugestivní komiks z dílny Martina Šinkovského a Ticho762. Vyprávěním se proplétá fantastní časová smyčka zasazující příběh do nadčasového rámce. Druhá polovina knihy sestává z odborné studie historika Pavla Kreisingera z Filozofické fakulty Univerzity Palackého, odhalující důležitý dějinný kontext i dosud neznámá zjištění z archivů.

Silný, skličující komiks v symbióze s objevnou historickou studií

Sugestivní komiks autorského dua Martin Šinkovský – Ticho762 syrově zpracovává události masakru na Švédských šancích, především pak cestu vlaku s vracejícími se karpatskými Němci, bezskrupulózní rozhodování o jejich osudu a průběh osudné noci z 18. na 19. června, kdy došlo k hromadné popravě. *„Komiks vychází z historických podkladů, ale ve vyprávění pracuje s fantaskní časovou smyčkou a částečně také s fiktivními postavami. Autentické a explicitní zpracování jej předurčuje především pro dospělé čtenáře. Skličující svědectví doby i události samotného komiksu podtrhuje vizuálním zpracováním, které využívá černobílé estetiky doplněné výraznou temně červenou barvou,“* říká Martin Šinkovský.

Studie historika Pavla Kreisengera přináší ve čtivé podobě široký a potřebný dějinný kontext ke komiksové části knihy. Kreisenger ve svém textu rovněž odhaluje nejnovější a dosud nepublikovaná zjištění z českých a slovenských archivů. Jako prvnímu se mu totiž podařilo nahlédnout do vězeňských spisů. Přibližuje osudy pachatelů hrůzného činu, upřesňuje oběti, jejichž život vyhasnul v masovém hrobu, a detailně popisuje celý proces rozkrývání a vyšetřování celého masakru. *„Je to historický text o vině a trestu, bezcitnosti, cynismu a dobové neochoť se s událostmi vypořádat čelem,“* říká Kreisenger.

„Máme vůči naší historii dluh, který se knihou Temné obilí alespoň částečně pokoušíme splatit. Zatímco v odborných kruzích už kritická reflexe poválečného období zdárně probíhá, v širší společnosti jde stále o nepříjemné téma, které „se nesluší“ otevírat. Budeme rádi, když se to změní a vyvoláme diskusi, sebereflexi a smíření napříč všemi generacemi čtenářů,“ doplňuje ředitel Vydavatelství UP Aleš Prstek.

Temné obilí bude představeno 17. června v Červeném kostele VKOL v rámci besedy a diskuse s autory. Mezi hosty budou autoři knihy Martin Šinkovský a Pavel Kreisenger, historik Vědecké knihovny v Olomouci Lubomír Novotný, přerovská spisovatelka Lenka Chalupová a historička Kateřina Portmann, která se věnuje tématu poválečného násilí v českém i česko-německo-rakouském kontextu.

Publikace bude v prodeji od poloviny května, více o události na Švédských šancích a nové publikaci lze najít na webu www.temneobili.upol.cz.

Památník připomínající masakr u Švédských šancí. Kovový kříž s trnovou korunou byl odhalen v červnu roku 2018 a je dílem uměleckého kováře Jiřího Jurdy. Zdroj: UPOL.

Každý vnímáme svět jiným pohledem

Rozhovor s nestorem sociální fotografie Jindřichem Štreitem

Osobnost proslulého fotografa a vysokoškolského pedagoga prof. Jindřicha Štreita nemusíme představovat. Měl možnost pracovat a vystavovat téměř na všech kontinentech, vydal přes stovku fotografických publikací a řadu katalogů.

V současnosti má rozpracován projekt o životě vesnice Medlov, dokončuje soubor mapující dechovku v Pňovicích, která oslaví 100 let, a věnuje se vážnému tématu o těžce nemocných lidech. Dále dokončuje projekt o práci Technických služeb města Olomouce. Každodenní radost mu přináší setkávání s lidmi, nabíjí jej pozitivní atmosféra těchto setkání.

Pane profesore, fotografie vás provází celým životem. Jaká byla vaše cesta k této profesi?

V dětství jsem viděl často tatínka, jak fotografoval, ale nebyl člověkem, který by své snímky nějakým způsobem prezentoval na veřejnosti. Měl ale rozhodně vkus a tento vliv v rodině byl. Sice jsme bydleli na malé vesnici, ale maminka mě prakticky odmala vodila po výstavách.

Fotografii jsem se začal soustavně věnovat až na vysoké škole, hned od prvního okamžiku mě to

naprosto pohltilo a baví mě to dodnes. Maminka byla hrdá na mé výstavy, ráda na ně jezdila, tatínek mé fotografie nehodnotil.

Co pro vás osobně fotografie znamená?

Každý ji vnímá jiným způsobem, za sebe mohu říci, že mne fotografie provází celý život a nejraději na ní mám zachycení okamžiku, který někdo konkrétní prožil, a touto formou to sděluje divákovi. Zajímám se o to, proč fotograf pořídil snímek v určitém momentu, a také o to, co se děje na negativu. Mám rád příběhy, což znamená, že je hledám i na fotografiích.

Jak si volíte témata?

Věnuji se zejména sociální fotografii, ale v úplném počátku mé profesní dráhy jsem vyzkoušel jak krajinu, tak zátiší, portrét i živou fotografii. Všechna tato témata se vlastně prolínají každou fotografií. Jako příklad bych uvedl cyklus *Člověk v krajině*, v němž se snoubí portrét s krajinou scénérií. Když jsem fotografoval knihovnu, byly tam portréty zaměstnanců v inspirativním prostředí knihovny. Propojování těchto složek je důležité a pracuji s tím.

Jakým tématům/projektům jste se věnoval v minulosti a na čem pracujete v posledních letech?

V 70. letech minulého století jsem se zaměřil na romskou tematiku, tenkrát se dokonce podařilo uspořádat výstavu i v Olomouci. Poté to byla práce mapující zákulisí divadla (zázemí, šatny apod.). A samozřejmě velké celoživotní téma, kterým se mi stala vesnice. Na něm v podstatě pracuji nepřetržitě, je zde stále co objevovat, poskytuje

Jindřich Štreit v Červeném kostele. Zdroj: archiv VKOL, foto Rostislav Gregor.

nové a nové náměty, je nevyčerpatelné, jelikož se vesnice v čase proměňuje. Již přes rok se věnuji projektu pro město Olomouc, který výstavou a publikací představí práci Technických služeb. Nyní procházím nafocené stovky snímků a čeká nás složitý výběr. Ale těším se na výsledek.

Proč vás sociální fotografie tak zaujala?

Jelikož jsem vystudovaný kantor, tak jakýsi pedagogický element v mém nitru stále zůstává, ať chci, nebo ne. Sociální fotografií se snažím lidem přiblížit, sdělit jim, jak jiní lidé žijí. Snažím se pracovat na tématech, která jsou ve společnosti na okraji, kdy je vnímáme, ale společnost jako by z nich měla strach, jako by je nechtěla přijmout. To je to hlavní, co mě zajímá. A když hovoříme o sociálním tématu, tak v tom neustále sleduji vztahy mezi lidmi, vztahy obyčejných lidí. Když se vše zmíněné ve výsledku objeví, tak mám z toho velkou radost.

O která témata ze sociální oblasti se jedná?

Konkrétně se jedná o témata smrti, vězeňství nebo bezdomovectví. V poslední době jsou to zdravotní témata, ke kterým se vracím, aniž bych je vyhledával. Pracoval jsem například na velkém projektu o rakovině prostaty nebo urgentu. Vidím v tom smysl, skrze fotografii mohu upozornit na vážná témata a otevírat diskuzi a jejich prevenci ve společnosti. Nyní se věnuji kómatu, což je ale velmi těžké téma. Ale jsou to zároveň i témata spojená se sociální problematikou, zdravotnictvím je blízko životu a sociální fotografii.

Před dvěma roky jste se pustil také do projektu, jehož výsledkem byla publikace a výstava

o veřejných knihovnách Olomouckého kraje. Jak se vám v knihovnách pracovalo, co považujete za největší přínos tohoto počínu?

Tím, že jsem měl možnost poznat vybrané knihovny Olomouckého kraje, tak už jen to bylo pro mne přínosné. Knihovny jsou důležitým článkem obce, a to nejen kvůli knihám, ale také tím, že do nich chodí lidé za kulturou, přednáškami, výstavami, koncerty... Jsou místem, ve kterém lidé vyhledávají i sociální kontakt. Četba je velmi důležitá, každý si může najít svou knihu, kterou má rád, či obor, o který se zajímá, který sleduje. Knihovny považuji za velmi důležitý fenomén, jsem hrdý na to, že v porovnání se světem máme u nás tolik knihoven.

Do fotografování ve vědecké knihovně jste zapojil také své studenty. Mladým lidem se věnujete pravidelně. Taková spolupráce musí být pro obě strany obohacující. Je tomu tak?

V tomto případě je to činnost pedagogická, učím na univerzitách, kde je jiný přístup, jiný systém, jiný vztah, jiné prostředí atd. Se studenty vždy velmi rád spolupracuji a snad jim mám stále co říci. Není to pouze ta obsahová, ale i formální stránka. Záleží vždy samozřejmě i na studentech. Někdo je vynikající po obsahové stránce, jiný potřebuje zase poradit, řekněme, v technické oblasti. Studenty často dlouhodobě vedu, snažím se, aby se veřejně prezentovali, aby byli viděni, aby začali fotografovat tak, aby je to těšilo, aby v tom našli zálibu. Je mnoho profesionálů, kteří mají fotografování jako zaměstnání. V současné době je tato sféra trochu posunuta, každá doba potřebuje svého fotografa, mnoho fotografů se tomu spíše věnuje jako řemeslu, tím vznikají účelové fotografie pro obchod, reklamu, svatby apod.

Každá fotografie je zdrojem, nosičem informace, nějakého sdělení, je pamětí určitého okamžiku. Co vše z ní můžeme vyčíst, co nám může sdělit?

Záleží na tom, na jakou oblast se zaměříme. Dále se to odvíjí od zakázky, kterou fotograf dostane. Ve škole student prochází mnoha předměty, získá teoretické i praktické zkušenosti, které pak využívá v praxi. Fotografie může vyprávět, to jsou ty příběhy, o kterých jsem hovořil, ale může být také dokumentem doby, ve které žijeme. Fotografie, které v současné době pořídíme a zdají se nám banální, tak jsou po několika letech najednou potřebné, zajímavé, informující, zachycují, co tady již není, co již zmizelo.

Co konkrétně?

Takovým případem mohou být přestavby měst, vesnic, kdy mnoho domů je zbouráno, nové se postaví, zástavba se změní, tedy tato funkce fotografie je nepostradatelná. Ale jsou i situace vážné, jako jsou války, kdy fotografie je velmi potřebná, protože zachycuje aktuální dění, informuje o průběhu válečného konfliktu a může mít zásadní vliv na jeho vnímání a průběh. Takové fotografie mohou pohnout společností.

V době moderních technologií mizí klasická fotografie. Máme mobily, tablety, sociální sítě, ale snímky již netiskneme, nezakládáme do alb. Vzniká tím vlastně mezera naší osobní i kolektivní paměti...

Proměnila se technika a trvanlivost fotografie. Snažím se prosazovat, aby z každého projektu vznikl katalog nebo knížka, která zaznamená událost, globalizuje ji, zachytí ji vcelku. Je to

stopa, která tady zůstane i další staletí. To je velmi potřebné.

Za svůj život jste publikoval nespočet fotografických publikací, katalogů. Co vše obnáší vydání knihy, ve které se jako autor a umělec vyjadřujete prostřednictvím obrazu?
Vytvoření knihy a její vydání je velmi složitý, ale krásný proces. Za svůj život jsem vydal více než sto

knih a řadu katalogů. Základ je v tom, aby člověk získal určité finanční prostředky, aby ji mohl vydat. Kdysi to bylo opačně, nejdříve bylo schvalování, byly komise, což bylo velmi složité, ale tento proces v současné době naštěstí odpadá. Nejdůležitější je opravdu sehnat finanční prostředky. Poté se určuje formát knihy, rozsah, její podoba, na jak kvalitním papíře bude vytištěna, v jaké tiskárně, to jsou praktické věci, které si člověk ani neuvědomuje,

Jindřich Štreit s jednou ze svých fotografií, kterou pořídil v rámci projektu Veřejné knihovny v Olomouckém kraji. Zdroj: archiv VKOL, foto Rostislav Gregor.

když s tím začíná, to jsou řekněme takové ty technické věci. Poté je důležitý výběr fotografií. Vždy dbám na výběr snímků, ten musí být co nejlepší, ale důležité je pro mne i to, aby kniha nesla příběh. V knize by se neměly fotografie opakovat, aby tam zůstalo napětí, myšlenka, kterou tam chceme dostat. Limitující jsou samozřejmě zmiňované finance, které určují i náklad, kolik knih se vydá. Texty musí být sladěny. Dále je důležité naladění s grafkem. To jsou komponenty, které jsou nezbytné, aby vzniklo něco zajímavého, co přežije dobu a stane se nadčasovým dílem. To je zodpovědná a důležitá práce, nemělo by se spěchat.

Kdybyste měl vybrat své dvě tři fotografie, které považujete za nejvíce oslovující, které by to byly? A jaké se za nimi skrývají lidské příběhy?

Tím, že fotografuji dlouho, tak z každého období existují fotografie, které přesahují průměr. Těch je minimum. Myslím, že kdyby člověk zanechal deset fotografií, a to je možná i moc, které se stanou tak říkajíc ikonickými, tak udělal obrovské dílo. Fotografií, které vytvoříme, je velké množství, ale jen hrstka se zapíše do mysli, paměti veřejnosti. Kdybych měl jmenovat knihy, tak by to byla ta první s názvem *Vesnice je svět*. Pak je pro mne velmi důležitá i poslední kniha *Village people*,

kteřá slavila velký úspěch v USA. Stala se slavnou a vychází samozřejmě z první knihy. A mezitím je spousta dalších publikací, na které jsem hrdý, třeba *Vítkovice*, která je perfektně graficky upravena. Mohl bych jmenovat další, ale tyto mám nejraději. K tomu jsou adekvátně vybrané fotografie. Pro mě osobně je nejvíce ikonickou fotografie pana faráře s babičkou, kterou si zapamatovala řada lidí, nebo fotografie s pracovním názvem *Přesilovka*, která je záznamem jedné veřejné schůze. To jsou fotografie, které si veřejnost zapamatovala. Kdybych měl vybírat, tak bych šel raději po tématech a z těch vybíral fotografie.

Co byste závěrem sdělil či poradil našim čtenářům?

Všem lidem radím: fotografujte, fotografujte a zase fotografujte. To je něco, co vám obohatí život. Jestliže vezmete fotoaparát do ruky, tak svět vnímáte úplně z jiné perspektivy. Všimáte si ho v detailech. To je velké obohacení každého z nás, protože vnímáme svět jiným pohledem. Co fotografovat, to už je individuální záležitost, to se nedá určit, každý je jiný, každý jinak vnímá svět a prostor kolem sebe.

Za rozhovor děkuje a mnoho dalších radostných a inspirativních projektů přeje *Martin Kučera*.

Partyzánský oddíl Jermak-Volkov (Porošin) očíma tří publikací

PETR JIRÁK

Partyzánský oddíl *Jermak-Volkov (Porošin)* byl jedním z oddílů, které byly na podzim 1944 založeny z popudu sovětského výsadku *Jermak*, který seskočil v noci z 30. září na 1. října 1944 u Račic. Oddíl vznikl na začátku listopadu 1944 a působil do konce války v širším okolí Prostějova, avšak některé akce podnikl též na Boskovicku a Kojetínsku. Jeho veliteli byli postupně Pavel Maximovič Volkov (* 1921) a Jevgenij Nikolajevič Porošin (* 1913), kteří se na Dražanské vrchovině ukrývali od roku 1943. Jednalo se o sovětské uprchlíky z německého zajetí, nikoliv o členy výsadku *Jermak*. Porošin se stal velitelem oddílu až po Volkovově smrti (28. dubna 1945 ve Vícově), proto je historicky správnější označovat oddíl jako *Jermak-Volkov* než *Jermak-Porošin*. Méně správný název je dodnes častěji užíván, na čemž se podepsala skutečnost, že činnost oddílu byla po válce prověřována právě pod názvem *Jermak-Porošin*.

Na Prostějovsku působilo za války, zejména v roce 1945, více partyzánských skupin, avšak činnost oddílu *Jermak-Volkov* byla nejvýraznější. Hodně o sobě dával vědět i partyzánský oddíl

Juraj, který ovšem přišel na Prostějovsko a Konicko až v polovině dubna 1945, předtím působil mezi Lipníkem nad Bečvou, Přerovem a Olomoucí. Není divu, že činnost oddílu vedeného Volkovem a Porošinem se stala po válce středem pozornosti historiků a publicistů. Přesto paradoxně o těchto partyzánech dodnes neexistuje žádná rozsáhlá odborná monografie (sic!). Článek se věnuje interpretaci historie tohoto partyzánského oddílu očima tří publikací tří autorů. Vybrané publikace vyšly v letech 1948, 1976 a 1998.

Partyzánský oddíl v publikaci Prostějovsko za války (1948)

Kniha se zabývá, jak již název napovídá, Prostějovem a jeho širokým okolím za války. Čtenář se v ní dočte o průběhu okupace v Prostějově i na vesnicích, o členech různých odbojových organizací nebo o osvobození v květnu 1945. Partyzánskému oddílu *Jermak-Volkov* věnoval autor Vojtěch Příval několik stran hned v úvodu knihy.

Publikace se staví k partyzánskému odboji velmi kladně, o čemž svědčí již úvodní odstavec:

„Partyzánské hnutí na okrese prostějovském mělo nesporně veliký podíl na boji proti okupantům a na gigantickém zápasu celého našeho národa o svobodu. Mělo-li na Prostějovsku takový úspěch, pak za to vděčí jednak bezmezná odvaze těch, kteří se dali do jeho služeb, veliké podpoře SSSR a v nemalé míře také příznivému územnímu terénu: hlubokým lesům Dražanské vysočiny. Velmi je třeba vyzvednouti také podporu, kterou partyzánům poskytovalo občanstvo jejich ukrýváním, zásobováním a dobrou informační službou...“

V rozporu se skutečností Příval považoval odbojovou skupinu z Malého Hradiska vedenou komunistou Františkem Šmídem (neplést se stejnojmenným konfidentem brněnského gestapa!) za partyzánskou skupinu, dokonce její činnost na jaře 1944 připisuje tehdy ještě neexistujícímu oddílu *Jermak-Porošin* (Volkov i Porošin byli v té době součástí Šmídkovy skupiny). Popis vysazení desantu *Jermak* je poměrně stručný a také nepřesný.

Velmi pochvalně se autor zmínil o oslavách tzv. Velké říjnové socialistické revoluce dne 7. listopadu 1944 v hostinci „Na Pohodlí“ poblíž Ptení, kdy došlo k rozdělení vznikajícího partyzánského tělesa na tři základní oddíly. Jedním z nich byla skupina vedená Volkovem. Příval nešetřil chválou ani v případech bunkrů, jež si partyzáni zřídili ve Výšovicích a Dětkovicích, obcích nacházejících se nedaleko Prostějova. V souvislosti s tím mj. uvedl: *„V bunkrech byly ručně vyráběny výbušné miny a zapalovače na vyhazování německých vojenských transportů. Výpravy byly podnikány vždy ve velké vzdálenosti od sídla štábu a vždy jen za noci...“* Pochvala partyzánů za důmyslně vybudované kryty a smělé diverzní akce je na místě, avšak někdy autor ve svém chvalořečení popustil otěže fantazii: *„Pohybovali*

se všude, ve městech i na vesnicích, a počínali si tak obratně, že je nikdo nepoznal. Bývali často v samém Prostějově, oblečení v civilní oblek, pod nímž měli ukrytý lehký automat...“

Příval zmínil i několik malých partyzánských skupin, které před zapojením do oddílu *Jermak-Volkov* pracovaly na vlastní pěst. Ve skutečnosti šlo ale spíše o odbojové skupiny nevyvíjející před zařazením do oddílu vlastní diverzní, či dokonce bojovou činnost. Zatímco líčení činnosti „partyzánů“ v Určicích působí silně nevěrohodně, popis aktivit skupiny z Bedihoště je naopak až příliš střízlivý.

Přepad německé autokolony u Malého Hradiska či přepadení tzv. Německého domu v Prostějově (obojí v poslední dubnovou dekádu 1945) publikace blíže nerozebírá, zatímco přepadu německé autokolony ve Vícově (28. dubna 1945) a následnému zavraždění deseti vícovských obyvatel je věnováno několik stran, konkrétně v kapitole o obci Vícov (jako její autor je uveden A. V. Procházka). Naopak četné diverzní akce v železniční dopravě nebo přepady skladišť výbušnin v kamenolomech publikace odbyla pár větami. Ani fyzické likvidaci Steigela v Plumlově a lesního Saukela ze Seče není věnováno moc prostoru. Ztráty nepřítelé činily v okrese podle Přívala 412–500 mužů (sic!), což určitě neodpovídá realitě.

Autor nijak nepochyboval o důležitosti činnosti partyzánské skupiny: *„Její akce byly nutné, i když trpce želi oběti vícovských, jejichž hrdinná smrt se důstojně řadí k nesčetným obětím partyzánským!“* Zajímavě končí souvislý text o Volkovově oddílu: *„V článku nejsou úmyslně uvedena všechna plná jména, ač by to bylo zcela na místě. Nestalo se tak z důvodů osobních, ale vyšších, taktických, jež zveřejnění zatím nedovolují.“*

Část partyzánského oddílu *Jermak-Volkov* (*Porošin*) na poválečném snímku. Zdroj: SOkA Přerov.

Celkově lze říci, že publikace byla napsána ještě v duchu doby před převzetím moci komunisty v únoru 1948. Činnost partyzánského oddílu *Jermak-Volkov* je ilustrována také několika obrazovými přílohami: Josef Vítek, majitel hostince „Na Pohodlí“ a pomocník partyzánů, pohled na jeho nohy znetvořené mučením gestapa, hostinec „Na Pohodlí“, několik záběrů z bunkru ve Výšovicích, skupinové snímky partyzánů, exhumace povražděných Vícovanů v obci Suchý.

Partyzánský oddíl v publikaci *Partyzánské hnutí na Prostějovsku* (1976)

Brožura autora Josefa Marka (neplést s prostějovským historikem Pavlem Markem, ani s vojenským

historikem Jindřichem Markem) byla vydána Domem politické výchovy OV KSČ v Prostějově ve velkorysém nákladu 1 500 kusů. V jakém duchu je kniha napsána, hodně prozrazuje už obálka – kresbu budovy prostějovské radnice a ruky se zdviženým sovětským samopalem překrývá rudá pěticípá hvězda.

Josef Marek hodnotí partyzánské hnutí v českých zemích, případně Československu, velmi kladně. Některá jeho tvrzení jsou až bombastická: „V březnu a dubnu 1945 nabylo partyzánské hnutí na Moravě a v Čechách masového charakteru...“ Toto tvrzení lze však vztáhnout pouze na některá území vhodná pro partyzánský odboj, navíc většina z nich se nacházela na Moravě (především v jejích

východních oblastech, na Vysočině a Dražanské vrchovině). Rovněž uvedená statistika úspěchů partyzánů na území Československa (s. 6) obsahuje několik nadsazených údajů. Na druhé straně autor nijak nešetřil „taktiku londýnské koncepce odboje“.

Ačkoliv publikace byla napsána s odstupem více než čtvrt století od popisovaných událostí, lze v ní najít několik faktografických chyb. Osobně mě zaujalo, že její autor zkomolil jména několika sovětských partyzánů (Litvišenko místo Litviško, Bachmutinskij místo Bachmutskij). U výsadku *Jermak* vyjmenoval jeho 15 členů, ale zároveň nesprávně psal o 22 členech desantu. Neomezil se na popis činnosti partyzánů na území okresu Prostějov, jeho pozornosti neušly některé důležité

události z historie celého partyzánského uskupení („brigády“) *Jermak*, např. podrobně popsal protipartyzánské razie ve Žďárně (7. prosince 1944) a Šerkovicích (26. února 1945).

Diverzním akcím v železniční dopravě se Marek věnoval více než Příval, avšak popsal je velmi stručně, aniž by zdůraznil, že se téměř vždy jednalo o činnost oddílu *Jermak-Volkov*. Naopak přepadení skladiště organizace *Volkssturm* v tzv. Němčím domě v Prostějově připsal pouze oddílu Pavla Volkova, zatímco zamlčel podíl členů odbojové skupiny vedené Josefem Knollem. Mělo to celkem jednoduchý důvod – Knoll byl totiž po únoru 1948 příslušníkem protikomunistického odboje a následně dlouholetým politickým vězněm komunistického režimu.

Pavel M. Volkov, velitel partyzánského oddílu *Jermak-Volkov*. Zdroj: SOkA Prostějov.

Partyzánský bunkr ve Výšovicích na poválečné fotce, třetí zleva Porošin. Zdroj: SOkA Přerov.

U zastřelení lesního Saukela ze Seče poblíž hostince „Na Pohodlí“ (19. dubna 1945) se Josef Marek nijak nepozastavuje nad tím, že partyzáni zlikvidovali nejen udavače, ale také jeho ženu a druhého řidiče sanitky. Toho prvního údajně zastřelil samotný Saukel (sic!). Kontroverzní bojová akce ve Vícově musela být podle Marka bezpodmínečně provedena v obci – stalo se tak na základě rozkazu, který obdržel Volkov, partyzáni prý navíc nevěděli, z kterého směru avizovaná německá autokolona do Vícova přijede. Boj partyzánů s německými vojáky v obci a následná brutální německá odveta jsou popsány věcně.

V závěru Marek odmítl kritiku partyzánského hnutí a znovu zopakoval jeho podíl na demoralizaci „fašistických“ vojsk a urychlení jejich porážky. Sympaticky pochválil i domácí pomocníky partyzánů a jejich roli při ukrývání či zásobování partyzánů. Poté brožura obsahuje velmi solidní chronologický přehled partyzánské činnosti na Prostějovsku v období od března 1943 do května 1945, ačkoliv všechny akce do června 1944 (vesměs letákové akce a poškození brzdových hadic v železniční dopravě) nebyly provedeny partyzánskými, nýbrž odbojovými skupinami. Chybí zmínka o úspěšné diverzní akci na železniční trati u Čehovic z 20. dubna 1945.

K historii partyzánského oddílu *Jermak-Volkov (Porošin)* obsahuje publikace tyto fotografie: portrétní foto Volkova, Porošina a Curkana, snímky bunkru ve Výšovicích, hostince „Na Pohodlí“ a hostinského Vítka, skupinové fotografie partyzánů, záběr z poválečného pohřbu Pavla Volkova a prapor věnovaný oddílu po válce Národním výborem města Prostějova.

Podle interpretace událostí lze snadno rozpoznat, že brožura byla napsána v době normalizace.

Kromě solidních údajů o partyzánském odboji byl čtenář opakovaně poučován o veliké důležitosti partyzánského hnutí a roli SSSR v podporování této formy odboje. Případná pochybení partyzánů nebyla terčem kritiky, ta byla téměř výhradně směřována do řad příslušníků jiných odbojových organizací a směrů, mj. na výsadky ze Západu nebo odbojovou organizaci *Obrana národa*. Některé publikace napsané po roce 1989 tento „model“ groteskně otočily o 180 stupňů...

Partyzánský oddíl v publikaci Prostějovsko v době nacistické okupace a protifašistický odboj v letech 1939–1945 (1998)

Ve druhé polovině devadesátých let 20. století publikoval renomovaný historik Josef Bartoš (1931–2005) dvě publikace, v nichž se věnoval protinacistickému odboji na Olomoucku a Prostějovsku. Již za komunistické totality publikoval řadu prací o protinacistickém odboji na střední a severní Moravě, avšak po revoluci mohl vedle nových zjištění uvést i některé aspekty, o kterých dříve nemohl psát.

V knize o Prostějovsku za nacistické okupace a odboji v této oblasti se zaměřil rovněž na partyzánský oddíl *Jermak-Volkov (Porošin)*. Už na začátku kapitoly u příchodu paradesantu *Jermak* zdůraznil, že *Jermak* byl za války nejvýznamnější partyzánskou skupinou na Prostějovsku. Měl na mysli oddíl vedený Volkovem, jak jasně plyne z dalšího textu. Příchod desantu na Prostějovsko je popsán stručně, ve stejné kapitole autor zdůraznil rychlé navázání spojení s uprchlými sovětskými zajatci, které dříve soustřeďoval František Šmíd.

Činnost konfidentů gestapa Jaroslava Mézla a Martina Valaštiaka z konce podzimu 1944

nesouvisela přímo s partyzánským oddílem Pavla Volkova, avšak zatčení řady vlastenců z Lipové a Bukové i zničení bunkru na Kabeláři u Bukové činnost oddílu značně ovlivnila, poněvadž tento se z „bezpečnostních“ důvodů raději soustředil do obcí ležících východně a jižně od Prostějova. Tam se mohl opřít o podzemní bunkry ve Výšovicích a Dětkovicích a také navázat spolupráci s odbojovými skupinkami z několika obcí. Stejně jako Příval i Bartoš pochválil dva propojené bunkry pod dílnou v č. p. 133 ve Výšovicích. Za objektivní lze brát též jeho tvrzení o zásobovacím charakteru naprosté většiny akcí oddílu v posledních dvou měsících roku 1944.

Teprve od února 1945 podnikal partyzánský oddíl *Jermak-Volkov* řadu diverzních akcí a v dubnu 1945 i několik bojových. Autor správně poznamenal, že u některých akcí nevíme, která partyzánská skupina je provedla. Přepad skladiště organizace *Volkssturm* v Prostějově Bartoš v souladu s historickou realitou připsal nejen Volkovově oddílu, ale i Knollově skupině, kterou označil za „prostějovskou odnož 1. čs. partyzánské brigády Jana Žižky“ (podle historičky Marie Hrošové Knollův oddíl nebyl součástí této partyzánské brigády). Mimochodem, Knollova skupina měla jistý podíl i na přepadu německých vojáků ve Vícově.

Bartoš na jedné straně označil většinu poválečných výkazů partyzánské činnosti za nadnesené, na druhé straně napsal, že dobová hlášení četnických stanic a nacistických složek obsahují údaje o řadě akcí partyzánů na Prostějovsku. Nijak ho tím nekritizují, naopak se jedná o komplexní a objektivní tvrzení, které nepopírá reálnou partyzánskou činnost. Ta se na Prostějovsku dokonce projevovala též v rovinatých a bezlesých oblastech,

František Vítěk – jeden z deseti povražděných vícovských mužů, hrob ve Vícově. Foto: Petr Jiráček.

kdy šlo především o železniční diverze provedené na tratích okolo Pivína nebo Nezamyslic.

Přepadení německých aut ve Vícově Bartoš hodnotí nejen jako největší bojové vystoupení partyzánského oddílu *Jermak-Volkov*, nýbrž zároveň jako problematické, nešťastné a plné dodatečných poválečných „vysvětlení“. Za provedení přepadu Němců ve Vícově činí zodpovědným velitele Volkova, který v tomto boji i padl (teprve po jeho smrti šlo o oddíl *Jermak-Porošín*). Nacistická odvěta zahrnující bestiální povraždění deseti mužů z Vícova však pro historika Bartoše není důvodem, aby kvůli tomu odsoudil celou činnost partyzánů na Prostějovsku, jak se občas děje v textech některých autorů (či v jedné diplomové práci studentky teologické fakulty). Mnohem více kontroverzí se vyskytuje v historii partyzánského oddílu *Jermak-Fursenko*, jenž vyvíjel činnost především na Konicku.

Na rozdíl od Přívala a Marka se Bartoš pozastavil nad osobností českého partyzána Josefa Hrubého z Olšan. Ten se měl po válce dopustit zveličování svých zásluh i celkové činnosti partyzánského oddílu. Zřejmě tomu tak bylo, avšak Bartoš tuto záležitost blíže nevysvětluje. Přehled o činnosti oddílu byl po válce poznamenán i jinými manipulacemi nebo dodatečnými nadsázkami, takže dopátrat se pravdy je i bude dle jeho názoru mimořádně obtížné. Zde byl uznávaný historik snad až příliš přísný, na obdobné problémy naráží historikové při analyzování činnosti naprosté většiny partyzánských skupin. Nepřesné a zveličené údaje o aktivitách partyzánů nejsou navíc žádným českým specifkem.

Publikace z roku 1998 poměrně překvapivě neobsahuje žádné obrazové přílohy. Na rozdíl od dvou starších knih hodnotí partyzánský odboj střízlivěji a kritičtěji, rovněž role SSSR není tolik vyzdvihována (zejména ve srovnání s Markovou publikací). Na rozdíl od publicistů typu Jaroslava Pospíšila, kteří na partyzánském hnutí v českých zemích nenechávají nit suchou, Bartoš uznává důležitost partyzánských akcí a kladně hodnotí reálné účastníky partyzánského odboje. Podle názoru autora těchto řádků ovšem Bartoš paradoxně trochu zmenšil význam partyzánského oddílu

Jermak-Volkov, ačkoliv ho objektivně označil za nejvýznamnější partyzánskou skupinu na Prostějovsku (blíže viz předchozí odstavce textu).

Existují i jiné publikace, v nichž je pozornost věnována partyzánskému oddílu *Jermak-Volkov* (*Porošin*). Příliš to neplatí o knize *Jermak* od sovětského novináře A. A. Stěšina. Tato publikace, v roce 1980 vydaná i česky, popisuje většinou činnost štábu *Jermaka* a následně partyzánského oddílu *Jermak-Dmitrijev* (*Petrovskij*), jenž působil na Českomoravské vrchovině. Jedná se o zcela neobjektivní popis činnosti, Stěšin totiž partyzánské aktivity neuvěřitelně nadsadil a jeho text tak dělá dojem, jako by pojednával o partyzánském hnutí v Bělorusku či Jugoslávii (v těchto zemích byly pro partyzány mnohem lepší podmínky než u nás, v Nizozemsku nebo Dánsku).

Nejnovější poznatky o stavu bádání historie Volkovova oddílu nalezne čtenář v rozsáhlé publikaci Pavla Kopečka *Odbojové hnutí na střední Moravě v letech 1939–1945*. Kopečkův text se opírá nejen o Bartošovu publikaci z roku 1998, ale uvádí též novější údaje a zjištění k činnosti oddílu, o což se zasloužili regionální historikové, mezi něž patří i autor těchto řádků.

Petr Jiráček (* 1980) je archivář a historik (mj. absolvent oboru archivnictví na FF UP v Olomouci). Od roku 2008 pracuje ve Státním okresním archivu Přerov. Zabývá se především dějinami protinacistického odboje a odporu v českých zemích a různými zajímavostmi z regionální historie střední Moravy.

» p.jirak@pr.archives.cz

Učebnice a kontrola informací v nich

MARTA KONÍŘOVÁ

Kniha obecně je mimo jiné definována jako hmotný nosič informací. Specifickým typem knihy jsou učebnice, které jako užitný předmět vytvářený pro potřeby společnosti zcela nezbytně odrážejí aktuální stav společnosti, její názory i společenské změny, při kterých se náhled na údaje v nich obsažené často mění. V různých obdobích proto informace, jejichž nosičem byly právě učebnice, podléhaly kontrole lišící se jak svým zaměřením, tak způsobem provedení či intenzitou. Následující přehled ve stručnosti přibližuje tento zajímavý fenomén.

1. Kontrola informací před vydáním učebnice

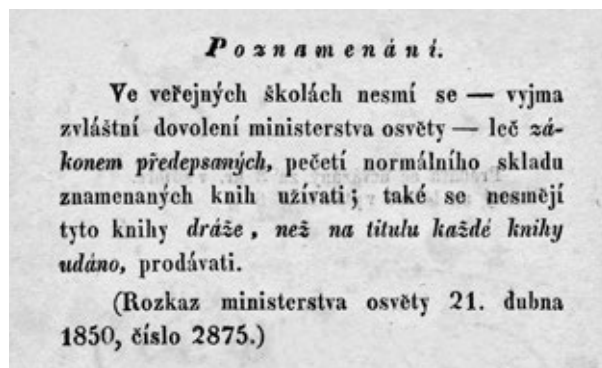
V roce 1774 převzal stát správu a organizaci školství, což znamenalo, že začal školství kontrolovat. Státní kontrola se pochopitelně týkala i učebnic. Původní záměr – vydávat učebnice pouze ve státních nakladatelstvích, a tím zajistit jejich „správnost“ – byl poměrně brzy opuštěn a učebnice byly produkovány rovněž soukromými nakladateli. Stát svůj dozor poté prováděl prostřednictvím udělování aproby jednotlivým učebnicím, přičemž školy měly povoleno používat při výuce pouze tyto

schválené učebnice. Že tak ne vždy činily, o tom svědčí opakovaně připomínané výnosy týkající se tohoto nařízení. Údaj o schválení učebnice začal být časem uváděn přímo v učebnici. Obsahoval jak název příslušného úřadu, většinou ministerstva, které schválení udělilo, tak datum a číslo schválení, případně další doplňující údaje.

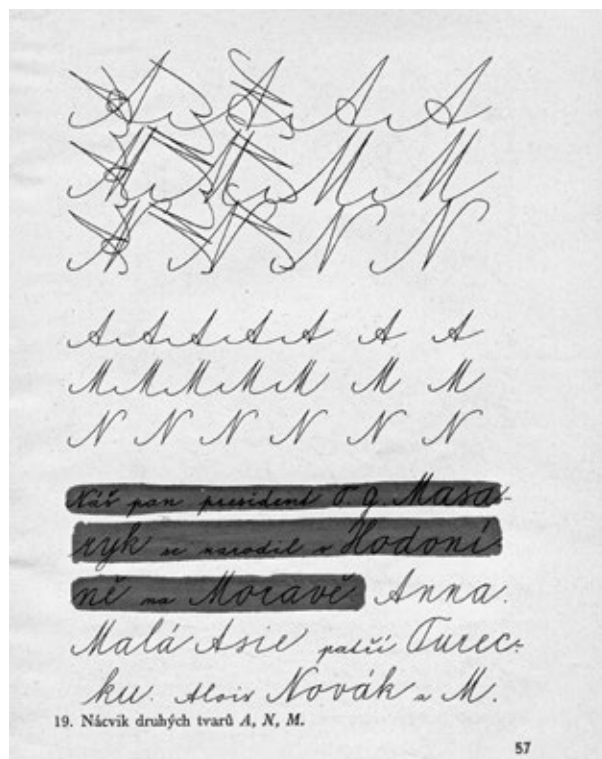
Kontrola obsahu učebnic nebyla zaměřena pouze na pedagogickou, případně ideologickou stránku textů. Motivována byla i dohledem nad mravní výchovou žáků. Připomeňme zde ministerское nařízení z roku 1885, které zakazovalo připojovat k učebnicím jakákoliv oznámení s výjimkou informací o jiných schválených školních knihách. Důvodem tohoto konkrétního nařízení bylo zjištění, že obálka učebnic byla, byť v ojedinělých případech, použita „*k ohlašování takových literárních plodů, které pro mládež naprosto se nehodí...*“.

2. Kontrola informací po vydání učebnic

V obdobích náhlých společenských změn dochází k situacím, kdy již vydaná učebnice, která dosud odpovídala všem předpisům a získala úřední schválení, v novém režimu vyhovovat přestala. Někdy bylo užívání konkrétní učebnice zcela zakázáno

Ve školách se po roce 1774 mohly používat pouze schválené učebnice. Připomenutí příkazu v učebnici z roku 1852.

Ukázka nařízeného odstraňování textu z období 2. světové války.

a musela být okamžitě vyřazena ze škol, obvyklejší způsob spočíval v odstranění „závadných“ míst v učebnici a podmíněném povolení jejího užívání do doby, než budou vydány učebnice nové.

Takové změny mohlo provést nakladatelství, pokud ještě výtisky dané učebnice vlastnilo. V případě, že již byla učebnice rozprodána a užívána ve školách, musely být změny v každé jednotlivé knize realizovány právě školami – někdy je vykonávali učitelé, jindy také žáci. Označená místa se v učebnicích škrtala, začernovala, přelepovala, někdy byly vytrhávány či vyřezávány celé stránky s „nevhodnými“ články či ilustracemi. Mezi období, kdy k podobným úpravám učebnic docházelo, patří konec první světové války spojený s rozpadem Rakouska-Uherska a vznikem Československé republiky, období začátku druhé světové války anebo údobí několika let po roce 1948, kdy byl upevňován vliv komunistické strany ve školství.

3. Kontrola způsobu předávání informací (vzhled vytištěné učebnice)

V 19. století se začala do popředí dostávat otázka školní hygieny. Kromě samotných školních budov nebo školního vybavení se předmětem zájmu odborníků staly i učebnice. Nařízení ohledně učebnic byla ponejvíce motivována péčí o zrak žáků, protože špatně vytištěné knihy anebo velmi malé písmo příliš namáhaly oči.

Těmto příčinám byl rovněž přičítán tehdy evidovaný nárůst krátkozrakosti u žáků (dnes víme, že tzv. školní krátkozrakost má často vrozené predispozice a obvykle bývá diagnostikována právě v období nástupu do školy). V roce 1897 vyšel výnos ministerstva kultu a vyučování, který byl značně podrobný a předepisoval pro učebnice

vzhled papíru, formát knihy, délku řádků, velikost a typ písma, kvalitu tisku a další náležitosti. Pro srovnání můžeme zmínit obdobný výnos ministerstva školství a národní osvěty z roku 1928, který se zabýval úpravou učebnic po stránce vědecké, výchovné, didaktické i formální. Tento předpis obsahoval pokyny týkající se nejen písma, tisku a papíru učebnic, ale též jejich vazby, předsádky či hřbetu.

K tomuto typu kontroly můžeme přiřadit rovněž nařízení, kterým se měnilo písmo užívané v učebnicích. První velká změna tohoto druhu přišla v polovině 19. století. Do té doby bylo při tisku učebnic používáno novogotické (lomené) písmo. Poté se v českých učebnicích začala užívat antikva, písmo, které nacházíme v našich knihách dodnes. S podobnou, i když ne tak dramatickou změnou se můžeme setkat ve 30. letech 20. století, kdy bylo ministerskými výnosy stanoveno užívání jednotných tvarů psacího písma ve školách. Nové tvary písmen, zejména velkých, byly zjednodušeny a oproštěny od ozdobných tahů. Zaváděný typ písma se netýkal pouze psanek, jak by se mohlo na první pohled zdát, ale také některých učebnic, kde se psací písmo vyskytovalo spolu s tiskovým. Takové učebnice vyžadovaly opravené vydání.

4. Kontrola stavu učebnice jako nosiče informací

Zpočátku si učebnice pořizovali žáci, přesněji řečeno, kupovali je jejich rodiče. Každá škola měla také k dispozici několik výtisků, které poskytovala chudým žákům. Časem se stalo zvykem do nových učebnic vlepovat lístky potvrzující jejich koupi. Ty pak škola předkládala nakladateli, který na jejich základě poskytl zmíněné učebnice zdarma.

Potom si povídal Jeník: „A teď si koupím koně.“
^{rolníka Hospodář,}
 I zavolal na sedláka: „Sedláčku, prodáte koně? Jedu na vojnu!“
^{Rolník} Sedlák řekl: „Mám tady koně. Prodám ho rád.“
^{rolník}
 I prodal sedlák Jeníkovi koně. Byl jen ze dřeva a na jednu nohu kulhal.
 Jeník vedl koně ke kováři a povídal: „Mistře, okovejte mi koně! Kulhá na jednu nohu.“
 Kovář vzal koníka za nohu — a noha upadla.
 Hoši se smáli: „Jak pojeděš na vojnu, Jeníku, když kůň má jen tři nohy?“
 Jeník se také smál a povídal: „Tak už není třeba šít šaty ani boty. Zůstanu ještě u maminky a u tatínka.“

Po roce 1948 byly v učebnicích nahrazovány některé „nevhodné“ výrazy, v tomto případě bylo slovo „sedlák“ zaměňováno slovy „rolník“ nebo „hospodář“.

Žádáme slavných ředitelstev škol, aby poukázky tohoto druhu, jež od 15. července 1890 počínaje ke každému exempláři knih pro školy obecné a měštanské nákladem F. Tempského v Praze vydaných jsou přilepeny, sbírala, ježto nakladatelstvo na každých 10 takovýchto poukázek volný exemplář případné knihy pro chudé žáky daruje.

Klicpera, První čítanka na základě psacího čtení.
 (Vydání s písmem stojatým.)

Žádáme slavných ředitelstev škol, aby s těmito poukázkami dle předpisu vysoké c. k. zemské školní rady naložilo.

F. Tempsky,
 nakladatelství v Praze.

Příklad lístků vlepovaných k učebnicím, na jejichž základě nakladatelství poskytovala zdarma školám výtisky pro chudé žáky.

Žáci si však nemuseli koupit učebnici zcela novou, mohli si použité učebnice zakoupit od starších žáků anebo v antikvariátech. Tato možnost řadu žáků motivovala k péči o učebnici, aby ji později mohli prodat za lepší cenu.

Žáci si kupovali učebnice ještě i v 50. letech 20. století. Zajímavý dobový vhled do této praxe přináší pokyn uveřejněný ve *Věstníku ministerstva školství a kultury* v roce 1958: „*Ve stanovených termínech ohlásí ředitel školy požadované množství učebnic prodejnám, jimž je vyhrazen prodej učebnic. Ředitel školy a učitelé oznámí žákům a rodičům, v kterých prodejnách škola učebnice zajistila, a doporučí jim, aby zásadně nakupovali učebnice jen v těchto prodejnách. (...) Ředitel školy projedná ve sdružení rodičů a přátel školy, jak organizačně zajistit získání potřebného počtu starších učebnic pro žáky v příštím školním roce: zejména se bude starat, aby sdružení rodičů a přátel školy založilo ve škole sbírku starších schválených učebnic.*“

V roce 1960 ÚV KSČ a vláda rozhodly o poskytování učebnic a školních pomůcek žákům zdarma. Toto rozhodnutí je reflektováno též v novém školském zákoně z prosince 1960, kde se doslova píše: „*Stálý růst výrobních sil a rozmnožování bohatství společnosti vytváří příznivé podmínky pro výchovu*

a vzdělávání a umožňuje poskytovat bezplatně výchovu a vzdělání i školní učebnice a školní potřeby.“ To však neznamenalo, že žák získal všechny učebnice do svého vlastnictví. Až na několik výjimek byly učebnice žákům pouze zapůjčovány, takže jedna učebnice vystřídal postupně několik uživatelů. Protože však odpadla výše zmíněná finanční motivace péče o stav učebnice, nahradila ji kontrola, kterou na konci roku prováděla škola. Pro tyto účely začaly být do učebnic tištěny tabulky, do nichž se měli žáci zapisovat, kam se uváděl též stav učebnice na začátku a na konci roku. Jestliže taková tabulka nebyla do knihy natištěna nakladatelstvím, doplňovaly ji školy pomocí razítek, která si nechávaly zhotovit.

Tento krátký vhled do problematiky kontroly informací v učebnicích přináší pouze základní a orientační informace. Detailně je tento jev předmětem výzkumů, ke kterému jsou využívány rovněž dochované výtisky historických učebnic, v nichž jsou důsledky či postupy zmíněné kontroly zachyceny. Takové exempláře učebnic uchovává například i Muzeum Komenského v Přerově, z jehož sbírky pocházejí všechny ilustrace použité v tomto článku.

Marta Konířová (* 1971) vystudovala obor informační studia a knihovnictví na FF MU v Brně. Pracuje v Muzeu Komenského v Přerově jako kurátorka sbírky učebnic a zabývá se historií učebnic a cenzury školních knihoven zejména v 19. století.

» koninova@prerovmuzeum.cz

O historii pošty nejen v Olomouckém kraji

ROZHOVOR

Od pradávna lidé používali různé druhy komunikace, které jim umožňovaly kontakt na malé i velké vzdálenosti. S rozvojem složitějších společenských struktur však jednoduché formy předávání zpráv přestávaly stačit a bylo nutné je nějakým způsobem vylepšit a zejména institucionalizovat. Tak vznikly první poselské systémy, z nichž se později vyvinula státní pošta. Ta od té doby urazila cca 3 000 let dlouhou cestu a změnila se k nepoznání. Jízdní posly a poštovní vozy postupně vystřídal nejen moderní dopravní prostředky všeho druhu, ale hlavně digitální technologie, které zkrátily zasílání zpráv z měsíců, dnů a hodin na pouhé vteřiny, či dokonce jejich zlomky. Na to, jak k tomu došlo, a hlavně, co tomu předcházelo, jsem se ptala PhDr. Jana Kramáře z Poštovního muzea.

Kde můžeme vystopovat prvopočátky dnešních poštovních služeb?

Nejstarší doklady o poště jako centralizované státní instituci, zprostředkovávající víceméně pravidelnou dopravu zásilek a osob na daném území, pocházejí z období starověké Číny (cca 1100 let př. n. l.). O něco mladší poštovní

systémy byly provozovány v Asýrii (od konce 8. stol. př. n. l.), Persii (od pol. 6. stol. př. n. l.), říši Alexandra Velikého (zhruba od 330 př. n. l.), ptolemaiovském Egyptě (od konce 4. stol. př. n. l.) a v evropském prostředí v Římské říši (od počátku 20. let př. n. l.).

Římská pošta byla zřízena podle ptolemaiovského vzoru a původně se nazývala *vehicula* či *vehiculatio* (*vehiculum* = povoz, vůz), protože rychlé pěší posly, či spíše běžce záhy vystřídalý kurýrské vozy. Až později, snad ve 3. století, se pro ni vžil název *cursus publicus* nebo též *vereda publica* či *res veredaria* (*veredus* = kůň, *veredarius* = jízdní posel). Po zániku Západořímské říše v roce 476 státní pošta na jejím bývalém území postupně upadala, až koncem 7. století zcela zanikla; ve Východořímské říši ovšem fungovala dále až do jejího dobytí osmanskými Turky v roce 1453.

Jak to bylo s poštovní službou ve středověké Evropě?

Pro evropský středověk jsou charakteristické tzv. poselské systémy nahrazující neexistující státní centralizovanou poštu, které si pro svou potřebu zřizovaly a udržovaly panovnické dvory, velká

a bohatá města (např. Benátky, Florencie, Neapol), obchodní sdružení (např. severoevropská Hansa, cechy řezníků v západní a jižní Evropě), církevní (např. cisterciáci) a rytířské řády (např. templáři), univerzity (např. Bologna, Paříž), bohaté a mocné šlechtické rody atd.

Raně novověká evropská pošta se začala rozvíjet za Fridricha III. Habsburského, za jehož vlády ji od roku 1457 na objednávku zmíněného panovníka budoval severoitalský rod Tasso (Taxis), který postupně vytvořil pravidelné poštovní spojení mezi habsburskými državami – od německých území přes Itálii až po Španělsko. Tím byl zároveň položen základ pošty Svaté říše římské národa německého, která byla také spojena s rodem Tassů. Téměř ve stejném období, roku 1464, vydal francouzský král Ludvík XI. edikt, kterým nařídil na hlavních cestách v intervalu čtyř mil vybudovat zvláštní stanice pro panovníka a dvůr, sloužící k odpočinku

Poštovní a telegrafní úřad Šumperk, postavený dle návrhu Ernsta Wiesnera. Pohlednice z období okupace, na níž je patrný smazaný český nápis. Zdroj: sbírka Vlastivědného muzea Šumperk.

a výměně koní. Tak byl položen základ francouzského poštovního systému, který byl nezávislý na tom tassovském, ačkoliv byl stejně vyspělý a výkonný.

V obou případech jim byla vzorem starořímská pošta, o jejíž vynikající organizaci, spolehlivosti, výkonnosti a velkém územním rozsahu existovalo ještě tehdy určité povědomí.

Jak to bylo v českých zemích, kudy vedly hlavní poštovní trasy? Kdo zastával úřad nejvyššího poštmistra?

První poštovní spojení na území českých zemí nechal zřídit arcikníže Ferdinand Habsburský 15. října 1526. Jako jeden z vážných uchazečů o český královský trůn totiž potřeboval navázat rychlou a účinnou komunikaci se svými vyslanci, kteří u pražského dvora vyjednávali s českými stavy podmínky jeho případného zvolení. Realizací spojení byl pověřen Antonio de Taxis, v letech 1526–1548 nejvyšší dvorský poštministr, jehož rod měl s podnikáním v oblasti poštovních služeb dlouholeté zkušenosti.

Jako nejvyšší poštministr rakouské monarchie spravoval poštovní systém celé monarchie, z čehož mu plynuly jak nemalé finanční prostředky, tak politický vliv a moc. Je třeba si uvědomit, že pošta patřila mezi výsostná panovnická práva, tzv. regály, které panovník za určitých podmínek uděloval do správy oblíbeným šlechtickým rodům, s nimiž byl politicky spřízněn.

Nejvyšší poštmistři proto sídlili v hlavním městě monarchie, tedy převážně ve Vídni, ale za vlády Rudolfa II. v Praze.

Pokud jde o první poštovní spojení na našem území, to vedlo mezi Vídní a Prahou – mocenským, správním a hospodářským centrem Českého

Postilionský kabátek, vzor 1838/1850. Zdroj: sbírka Vlastivědného muzea Šumperk.

Model lehkého dvouspřežního kočáru kupé pro dva cestující, používaného v městském prostředí. Zdroj: sbírka Vlastivědného muzea Šumperk.

království. Přesnou trasu však prameny neuvádějí. Je pravděpodobné, že byla totožná s pozdějším poštovním kurzem přes Stockerau, Vratěnin, Slavonice, Soběslav, Tábor, Votice a Nespeky.

Každopádně spojení bylo založeno na množství po sobě jdoucích stanic s pravidelnými rozestupy pro výměnu unavených koní. Spěšní jízdní poslové v ideálním případě střídali koně na každé poštovní stanici s cílem udržet vysoké tempo jízdy a svěžené zásilky doručit co nejdříve.

Poté, co byl Ferdinand zvolen českým králem, nechal v únoru 1527 zřídit mezi Vídní a Prahou příležitostné spojení, z něhož se postupně vyvinulo stálé, které sloužilo výhradně k dopravě úřední korespondence nově vzniklých orgánů státní správy podunajské monarchie.

Kdy a kde vznikaly první poštovní stanice?

V podstatě jsem na to odpověděl ve třetí otázce. První poštovní stanice na našem území vznikly v souvislosti s kandidaturou arciknížete Ferdinanda Habsburského v říjnu 1526. Kromě Prahy, která byla koncovou stanicí ve směru z Vídně, ale s jistotou nevíme, v jakých obcích a městech byly umístěny.

Na základě víceméně ustálených starobylých tras, které vedly po zemských stezkách, a s ohledem na pozdější doklady usuzujeme, že se nacházely ve Vratěnině, Slavonicích, Soběslavi, Táboře, Voticích a Nespekách. Možná i na některých dalších místech. Každopádně mezi sebou nesměly mít příliš velké rozestupy, aby bylo možné unavené koně ve správný okamžik vyměnit za čerstvé a dodržet tak požadovanou rychlost jízdy.

Další poštovní trasy a na nich ležící stanice byly zřizovány později, jak vznikala potřeba panovníka a dvorských úřadů navázat dočasné či trvalé spojení s těmi či oněmi místy.

Druhou nejstarší poštovní trasou se každopádně stala ta vedoucí z Prahy přes Plzeň do Klenčí pod Čerchovem a dále směrem na Řezno a Augsburg. Byla zprovozněna v polovině 16. století.

Jako třetí v pořadí byla počátkem 16. století zřízena trasa z Vídně přes Brno, Vyškov, Olomouc, Šternberk a Zlaté Hory dále do Slezska. Z dalších tras, které byly zřízeny do konce 17. století, lze zmínit tu z Prahy přes Velvary, Lovosice, Ústí nad Labem do Petrovic a dále do Drážďan a Lipska, a také tu z Prahy přes Nymburk, Hradec Králové a Náchod do Kladska a dále do Vratislavi. Přes Moravu vedla trať spojující Vratislav s Vídní.

Jakým způsobem to ovlivnilo poštovní služby v dnešním Olomouckém kraji?

Morava a Slezsko sloužily nejen v raném novověku jako tranzitní oblasti pro spojení Vídně s Vratislaví, která byla významným obchodním centrem a důležitou křižovatkou cest ze severu na jih i ze západu na východ. Poštovníctví na území dnešního Olomouckého kraje to samozřejmě zásadně ovlivnilo, protože na jeho území bylo nutno zřídit a udržovat poštovní stanice.

Můžete nám přiblížit některé konkrétní stanice v Olomouckém kraji?

Nejstarší poštovní stanice na území dnešního Olomouckého kraje byla otevřena v Olomouci (první zpráva pochází z 22. června 1528), ale lze předpokládat, že tu existovala již v předchozím roce. Musím však zdůraznit, že šlo o příležitostnou neboli

Jeden z prvních telefonních přístrojů Siemens & Halske, vyrobený po roce 1878. Pod mikrofonem firemní štítek „SIEMENS & HALSKE A. G. WIEN“. Zdroj: sbírka Havelkova muzea v Lošticích.

dočasnou stanicí, nikoliv trvalou. Po splnění účelu, k němuž byla ustavena, byla zrušena. Trvalejší podobu nabyla až počátkem 16. století, tedy krátce před vypuknutím třicetileté války. Z roku 1623 pochází zmínka o prvním olomouckém poštmistrovi Peteru Paulu Pierovi, kterého po jeho smrti v roce 1628 vystřídala manželka Kunikunde (Kunhuta).

Další starobylé poštovní stanice na slezském (vratislavském) kursu byly zřízeny v Prostějově (přelom

let 1610 a 1611), Šternberku (1625) a Zlatých Horách (1628 – první zpráva o stanovišti pěších posílů, asi 1649 otevření PS). Tu posledně zmíněnou dodnes připomíná její výstavní budova (nám. Svobody 94), kterou nechal roku 1698 postavit tamní poštovník, výběrčí cla a purkmistr Franz Karl Nentwig von Eichenfeld ve stylu holandského baroka.

Na stejné trase ležely i stanice v Rýžovišti a Andělské Hoře (v obou případech první zmínka 1616), ale ty se dnes nacházejí v Moravskoslezském kraji.

Kromě stanic byly důležité listovní sběrný...

Listovní sběrný byly poprvé zmíněny v poselském řádu císařovny Marie Terezie ze 14. prosince 1748. Ten mimo jiné nařizoval, aby byly ve významných trhovích místech, zejména městech, kde dosud neexistovaly poštovní stanice, ustanovováni „kolektoři“, tedy sběratelé listovních zásilek. Sběrný byly zřizovány podle potřeby místními poštovníky buď jako státní, nebo jako soukromé „licencované“ poštovní služebny nejnižšího stupně. Mnohem později, snad až od počátku dvacátých let 19. století, kdy se o nich objevují první písemné doklady, byly zřizovány tzv. samostatně kartující listovní sběrný. Ty vznikaly buď jako zcela nové služebny, nebo na ně byly přeměněny z dřívějších „nesamostatných“ sběrů. V praxi se lišily tím, že vedly vlastní účetnictví a vyměňovaly si tzv. listovní závěry s ostatními službami, což je činilo v podstatě nezávislými na mateřských stanicích.

Kdo je spravoval?

Ať už šlo o jakýkoliv typ sběrný, poštovní správa ponechala její vedení, personální obsazení a dohled nad ní v kompetenci správců mateřských stanic, kteří nejlépe znali místní poměry. Podmínkou

bylo, aby provozovatelé sběrů, tedy výše zmínění sběratelé listovních zásilek, uměli číst a psát a vlastnili nemovitost, v níž mohla být sběrna umístěna. Zároveň to museli být lidé důvěryhodní a bezúhonní, kteří v daném prostředí měli všeobecný respekt. Takto nastavené podmínky zúžily seznam adeptů především na místní obchodníky, hostinské, bohatší řemeslníky a lékárníky, kteří po dohodě s poštovníkem zásilky shromažďovali a poté je přepravovali (expedovali) do mateřské poštovní stanice k další dopravě. Zároveň na stanicích vyzvedávali došlé zásilky a distribuovali je příjemcům v místě svého působení.

Listovní sběrný se osvědčily, takže se jich roku 1848 na Moravě a ve Slezsku nacházelo 57. Nařízením ministerstva obchodu, živností a veřejných staveb z 31. května 1850 byly všechny rakouské listovní sběrný přejmenovány a de iure i přeměněny v poštovní expedice a do jejich čela byli postaveni expedienti. Prakticky přes noc tak vznikla hustá síť neerárních (dnes bychom asi řekli „licencovaných“) úřadů, které se ve druhé polovině 19. století staly nejobvyklejším typem venkovských poštovních služeb.

Co území našeho kraje?

Na území dnešního Olomouckého kraje byly sběrný umístěny hlavně v jeho severní hornaté, méně zalidněné části, kde nebylo tolik poštovních stanic, na nichž by tamní obyvatelé mohli odevzdávat zásilky k přepravě. Šlo např. o Javorník (otevřena před 1787), Vidnavu (1787), Loučnou n. Desnou (1788), Janovice (1788), Staré Město (1842) či Šumperk (1788). Ve střední části byly umístěny např. v Zábřehu (1840), Úsově (1848) či Uničově (1753) a v jižní se nacházely pouze v Kojetíně (1845) a Přerově (1805).

Co tvořilo poštovní zásilky, k čemu všemu se poštovní služby využívaly?

V nejstarších dobách se poštou přepravovaly zejména listovní zásilky, které měly zhruba až do poloviny 19. století podobu složeného a zapečetěného listu papíru. Trojrozměrných – dnes bychom řekli balíkových – zásilek bylo o poznání méně, ale přepravovaly se také. Máme dokonce zprávy o tom, že rychlou poštou byly doručovány luxusní a rychle se kazící potraviny (např. slanečci) pro panovníka a jeho dvůr. Od druhé poloviny 16. století bylo možné objednat i dopravu osob a jejich zavazadel. V tomto případě existovaly dva způsoby – poštovním vozem nebo tzv. v sedle, prostřednictvím pronajatého poštovního koně či koní i s poštovním jezdcem (tzv. doprovázejícím postilionem), který cestující doprovodil do cíle cesty a poté se i s koňmi vrátil na výchozí stanici. Všechny uvedené služby byly zpočátku velice drahé a v praxi přístupné pouze panovníkovi a nejvyšším společenským vrstvám (příslušníkům dvora, vysoké a střední šlechtě a duchovenstvu). Vysoká šlechta a duchovenstvo ale obvykle státní poště nedůvěřovali a vydržovali si (podobně jako města či univerzity) vlastní posly. Později se poštovní služby staly přístupné i nižší aristokracii a bohatým měšťanům.

Kdy došlo k dalšími rozvoji služeb?

Nabídka poštovních služeb zůstala omezena prakticky až do druhé poloviny 18. století, kdy se objevily doporučené a cenné (peněžní) zásilky, které využívali např. bohatí obchodníci, majitelé manufaktur, městské samosprávy apod. Tehdy se také zlepšila doprava cestujících, pro něž byly na hlavních tratích zavedeny tzv. diligenční (dostavníkové) spoje, které byly oproti starým poštovním vozům

pohodlnější, rychlejší (trasu z Vídně do Prahy ujely za 5 dní) a jezdily na více trasách.

Skutečný průlom co do kvantity i kvality poskytovaných poštovních služeb přineslo až 19. století. Roku 1823 byly zavedeny tzv. poštovní rychlíky, které měly většinou podobu dvoukupé a byly ještě rychlejší a pohodlnější než diligence. Například trasu z Vídně do Brna ujely za 14 hodin a z Vídně do Prahy za 36 hodin, ve třicátých letech za 33 hodin. Jimi vyvrcholila éra klasické koněspřežné poštovní dopravy zásilek a osob.

K přepravě se používaly poštovní vozy. Byly hodně využívány?

Poštovní vozy byly dlouhou dobu využívány jen zřídka, což dobře dokládají staré poštovní mapy, na nichž jsou rozlišeny jednak trasy pro tzv. jezdeckou poštu, jednak pro tzv. povoznou poštu. Zatímco kursů jezdecké (někdy i pěší) pošty bylo poměrně hodně, kursů povozné pošty bylo velmi málo. V českých zemích sloužila pro tyto účely až do první poloviny 18. století pouze trasa z Prahy do Vídně a od počátku téhož věku také trasa z Prahy do Karlových Varů. Bylo to dáno tím, že taková služba byla velice drahá, a proto málo využívaná. Nejbohatší vrstvy navíc disponovaly vlastními dopravními prostředky a na poštovních stanicích využívaly maximálně poštovní (erární) koně, nikoliv vozy či sáně.

Jaké byly typy vozů?

Ve starších dobách převažovaly těžké a „nemotorné“ typy vozů (kočí vozy, karosy), v nichž byla jízda pomalá a velice nepohodlná. Zlepšení nastalo ve druhé polovině 17. století, kdy byly vynalezeny nové konstrukce vozů (berliny, berlingoty, šézy,

kolesky), které byly v průběhu 18. století dále vylepšovány. Díky tomu se již běžně používaly i lehčí pérované vozy a vozíky, které poskytovaly vyšší rychlost i větší stupeň pohodlí a ochrany před nepříznivým počasím. S dalším technologickým vývojem byly konstruovány specializované typy vozů, např. pro rychlou dopravu osob (poštovní rychlíky), pro přepravu zavazadel (tzv. brankardy), pro přepravu smíšené (tzv. malevní) pošty, která zahrnovala jak listovní a balíkové zásilky, tak cestující, dále pro přepravu balíků (balíkové vozy), pro výběr korespondence z poštovních schránek apod.

Moderní poštovní služba se začala rodit s reformami započatými ve 20. letech 18. století. Co bylo zásadní?

Pro změnu fungování pošty a jejích služeb bylo klíčové její zestátnění. Pošta od svého vzniku patřila mezi výsostná královská práva, tzv. regály. Poštovním regálem tudíž disponoval pouze panovník, který jej ale propůjčoval různým šlechtickým rodům (Taxisům, Wolzogenům, Magnisům, Paarům), aby o něj takříkajíc „pečovali“. V praxi to ovšem vypadalo tak, že většinu poštovních výdajů nesl stát (dvorská komora), zatímco zisky plynuly do pokladny správců regálu. Šlo tedy vlastně o soukromé podnikání s monopolním postavením v oblasti poštovních služeb, ale bez skutečného podnikatelského rizika, jak ho známe z pozdějších dob kapitalismu. Riziko tak bylo zejména politické, když se „pronajímatel“ regálu dostal do sporu s panovníkem. Habsburským panovníkům takový přístup nejen nevadil, ale zřejmě i vyhovoval. V poště totiž neviděli dostatečný zdroj finančních příjmů pro státní pokladnu, nýbrž na ni hleděli z úhlu svých politických zájmů a potřeb.

Telefon – místní baterie, kolem roku 1913. Zdroj: sbírka Havelkova muzea v Lošticích.

Manuální telefonní přepojovač, 1. polovina 20. století. Zdroj: sbírka Vlastivědného muzea Šumperk.

Vývěsní štít listovní sběrný, 1. pol. 19. století. Zdroj: sbírka Vlastivědného muzea Šumperk.

Ekonomické hledisko jim dlouho unikalo. Takový stav byl ovšem dlouhodobě neudržitelný, takže v souvislosti s nástupem merkantilismu, rozsáhlými reformami státní správy a všeobecnou modernizací státních úřadů došlo i k přehodnocení tohoto přístupu. Šlo ovšem o vysokou politiku a citlivé zájmy nejvyšších kruhů, takže reformy nebyly ani rychlé, ani různé.

Kdy došlo k zestátnění pošty?

Dne 1. července 1722 byl po dlouhých přípravách císařem Karlem VI. vydán tzv. první Paarský reces, jímž začal proces zestátnění rakouské poštovní

správy. Jím byl hraběti Karlu Josefu Paarovi, dosavadnímu uživateli poštovního regálu, ponechán titul a hodnost nejvyššího dvorského a generálního dědičného poštmistra. Skutečné provozování poštovní dopravy a vybírání poštovního však převzal stát za náhradu 66 000 zlatých, která byla Paarovi každoročně vyplácena. Paar nadále mohl přijímat do služby nižší úředníky, zatímco vyšší úředníky (vrchní poštmistry v hlavních zemských městech) jmenoval císař ze tří Paarem navržených kandidátů. Tento kompromisní stav, omezující do značné míry dispozice státu v poštovní správě, trval až do roku 1743, kdy došlo k úplnému zestátnění pošty v habsburské říši (tzv. druhý Paarský reces). Císařovna Marie Terezie si tehdy vyhradila jmenování všech poštmistrů, kurýrů i všeho ostatního personálu, přičemž Paar mohl nadále navrhopvat císařovně po třech kandidátech. Paarovi se však podařilo udržet privilegium bezplatných jízd státní poštou pro sebe i svou rodinu a také doživotní osvobození od poštovního. Až do roku 1783 byla Paarům ponechána také administrace poštovního ústavu. O zbývající vliv na poštovní provoz přišli tzv. třetím Paarským recesem z 15. července 1813, který jim přesto ponechal v držbě poštovní léno s čestnými požívacími právy včetně osvobození od poštovního. Tato privilegia byla zrušena až rozhodnutím československého státu v lednu 1919, které následně potvrdil Nejvyšší soud o rok později.

Zásadní vliv na rozvoj pošty měla také železnice...

Parní železnice patřila k zásadním vynálezům 19. století. Její kolébkou byla Anglie, kde vlaky přepravovaly poštovní zásilky již ve druhé polovině dvacátých let. V našich podmínkách k tomu

došlo až v roce 1843. Rychlý rozvoj železničních tratí zásadně změnil dosavadní systém dálkové přepravy osob i zásilek, protože koněspřežné silniční vozy ustoupily vlakům a omezily se na místní přepravu, která směřovala k nejbližším nádražím. Nová situace měla pozitivní dopad na poštovní služby, které se zrychlily a zkvalitnily. Znamenala však také ostrý střet mezi státní poštovní správou, která si chtěla zachovat monopol na přepravu osob a zásilek, a vznikajícími soukromými železničními společnostmi, které byly dravé a staré výsady neuznávaly. Výsledkem úzké a nevyhnutelné, i když zpočátku poněkud „skřípající“ spolupráce pošty a železnice se stal tzv. radiálně větvený systém, jenž po dlouhou dobu sloužil jako páteř rakouské a později i československé poštovní přepravy. Byl založen na propojení železničních kursů (tj. nákladních vlaků a tzv. vlakových pošt) s kamennými poštovními služebnami prostřednictvím silničních (tj. pěších, potahových a později motorizovaných) kursů. Na vybraných nádražích zároveň začaly vznikat nádražní poštovní expedice a úřady (např. v Zábřehu byla nádražní expedice otevřena roku 1848), které přepravu poštovních zásilek koordinovaly. Ty mimo jiné vypravovaly tzv. vlakové pošty, které byly v rakouské monarchii zavedeny podle britského vzoru 1. srpna 1850. Šlo vlastně o pojízdné poštovní úřady, poprvé nasazené na trati z Vídně přes Břeclav a Přerov do Bohumína, v nichž se zásilky nejen přepravovaly, nýbrž i zpracovávaly, čímž se šetřil tolik potřebný čas.

Jak rychlé byly poštovní služby?

Rychlost poštovní přepravy závisela především na důležitosti dopravované zprávy a na ochotě zákazníků zaplatit požadované poštovné (tzv. *porto*).

K tomu se však přidávaly i další faktory jako obtížný terén (např. v horách bylo doručování přirozeně pomalejší), extrémní počasí (závěje, povodně), roční období (v zimě byla doprava téměř vždy pomalejší), válečné konflikty (překládání tras na bezpečnější cesty, rekvírování a špatný stav poštovních koní, obsazování poštovních stanic vojskem), nevyhovující pozemní komunikace (umělé silnice se v rakouské monarchii začaly budovat až na konci třicátých let 18. století), epidemie nakažlivých chorob s vysokou úmrtností (překládání poštovních tras do nezasazených oblastí), odpor měst otevírat v nočních hodinách brány poštovním posílům (pošta byla královským regálem, a tudíž nepodléhala městskému právu) a samozřejmě lidský faktor v podobě motivovaných či demotivovaných poštovních úředníků a posílů, kteří byli často špatně placeni nebo jim byl plat z různých příčin zadržován.

V publikaci *Jesenicko v poštovníctví včera a dnes* je uveřejněn dopis poslaný z Anglie do Lázní Jeseník, který přes Francii a Vídeň došel za 7 dní. Je to vůbec možné?

Přes všechny uvedené překážky mohla doprava zpráv a osob dosahovat skutečně pozoruhodných výsledků. Tak například v říjnu 1526 obdržel Ferdinand Habsburský zprávu z Prahy o svém zvolení českým králem již za 36 hodin, což byl ovšem výjimečný výkon daný neobyčejnou důležitostí tohoto sdělení. Na tehdejší poměry byla dost rychlá také poštovní jízda Jiřího z Oppersdorfu, který vyjel 14. prosince 1615 z Řezna. První noc přespal ve Waldmünchenu, druhou noc strávil v Cerhovicích a 16. prosince, tedy třetí den, dorazil přes Zdice a Hořelice do Prahy.

Běžnou rychlost tehdejší poštovní dopravy nejpřesněji dokládají zachované poštovní kontrolní lístky. Například dopis vypravený z Lince 2. srpna 1622 dorazil 3. srpna v 9 hodin dopoledne do Kaplic, ve 3 hodiny odpoledne do Českých Budějovic, v 9 hodin téhož dne do Veselí nad Lužnicí, 4. srpna do Tábora a Miličína a 5. srpna, tedy třetí den, do Prahy. Pomaleji byla ovšem dopravována pěší pošta, která například v roce 1640 šla z Prahy do Vratislavi 4–5 dní. Posel vypravený z Prahy 1. dubna 1641 v 5 hodin ráno dorazil do Vratislavi 4. dubna večer.

Zvláště velké rychlosti bylo zapotřebí při dopravě rychle se kazícího zboží posílaného z Prahy k císařskému dvoru. Císařovna Eleonora si roku 1644 stěžovala českým místodržícím, že pražský poštmistr Prugger odmítá přijímat potraviny pro ni a jejího syna nebo je posílá pozdě, takže docházejí zkažené.

S rozvojem turismu se stalo velkou módou zasílání pohlednic, vznikaly tak nové sběrný, a to třeba přímo na horských útulnách v Jeseníkách. Kdo je obsluhoval?

Ačkoliv původní listovní sběrný zanikly v polovině 19. století, ke konci téhož století dochází k jisté formě jejich renesance. Zpočátku šlo vlastně o soukromé sběrný, které nezřizovala poštovní správa. Ta si ale brzy všimla, že je o ně velký zájem, a tak přišla s novým projektem tzv. poštoven. Ty začaly vznikat od 1. července 1900 hlavně na venkově a v turisticky atraktivních místech, kde se nevyplatilo zřizovat a udržovat stálý poštovní úřad. Sice měly omezenou nabídku služeb, ale přesto natolik širokou, že uspokojily poptávku zákazníků. Poštovny spravovali tzv. poštovní, což byli většinou místní

malí živnostníci (např. majitelé či provozovatelé restaurací), kteří měli zájem zajistit místnímu i přespornímu obyvatelstvu přístup k poštovním službám, i když za to vlastně téměř nic nedostávali. V českých zemích jich postupně fungovaly stovky, byly velmi populární a poslední z nich byla zrušena v roce 1958, což souviselo s likvidací malých živností během komunistického režimu.

Obnovily se po roce 1989?

K obnovení poštoven došlo po rozpadu Československa, konkrétně v roce 1993, kdy vznikla Česká republika. Podobně jako v předchozí době šlo o licencované poštovní služebny, ale tentokrát jich vzniklo pouze několik desítek a větší zájem mezi zákazníky nevzbudily. Jiné to ale bylo s poštami Partner, které vycházejí z tradice a zkušeností poštoven, ale jsou uzpůsobeny současným nárokům a požadavkům. Navíc ve velkém nahrazují rušené pošty a zajišťují obslužnost obyvatelstva zejména v obcích a malých městech. Těch vzniklo od roku 2010, kdy byla otevřena první na Božím Daru, již více než tisíc a nové stále přibývají.

S poštou souvisí také razítka. Kdy byla zavedena?

První místní podací razítko bylo v českých zemích zavedeno pro pražský poštovní úřad 1. prosince 1782 a neslo německý nápis „von Pag“. V roce 1817 byla povinnost orážet zásilky razítkem s názvem místa podání rozšířena na všechny zemské poštovní stanice. Orážení korespondence místními podacími a nově zavedenými příchozími razítky s vyznačeným datem se obecně ujalo po roce 1839. Tehdy se objevila také razítka pomocná: „Franco“ pro plně vyplatěnou zásilku a „Recommandirt“ pro doporučenou.

Listonoš ve skupince před hostincem v Březné, období 1. republiky, fotografie z alba z údolí Březné (obec Březná). Zdroj: sbírka Vlastivědného muzea Šumperk.

Forma poštovních razítek se v průběhu 19. století měnila. Nejstarším typem bylo jednoduché řádkové razítko s místním názvem, k němuž se používalo samostatné datumové razítko. Později se datum stalo součástí raznice podacího razítka. Od poloviny 19. století převážil typ jednookruhových razítek, která musela obsahovat název služby, datum a letopočet. Kuriozitou byla tzv. němá razítka bez udání místa a datace, používaná ojediněle v padesátých letech.

V roce 1871 byla povolena dvojjazyčná razítka, a roku 1886 v omezeném rozsahu dokonce razítka

s českou nomenklaturou. Razítka s nastavitelnými údaji byla zaváděna od roku 1904. Fenoménem moderní doby se stalo strojní orazení, které umožnilo orazit tisíce zásilek ve velmi krátkém čase.

Pošta začala postupně obhospodařovat mnoho oborů, což úzce souvisí i s technologickým pokrokem, vznikaly nové přístroje...

Pošta se až do konce feudalismu zabývala především dopravou zásilek a osob. Služby byly ale dostupné pouze bohatým a mocným, kteří si je

mohli dovolit. K poštovní dopravě byly využívány tradiční a osvědčené metody, které se po staletí téměř nezměnily. To se začalo měnit v průběhu průmyslové revoluce, která spolu s úpadkem feudalismu a vzestupem kapitalismu otevřela brány novým výrobním a komunikačním metodám. Nové technologie, jako parní železnice, telegraf, telefon, automobil nebo letadlo, přinesly zrychlení a zefektivnění dopravy a komunikace a umožnily zlevnění dosud drahých služeb.

Například železnice dokázala najednou přepravit daleko větší objem zásilek než poštovní vozy. Byla rychlejší, spolehlivější a umožnila výrazné zlevnění poštovního, které začalo být hrazeno prostřednictvím kolků, později známých jako „známky“. Nové technologie přinesly také poštovní schránky, které usnadnily odesílání korespondence, jež do té doby byla podávána jen na poštovních služebnách. Jízdní kolo zase urychlilo doručování zásilek a ulehčilo práci listonošům.

Některé inovace byly zcela převratné. Například vlakové, automobilové, lodní a letadlové pošty, které byly fakticky mobilními poštovními služebnami, umožnily přepravu zásilek během cesty a zkrátily dobu doručení. I když dnes již nejsou v provozu, ve své době znamenaly velký pokrok.

Velké změny přišly také v organizaci poštovní správy. Od poloviny 19. století již poštu neřídila dvorská poštovní správa, ale ministerstvo pro obchod, živnosti a veřejné stavby (později přejmenované na ministerstvo obchodu). Na mezinárodní úrovni vznikaly organizace jako Mezinárodní telegrafní unie (1865) a Světová poštovní unie (1874), které koordinovaly poštovní a telekomunikační služby, zjednodušovaly je a zlevňovaly.

Jaké další služby začaly být nabízeny?

Mezi novinky patřila například poštovní spořitelna, která začala fungovat v Předlitavsku v lednu 1883. Díky využití poštovních úřadů pro bankovní služby se stala největší bankou v regionu. Zájem o poštovní služby vzrostl také díky zavedení korespondenčních listků (1869), které byly levné a rychle populární, a staly se „sms-kami“ té doby. O několik let později z nich vznikly pohlednice.

V poštovním provozu se objevovalo stále více nových typů služeben, pracovních profesí, postupů, nástrojů a pomůcek. Pošta se modernizovala s takovou intenzitou, že se stala klíčovou součástí každodenního života a pilířem jak ve válečných, tak i v mírových dobách.

Pošta se prý podílela dokonce na i vývoji TV...

Výzkum československého televizního vysílání se začal intenzivněji rozvíjet v první polovině třicátých let 20. století, kdy se na něm podílel Poštovní technický zkušební ústav jako specializované pracoviště ministerstva pošt a telegrafů. V prosinci 1934 byla vytvořena tříčlenná skupina pro vývoj pokusného televizního zařízení, vedená Aloisem Singerem. Jejím prvním úkolem bylo zjistit tehdejší stav vývoje televize a navrhnout, kdy a za jakých podmínek by bylo možné zahájit televizní vysílání. V roce 1935 byl schválen plán na výstavbu televizního vysílače pro experimentální účely, který byl spuštěn 1. března 1938 v areálu zkušebního ústavu na Žižkově v Praze.

Po okupaci českých zemí a začátku druhé světové války byl však vývoj televize přerušen a odložen až na poválečnou dobu. Obnovení výzkumu přišlo v říjnu 1945, kdy se skupina 23 odborníků začala připravovat na zavedení televizního vysílání. Pokroky byly

rychlé a již v březnu 1948 bylo uskutečněno první předvedení. Po dalších testech bylo 1. května 1953 zahájeno veřejné zkušební vysílání Československé televize v Městské besedě v Praze.

Technickou stránku vysílání zajišťovaly Československé spoje, což byla státní organizace odpovědná za poštovní a telekomunikační služby. Ta měla na starosti i výstavbu a údržbu televizních vysílačů, jejichž základní síť byla dokončena v roce 1961, ale v následujících letech byla modernizována a rozšiřována. Televizní vysílání bylo důležité nejen z technologického, ale i propagandistického hlediska, a proto do něj plynuly obrovské finanční prostředky.

Jak vy osobně vidíte budoucnost poštovních služeb v dnešní době plné moderních komunikačních technologií?

Budoucnost poštovních služeb se bude zásadně lišit od toho, co jsme znali v minulosti. Ačkoliv pošta po staletí, zejména od poloviny 19. století, získávala hlavní příjem z přepravy listovních zásilek, dnes tento příjem rychle klesá. Počet klasických dopisů výrazně ubývá a ani nárůst balíkových zásilek tento pokles nevyváží. Pošta proto bude muset nabídnout nové služby, které buď vytvoří na základě veřejné poptávky, nebo je převezme od jiných státních úřadů, resp. poskytovatelů.

Důležité je také zjednodušení a zefektivnění jednotlivých úkonů, což je trend nejen poštovních operátorů na celém světě. Automatizace, robotizace, digitalizace a umělá inteligence zajistí tolik potřebnou efektivitu. V budoucnu bude pošta poskytovat především služby, které jsou pro soukromé firmy komerčně méně zajímavé, ale pro občany nezbytné, nebo dokonce nezastupitelné. Stane se tak ještě více než dosud „prodlouženou rukou státu“, která občanům pomůže s vyřizováním každodenních záležitostí.

Tradiční posílání papírové korespondence se v blízké budoucnosti stane spíše vzácností, používanou pouze pro výjimečné příležitosti. To povede k nárůstu poštovního a postupnému zániku poštovních schránek ve veřejném prostoru. Například dánská pošta nedávno oznámila, že do konce roku 2025 demontuje všechny veřejné poštovní schránky, a podobný trend může nastat i v dalších zemích.

Změny ale budou daleko hlubší – včetně doručování zásilek pomocí vzdušných, vodních a pozemních dronů i dalších inovativních metod, které si dnes ještě jen těžko dovedeme představit. I přes všechny tyto změny státní pošta rozhodně nezahyne, protože stát a občané ji budou stále potřebovat, jak ukázaly mimořádné události v nedávné minulosti.

Za rozhovor děkuje Michaela Heloňová

O Olomouckém kolektáři, dříve zvaném *Horologium olomoucké* (1142)

K 95. výročí narození Jana Bistřického

JIŘÍ FIALA

Za prvořadou cimelii (vzácnost, raritu, obvykle knižní) olomoucké proveniencce se právem považuje *Olomoucký kolektář* (dříve zvaný *Horologium olomoucké*), románský kodex vzniklý za episkopátu olomouckého římskokatolického biskupa Jindřicha Zdíka, narozeného asi roku 1083 a zemřelého 25. června 1150 v Olomouci. Kodex obsahuje zejména soubor liturgických, zpěvem provozovaných textů hodinkové liturgie (pořad modliteb uskutečňovaných denně ve stanovené hodiny, lat. horae). Byl napsán na 161 listech pergamenu a vyzdoben cca 450 iluminacemi ve skriptoriu (písařské dílně) tehdy benediktinského kláštera na Hradisku u Olomouce roku 1142. Nyní se tento kodex, ukořistěný za třicetileté války švédskými okupanty Olomouce v letech 1640–1650, nachází ve fondech Švédské královské a národní knihovny ve Stockholmu (Kungliga biblioteket är Sveriges nationalbiblioteket) pod signaturou Theol. Mss. A 144. Digitální faksimile kodexu je dostupné na internetové adrese <https://archive.org/details/urn-nbn-se-kb-digark-4957046/mode/2up?view=theater>. Knižní blok kodexu tvoří dvacet

složek, jejichž původní pořadí bylo při některé z převazeb kodexu porušeno.

Dříve než představíme stránky *Olomouckého kolektáře*, jež mohou zaujmout i laiky neznalé kodikologie (nauky zejména o rukopisných knihách – lat. codex – různého obsahu), připomeňme nejvýznamnější recentní historické práce o době, kdy olomoucký biskup Jindřich Zdík působil, jakož i o jeho životě a díle – zájemce z řad čtenářů revue KROK o hlubší poznání této tematiky na tyto práce odkazujeme. V roce 1999 vyšel první svazek *Velkých dějin zemí Koruny české*, věnovaný prehistorii českých zemí a jejich vývoji za vlády velkomoravských Mojmírovců a knížat z rodu Přemyslova (do roku 1197), na němž se podíleli Marie Bláhová, Jan Frolík a Naďa Profantová. Rokem 2007 je datováno 2., rozšířené vydání monografie Josefa Žemličky *Čechy v době knížecí* (1034–1198), nahradilo tak první vydání tohoto důkladného spisu z roku 1997. Jeho pendant pojednávající o raně středověké historii Moravy napsal Martin Wihoda a vyšel pod titulem *Morava v době knížecí 906–1197* roku 2010 – vzhledem k teritoriální

vazbě Wihodovy monografie je zde ovšem biskupu Zdíkovi věnováno mnohem více pozornosti.

Součástí expozice v Arcidiecézním muzeu v Olomouci *Jindřich Zdík (1126–1150). Olomoucký biskup uprostřed Evropy*, zahájené 24. září 2009 a trvající do 3. ledna 2010, byl kromě jiných cimelií též *Olomoucký kolektář*, dopravený ze Stockholmu švédským kurýrem, náležitě pojištěný a umístěný během výstavy v pancéřové vitríně, což si vyžádalo finanční náklady ve výši půl milionu korun. Následný průzkum kolektáře zjistil, že je v něm obsažen notový zápis (tzv. neumy); bylo tak možné, po přepisu tohoto vzácného dokladu české liturgické hudby do současné notace, pořídit jeho hudební nahrávku v podání souboru Svatomichalská gregoriánská schola z Brna. Díky digitálním fotokopiím kolektáře mohly být vydány dvě reprezentativní publikace zabývající se tímto kodexem, opatřené CD s rekonstruovanými chórovými zpěvy z kolektáře. Předně se tak stalo v rámci katalogu výše uvedené výstavy *Jindřich Zdík (1126–1150) / Olomoucký biskup uprostřed Evropy*, Olomouc 2009, redigovaném její kurátorkou Janou Hrbáčovou, a v bilingvní česko-německé monografii historika Jana Bistrického a muzikologa Stanislava Červenky *Olomoucké horologium / Horologium Olomucense / Kolektář biskupa Jindřicha Zdíka / Kollektar des Bischofs Heinrich Zdík*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc – Praha 2011. Poněvadž se Jan Bistrický vydání této skvostně vypravené monografie nedožil – zasloužili se o ně vedle Univerzity Palackého v Olomouci dědicové Jana Bistrického, zvláště jako její donátor a koeditor syn manželů Jana Bistrického a Boženy Bistrické, Tomáš Bistrický, dřívější spolumatel nápojové firmy Toma, nereflktuje monografie tematicky relevantní

odbornou literaturu vzniklou po roce 2008, tedy ani výše zmíněný výstavní katalog.

Doc. PhDr. Jan Bistrický, CSc., náleží k předním osobnostem české historické medievistiky. Narodil se 12. června 1930 v Dačicích, kde jeho otec vlastnil menší továrnu na zemědělské stroje, jeho matka působila jako řídící učitelka. Maturoval roku 1949 na Gymnáziu Otokara Březiny v Telči, v roce 1953 absolvoval na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity obor pomocné vědy historické. Jeho „třídní původ“ mu komplikoval možnosti uplatnění v rámci jeho kvalifikace, orientující se již během vysokoškolského studia zejména na diplomatiku, tj. zkoumání úředních písemností, zvl. starých listin. Podařilo se mu nicméně získat místo archiváře v tehdejší Zemědělsko-lesnickém archivu v Janovicích u Rýmařova, roku 1955 nastoupil do tehdejšího Státního archivu v Olomouci (nyní pobožce Zemského archivu v Opavě), uchovávaného též fondy olomoucké kapituly. Roku 1964 byl Jan Bistrický přijat do interní aspirantury pro obor pomocné vědy historické na katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, jenž tehdy garantoval vynikající archivář a historik-medievista Zdeněk Kristen (1902–1967), působící v letech 1927–1935 v Československém historickém ústavu v Římě. Bez ohledu na dosažený vědecký titul kandidáta historických věd (CSc.), členství v Mezinárodní komisi pro diplomatiku od roku 1984 a rozsáhlou publikační činnost nejen na „zdíkovské téma“ se Jan Bistrický mohl habilitovat až v roce 1990, tedy po pádu totalitní diktatury v Československu. Z množství prací Jana Bistrického orientovaných na raný středověk a dějiny Moravy uvedme zejména dva svazky *Českého diplomatáře (CDB)*, vydané v letech 2000 a 2002 – *CDB III/3, falza, dodatky 1231–1240*, a *CDB III/4*,

rejstříky 1231–1240; Codex diplomaticus et epistolaris (epistolarius) regni Bohemiae, tzv. *Český diplomatář*, je ediční řada publikující v chronologickém pořadí úplné texty všech listin a listů týkajících se celého území středověkého českého království. Jan Bistřický zemřel 21. října 2008 v Dačicích.

Muzikolog-medievista Mgr. Stanislav Červenka se narodil 4. června 1939 v Těšově poblíž Uherského Brodu. Hudební vzdělání získal nejprve na konzervatořích v Kroměříži a v Brně jako hráč na kontrabas, poté absolvoval studium muzikologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. V letech 1963–1986 byl zaměstnán jako vedoucí skupiny kontrabasů v Moravské filharmonii v Olomouci, nato v letech 1986–2006 působil jako redaktor a dramaturg symfonické, komorní a vokální hudby v Českém rozhlasu a v letech 1993–2000 jako ředitel olomouckého studia Českého rozhlasu. Je předním odborníkem ve zkoumání historie středověké hudby v Olomouci včetně dochovaných liturgických a hudebních pramenů z doby episkopátu Jindřicha Zdíka.

V návaznosti na dokončení 2. etapy rekonstrukce Zdíkovy paláce v Olomouci (roku 2006 začleněného do Arcidiecézního muzea v Olomouci), uskutečněné v letech 2021–2022 podle návrhu architekta Jana Šepky, natočily Česká televize a Video Theo v režii Theodora Mojžíše v roce 2023 dokumentární film *Olomoucký biskup Zdik uprostřed Evropy* (dostupný zde: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/13536314572-olomoucky-biskup-zdik-uprostred-evropy/>), mj. s aktuálními záběry z Jeruzaléma, Říma a jiných zahraničních a tuzemských lokalit, v nichž biskup Zdik pobýval, a s komentáři historika-medievalisty Martina Wihody a církevního historika Tomáše Parmy.

Jak plyne z dochovaných údajů o tvůrcích *Olomouckého kolektáře*, vznikl tento liturgický kodex za patronace biskupa Jindřicha Zdíka v první fázi činnosti skriptoria v benediktinském klášteře na Hradisku u Olomouce, a to na přelomu třicátých a čtyřicátých let 12. století. Kodex byl dokončen v únoru 1142 pro potřeby nové dvanáctičlenné kapituly při olomoucké bazilice – katedrále sv. Václava, vysvěcené biskupem Zdikem již roku 1132 a podruhé v roce 1142. Koncem třicátých let 12. století byla výstavba baziliky dokončena stejně jako s bazilikou sousedící románský objekt, sídlo biskupa a kapitulářů (kanovníků), nyní nazývané Zdíkův palác, národní kulturní památka. Je ale možné, že skriptorium se nacházelo v předchozím biskupově obydlí při původním biskupském kostele sv. Petra a Pavla (v areálu dnešní Filozofické fakulty UP v Olomouci, Křížkovského 10).

Písařem *Olomouckého kolektáře* byl „scriptor R“, hradiský benediktin, píšící pozdní karolínskou minuskulou – písmem zavedeným ve Franské říši za panování Karla I. Velikého (748?–814). Iluminace pocházejí od malíře Hildeberta a jeho pomocníka Everwina, jež si přivedl biskup Zdik z Kolína nad Rýnem. Tato trojice je vyobrazena na dolní borduře (pásu) dedikační iluminace na líci folia (listu pergamentu) 34 rukopisu. Vzhledem k uložení kodexu ve Švédské královské a národní knihovně ve Stockholmu byla dříve tato unikátní knižní malba dostupná jen ve fotokopiích a reprodukcích, což ztěžovalo její interpretaci. V letech 1988–1989 proto Božena Bistřická ztvárnila barevné faksimile této iluminace na pergamentu. Jak již bylo uvedeno výše, na podzim roku 2009 byl kodex zapůjčen pro výstavní účely do Arcidiecézního muzea

v Olomouci a byly pořízeny jeho digitální fotografické snímky, v roce 2023 vyhotovil malíř-restaurátor David Frank pro účely trvalé expozice v Arcidiecézním muzeu novou kopii dedikační miniatury. Hildebert a Evervin z Kolína nad Rýnem jsou pokládáni za tvůrce dedikačního obrazu a iniciály D slova Deus (Bůh) na následujícím foliu, zatímco autor ostatních iniciál prokazuje vazby se skriptoriem benediktinského opatství v bavorském lázeňském městě Tegernsee.

Jan Bistřický věnoval *Olomouckému kolektáři* a jeho dedikačnímu obrazu řadu studií (první z nich v časopise *Umění* roku 1976), svou interpretaci obrazu pak zevrubně a definitivně představil v monografii *Olomoucké horologium / Horologium Olomucense / Kolektář biskupa Jindřicha Zdíka / Kollektar des Bischofs Heinrich Zdík*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc – Praha 2009, na s. 119–139. Postavy na obraze Bistřický identifikuje následovně: 1. S[ANCTUS] GREGORI[VS] – svatý papež Řehoř I. Veliký (asi 540–604), 2. sekretář sv. papeže Řehoře I. Velikého PETR[VS] D[omi]ni[i]ci, tj. jáhen, zemř. roku 605 nebo 606], 3. I OANNES] E[PI]SCOPVS] – olomoucký biskup Jan II. (1104–1126), 4. ABBA[S] – opat kláštera Hradisko (patrně Bohumil, poslední benediktinský opat kláštera před příchodem premonstrátů v roce 1150), 5. řeholníci benediktinského kláštera Hradisko, 6. R. S.[CRIP]

Olomoucký kolektář, dříve zvaný *Horologium olomoucké*. Identifikace postav na dedikačním obrazu podle Jana Bistřického. Legenda na straně 61 a 62.

OR – písař, mnich R. z kláštera Hradisko, 7. kníže Svatopluk, olomoucký úředník (1195–1107), 8. kněžna Eufemie (1097–1089), manželka Oty I. Sličného (1045–1087), olomouckého úředníka, 9. Ota II. Černý (1113–1123), olomoucký úředník, 10. Ota III. Tětleb (Dětleb, 1122–1160), olomoucký úředník, 11. MARC[US] – Marek, člen Otovy bojové družiny, 12. MODLATA, člen Otovy bojové družiny, 13. H[ENRICVS] E[PISCOPV] – olomoucký biskup Jindřich Zdík, 14. DVX – kníže Vladislav II. (1140–1183), 15. člen bojové družiny Vladislava II., 16. rádce Vladislava II., 17. klerik přídržující biskupu Zdíkovi berlu, 18. H[ILDEBERT] PICTOR – malíř Hildebert, 19. EVERWIN[VS] – pomocník malíře Hildeberta.

Biskup Zdík drží v rukou pásku s nápisem O GREGORI DVLCISSIMVM SANCTI SPIRITVM ORGANVM POSCE NOBIS SVFRAGIVM UT HOC POSSIMVS CONSEQVI (Ó nejsladší Řehoři, nástroji svatého Ducha, dopřej nám podporu, abychom to mohli následovat), na pásce, kterou drží v obou rukou benediktin – písař, je napsáno O PASTOR APOSTOLICE GREGORI BEATISSIME TVO POSCE PRECAMINE INCREMENTVM ECCLESIE TVO RI[GAR]E DOGMATE AC DEFENSARE OPERE (Ó apoštolský pastýř, nejblaženější Řehoři, svou modlitbou vypros růst církve, kterou jsi živil a bránil svým učením a díly), na listě po obvodu obrazu je umístěn nápis PASTOR OVIS QVERIT PREDAM LEA MISTICA QVEDAM EST BOS PASTOR OVIS ET LEA VACCA BOVIS (Pastýř ovčí hledá nějakou kořist mystické lvice, kterou je býk, pastýř ovcí je býk a lvice kráva býka). Původ tohoto časoměrného verše není znám, J. Bistřický ho interpretuje takto: „*Pastor ovis je určitě uprostřed obrazu sedící svatý papež, lea mistica je ďábel, který obchází ovčinec, aby*

uchvátil kořist – querit predam. Světec uprostřed je však pevný jako býk – bos a mystická lvice, tj. ďábel, se musí podřídít světcově vůli, tak jako kráva se musí podřídít býkovi – lea vacca bovis.“

Páska, kterou drží v rukou Ota III. Tětleb (Dětleb), je prázdná, zatímco text psaný na pásku Petrem Diaconem je nečitelný. Jedná se o antifony a responsoria (liturgické zpěvy dvou střídajících se sborů nebo sboru a kněze) ke cti papeže sv. Řehoře I. Velikého, modifikované pasáže z oficia (hodinové liturgie) mše sv. Řehoře. Tento papež, propagátor benediktinské řehole, mj. reformoval mešní liturgii zapsanou v *Řehořovském sakramentáři* (*Sacramentarium Gregorianum*), údajně zkvalitnil notaci a bývá pokládán za tvůrce gregoriánského chorálu (cantus gregorianus), po něm pojmenovaném – gregoriánský chorál byl však zaveden až papežem Vitaliánem (zemř. 27. ledna 672).

Identifikace postav na dedikačním obraze *Olomouckého komentáře*, jak ji prezentoval Jan Bistřický, se ale nesetkává s obecným souhlasem kodikologů, naposledy Pavola Černého ve výstavním katalogu *Jindřich Zdík (1126–1150) / Olomoucký biskup uprostřed Evropy*. Postava DVX, podle Bistřického kníže Vladislav II., je nejspíše olomoucký úřední kníže Ota III. Tětleb (Dětleb), na preláta doprovázeného iniciálami I. E. lze vztáhnout tři biskupy – pražského biskupa Jana (1134–1139), olomouckého biskupa Jana I. (1063–1085) nebo Jana II. (1104–1126). Naopak prostovlasý laik s plnovousem, stojící u levého okraje dedikačního obrazu a držící prázdnou nápisovou pásku, podle Bistřického úředník Ota III. Dětleb s odkazem na kapitální písmeno T umístěné pod jeho pravým kolenem, je vzhledem ke koženému pouzdru, nejspíše na měřicí nástroje (údajné písmeno T je tzv. gammadium,

znak připomínající písmo) příslušníkem stavební hutě olomoucké katedrály sv. Václava, stejně jako to jsou postavy Marka a Modlaty, vybavené rovněž obdobným pouzdrém.

Ponecháváme stranou velký textový blok *Olomouckého kolektáře*, obsahující různé formy liturgických textů, a pouze jako příklad feriovaného psalteria (žaltáře rozděleného na dny v týdnu a kanonické hodinky) uvádíme pasáž z lícové strany folia 10 se záznamem antifon opatřených neumami (tj. archaickou notací). Antifony jsou určeny pro čtvrtek, a to pro kanonickou hodinku nazývanou matutinum (ráno), jež se koná v noční době od půlnoci do dvou hodin. Po invitatoriu (INUITATORIUM, uvítání)

Hildebert a Ewervin, iluminace v kolofonu opisu I. části traktátu Augustina Aurelia (sv. Augustina) *De civitate Dei* (O obci Boží).

se starozákonním žalmem č. 95, verš č. 6, následuje první nocturn (IN PRIMO NOCT[URNO, nokturno] z celkem tří nocturnů, z nichž je každý složen ze tří antifon (zkr. a, kratších zpěvů) a versicula (zkr. ij, recitovaného veršiku). První nocturn sestává z veršů pocházejících ze čtyř žalmů – jsou to žalm č. 2, verš č. 11, žalm č. 9, verš č. 20, žalm č. 13, verš č. 6, a žalm č. 119, verš č. 55. Citujeme ekumenický překlad biblických žalmů:

DOMINICIS DIEBUS INUITATORIUM. ADOREMUS DOMINUM QUI FECIT NOS VENITE IN P[RI]MO NOCT[UR]NO. a SERUI TE DOMINO IN TIMORE ET EXULTATE EI CUM TREMORE. a EXURGE DOMINE UT NON PREVALEAT HOMO. a CANTABO DOMINO QUI BONA TRIBUTI MIHI. ij MEMOR FUIT IN NOCTE NOMINIS [TUI DOMINE]. IN IIo NOCTURNO (Invitatorium dne čtvrtka. Přistupte, klaňme se Hospodinu, který nás učinil. V prvním nocturnu. Služte Hospodinu s bázní a jásejte s chvěním. Povstaň, Hospodine, ať si člověk nezakládá na své moci. Budu zpívat Hospodinu, neboť se mě zastal. V noci si připomínám tvé jméno, Hospodine. Ve druhém nocturnu). Kromě výše uvedeného písaře R. se na záznamech v nekrologiu podílel písař B., jenž v první dekádě 13. století dopsal do nekrologia data úmrtí olomouckých biskupů, kanovníků, dalších olomouckých úředních knížat, událostí a dvou blíže neurčitelných osob. Mimo jiné tak písař R. zaznamenal datum úmrtí manželky kronikáře Kosmy Božetěchy dne 23. ledna 1117 a samého kronikáře 21. října 1125, jenž o Božetěše sdělil v *Kronice Čechů* pouze toto: „Téhož roku (1117) zemřela Božetěcha, jež bývala nedílnou družkou veškerých osudů mých, v den třetí a dvacátý v lednu.“ (Praha 1972, s. 189.) Názor, že Jindřich Zdík byl synem tohoto manželského páru (v té době nebyli římskokatoličtí duchovní

vázání celibátem), není dnes akceptován s tím, že Kosmův syn Jindřich není totožný s olomouckým biskupem Jindřichem Zdíkem, jenž byl potomkem některého člena pražské dómské kapituly. Zdíkovým bratrem byl údajně Magnus, kronikář a kanovník pražské kapituly, Kosmův druh v této kapitule a následovník (a tedy možná syn) probošta kolegiátní kapituly v Mělníku Juraty (?–1168).

Vraťme se nyní k iluminátorovi *Olomouckého kolektáře* Hildeberty a jeho pomocníku Ewervinovi. V Olomouci nebo v Praze na Strahově, kde roku 1143 založili kníže Vladislav II., jeho choť Gertruda Babenberská (1118?–1150) a olomoucký biskup Jindřich Zdík premonstrátský klášter nazvaný Sion, vyhotovili tito umělci mezi roky 1142–1150 opis I. části traktátu Augustina Aurelia (sv. Augustina, 354–430) *De civitate Dei* (O obci Boží). Na iluminaci v tzv. kolofonu (závěrečném sdělení o názvu díla, jeho autorovi, vydavateli, vrocení apod.) HILDEBERT[VS], držící v levé ruce písářský nůž (perořízek, na ořezávání brkových per), se chystá pravíci hodit pemzou, sloužící k vyškrabávání písma na pergamentu, po myši. Hlodavec na MENSA HILDEBERTI[S] (Hildebertyho stole) hryže chléb ležící vedle kusu sýra a shazuje pečené kuře i s miskou; na nízké stoličce sedící EVERVINVS maluje na pergamenovém foliu rostlinný ornament. Text na dvou foliích rozevřeného kodexu ležícího s psacími

potřebami na desce pulpitu v podobě lva stojícího na zadních nohou, PESSIME MVS SAEPI[VS] ME P[RO]VOCAS AD IRA[M] VT TE DV[VS] P[ER]DAT, znamená v českém překladu: „*Nejhorší myši, příliš často mě provokuješ k hněvu, ať tě Bůh zatratí!*“ Podle Pavla Černého ve výše citovaném výstavním katalogu (s. 122) je možný i symbolický výklad tohoto vyobrazení: lev obrácený hlavou doleva, nikoli tedy k Hildeberty, zapuzuje odtud přicházející „síly Zla“, myš pak představuje temné síly („mus diabolica“ – ďábelská myš), jež Hildebert zatracuje. Tato scéna je ztvárněna ve Vlastivědném muzeu v Olomouci jako 3D projekce v rámci stálé expozice *Olomouc – patnáct století města*.

Co říci na sám závěr našeho příspěvku věnovaného 95. jubileu výročí narození historika Jana Bistřického, spjatého svým plodným životem s Dačicemi a Olomoucí? Dejme slovo jemu samému (cit. z výše uvedené monografie *Olomoucké horologium / Horologium Olomucense / Kolektář biskupa Jindřicha Zdíka / Kollektar des Bischofs Heinrich Zdík*, s. 141):

„*Je velké štěstí, že se Olomoucké horologium přes své pohnuté osudy dochovalo v relativně dobrém stavu až do dnešních dnů. Litovat lze jen toho, že nezůstalo v Olomouci nebo v Čechách, neboť je od doby třicetileté války klenotem švédské Královské knihovny ve vzdáleném Stockholmu (Kungliga biblioteket är Sveriges nationalbibliothek, Stockholm).*“

Jiří Fiala (* 1944) je emeritním profesorem katedry bohemistiky FF UP v Olomouci. Ve své publikační činnosti se věnuje dějinám české literatury 18. a 19. století, folkloristice a historii města Olomouce.

» jiri.fiala@upol.cz

Bez „bratečků“ by nebylo svobody

Zapomenuté osobnosti Jeseníků ožívají v publikaci
Vlastivědného muzea Jesenicka

KVĚTOSLAV GROWKA

Etnograf Vlastivědného muzea Jesenicka Matěj Matela se po dvou letech od vydání knihy *Zvoník z Cukmantlu* (2022) vrátil pomyslným druhým dílem ke dvaceti pozoruhodným lidským osudům mizejících Jeseníků a jejich podhůří, jež jsou tématem jeho badatelského výzkumu a zejména jeho osobních preferencí. Tomu odpovídá název knihy *Brateček z Bretnova* vztahující se k Michalu Ivaninovi z Podkarpatské Rusi, nositeli Čs. válečného kříže 1939, který bojoval ve 2. světové válce „se Svobodou za svobodu“ naší země. Zde našel svůj nový domov, v Široké Nivě na Bruntálsku, v níž autor knihy strávil své dětství a měl tudíž k osudům tohoto člověka nejbližší. Ivanina každého oslovoval „bratečku“ (česky „bratříčku“), což plynulo z jeho dobrosrdečné a svobodomyslné povahy. Dlouhá léta pracoval v lese a kamenolomu, vždyť Jeseníky mu připomínaly Karpaty. Válečné zkušenosti a poznání „komunistického ráje sovětů“ ho vedly k tomu, že zůstal věrný svým kořenům. Dobová adorace protifašistických bojovníků se ho takřka nedotýkala, až na jednu příhodu, kdy se dělníci po práci „sešli v místní hospodě, před kterou se najednou objevila

černá auta. Z nich vystoupilo několik mužů v oblecích, kteří se po vkročení do lokálu zeptali, nacházeli se mezi přítomnými Michal Ivanina a Andrej Šuhaj. Oba jmenovaní vstali, načež se mezi muži objevil samotný generál Ludvík Svoboda, jenž přišel pozdravit své někdejší spolubojovníky. Konkrétně Ivanina si tohoto gesta musel velice považovat. (...) Zaznělo tukuť skla, pár vzpomínek na válečné martyrium a kolona Širokou Nivu opět opustila.“ Zkrátka uvěřitelné bratrství na život a na smrt.

K ostatním osobnostem knihy, u nichž se setkáme s převládajícími pozitivními hodnotami života, se Matěj Matela dobral badáním v archivních pramenech, novinách či díky výpovědím pamětníků. Společensky závažnými se jeví dva portréty zapomenutých Němců, jimiž byli poslanci čs. parlamentu Otto Halke a Rudolf Heeger, kteří v úsilí o zachování svobody a demokracie vzdorovali naci-smu; proti nim stojí až šovinistická sudetoněmecká spisovatelka Hedwig Teichmannová. Autor věnoval pozornost pestrému výběru povolání a sociálního statusu, přičemž osoby vždy zasazuje do konkrétních dobových souvislostí a odmítá ahistorické soudy. Vedle pěti medailonků oblíbených lesníků,

kteří tvoří pokračování Matelovy předchozí knihy, zde najdeme etnografa Antona Petera, neúnavného výzkumníka ve sféře folkloru Rakouského Slezska, tedy matérie, o níž jsme se učili ve školách na českých dílech Boženy Němcové a Karla Jaromíra Erbena. Jeho velebení německého živlu odpovídá době, kdy všechny národy Rakousko-Uherska hledaly prostor pro sebevyjádření a vymezení se vůči jiným, Čechy nevyjímaje.

Obálka nové knihy etnografa Vlastivědného muzea Jesenicka Matěje Mately.

Vnitřní svobodu umělecké tvorby i ekonomický pragmatismus sledujeme na příkladu dodnes známých vyřezávaných židlí amatérského řezbáře a hoteliéra Alfreda Braunera z Rejvízu. Tato horská obec se stala na půl století (1894–1938) domovem českého římskokatolického kněze Hieronyma (Jarolíma) Pavlíka. Umělecky nadaný farář podivínské povahy vyslovil trvalý soud o této lokalitě: „Kdo na Rejvív přišel, rád přichází častěji – a kdo

Někdejší voják Svobodovy armády Michal Ivanina ze Široké Nivy, po kterém je kniha pojmenována. Autor Matěj Matela, 2021.

přichází často, nejraději by tu zůstal,“ což mimochodem dodnes stvrzují tisíce návštěvníků... Jiný kněz, Josef Janeček, rodák ze severomoravské Chromče, našel vnitřní svobodu a prostor pro seberealizaci mezi krajany v americkém Detroitu. Pro mnohé čtenáře bude překvapením, jak se tento kněz angažoval v USA ve prospěch zřízení samostatného českého státu v roce 1918. Zato ruského řeckokatolického kněze Viktora Nevického o svobodu vykonávat zvolené poslání připravil komunistický režim tolerující pouze pravoslavnou církev napojenou na Moskvu, proto Nevický skončil s rodinou ve vyhnanství v Jeseníku.

Svébytné postavy představují spektrum života Vidnavy – od starosty, chovatele bource morušového a veterána italských tažení rytmistra Floriana Pischela, přes starostu Johanna Fuhrmanna, který se zasloužil o rozvoj města za první republiky, po figurku českého profesora latiny a řečtiny na vidnavském německém gymnáziu Johanna

Holuba, který jako by vypadl z filmu *Škola základ života!* Zařazení vysloveně politického portréту uherského premiéra Károly Khuena Héderváryho je opodstatněno jeho narozením v Jeseníku rodičům, kteří zde pobývali na dlouhodobém léčení u Priessnitze na Gräfenberku. Kolik dalších takových slavných „rodáků“ skrývají matriky dostupné každému badateli na webových stránkách Zemského archivu v Opavě? A nebyl by to Matěj Matela, patriot Vrbna pod Pradědem, aby na konci knihy nevyrukoval s naprostou kuriozitou, při níž stydne krev v žilách, a to s člověkem oplývajícím nadbytkem osobní svobody, který se živil lovem zmijí (Josef „Notter“ Nitsch). Jednou ze čtenářských výhod, vedle příjemného toku vyprávění, na rozdíl od nudné faktografie je, že knihu lze vlastně rozevřít kdekoliv a číst tak dle vlastních preferencí. Publikace je vybavena překvapivě bohatým obrazovým materiálem i vtipnými kresbami Kamily Reichmannové.

Mgr. Květoslav Growka (* 1956), archivář v. v. a vlastivědný badatel.

» florian56@centrum.cz

Zapište se, chcete-li

PAVLÍNA MACHALOVÁ

Nenápadné, často ukryté na tajných místech a pro mnohé také docela neznámé. Takové jsou takzvané vrcholové knihy, které lze najít na horských vrcholech nebo ve skalních stěnách. Umístěny v kovové schránce a zabaleny do igelitu odolávají po celý rok vlivům počasí. Horolezci do nich zapisují datum, název cesty, obtížnost a samozřejmě jména horolezců v pořadí, v jakém zdolali vrchol. V Jeseníkách a v Rychlebských horách je můžeme najít například na Čertových kamenech, Pekelníku, Smrčníku nebo v horolezci oblíbeném skalním městě Rabštejně.

Ne každý je horolezec, ale na vrcholové knížky mohou narazit i běžní turisté. Například Klub českých turistů Značkaři Šumperk spravuje takových knih v Jeseníkách celkem patnáct. Nacházejí se například u Ripperova kamene (945 m n.m.) nedaleko Priessnitzových lázní, u jednoho z nejvyšších jesenických vrcholů Vozky (1 377 m n. m.) nebo U Smrku (1 105 m n. m.).

Jejich správě se věnuje David Mičunek, předseda značkářského obvodu Klubu českých turistů Šumperk, už od svého nástupu do funkce, tedy od roku 1996. „K síti vrcholových knížek mne inspirovaly cesty po slovenských horách, kde jsou

poměrně časté. Schránky nám postupně vyrobil turista pan Prokop z Postřelkova,” uvádí David Mičunek s tím, že knížky se zpravidla dávají na místa obtížněji přístupná, ale tak, aby se k nim dostali pěší turisté, cykloturisté a lyžaři. Knížky také značkaři umísťují do méně navštěvovaných lokalit, a to z ryze praktického důvodu: aby nebyly brzy popsané a značkaři je tak nemuseli měnit každý měsíc, což by pro ně bylo technicky náročné. „Z toho důvodu byla také například přesunuta knížka z Králického Sněžníku k Francisce (lovecká chata Franciska, ve které sídlí Horská služba – pozn. autora), kde chodí o něco méně návštěvníků,” uvádí jako příklad předseda značkařů.

Za bezmála třicet let, po které se David Mičunek o knížky stará, vysledoval, že vzkazy odrážejí dobu, v níž jsou napsány. Lze mezi nimi najít i vzkazy vulgární, dětské kresby nebo politické názory. „Nejraději mám vzkazy vztahující se k turistice, popřípadě ke značení. Ty také bývají nejstabilnější. Vtipných vzkazů od turistů je za ty roky spousta, nás značkaře vždy potěší pochvaly za značení v Jeseníkách,” říká David Mičunek a dodává, že prosí turisty o vhodné zápisy do knih, šetření místem a avízo formou sms zprávy, když se knížka blíží k dopsání nebo ve schránce chybí.

I vrcholové knížky však občas někdo ukradne nebo znehodnotí vandalismem. Proto jsou ve schránkách uvedena také telefonní čísla s prosbou o nahlášení chybějící knížky. „Zpravidla do jednoho měsíce od nahlášení je na místo dodána knížka nová, v závislosti na síti našich spolupracovníků a jejich časových možnostech,“ vysvětluje David Mičunek s tím, že vše, nákupy knížek, propisek a cestovní náklady, financují značkaři z vlastních zdrojů. Popsané vrcholové knížky pak putují do Okresního archivu v Šumperku.

Jednu vrcholovou knížku mohou turisté najít například u Medvědího kamene, který se nachází nedaleko Priessnitzových léčebných lázní v Jeseníkách. Stačí se z lázní vydat přibližně pět kilometrů po turisticky značené trase, která zájemce dovede ke krásné skalní vyhlídce na Rychlebské hory a Žulovsko ve výšce 907 m n. m. Malý sešit je zde ukryt ve žluté kovové schránce připevněné k rozcestníku.

Vrcholová kniha umístěná ve schránce na rozcestníku Medvědí kámen. Zdroj: Pavlína Machalová.

Příchozí, kteří knihu vyjmou ze schránky a z igelitu, do ní obvykle napíší datum, kdy na místo dorazili, a přidají nějaký postřeh, poznámku a podpis. Zprávy bývají většinou stručné, ale různorodé. Někdy se v knížce nachází jen jednoduché oznámení: „Vylezli jsme až na vrchol.“ „Výšlap pořádný, výhled ještě lepší.“ Jindy jsou texty poetické až básnické: „Nepřestává mě fascinovat krása zdejší krajiny. Tak divoká, tak volná. Z výhledů za jasného nebe se tají dech, temné mraky spočívající na vrcholcích hor pak probouzí fantazii. Co skrývá mlha a mraky?“ Z některých zpráv se člověk zase dozvídá konkrétní informaci o dané osobě, která na místo přišla. Například: „Dala si za cíl a dokázala přijít až sem po šesti operacích.“

Autoři příspěvků se podepisují křestním jménem, příjmení uvádějí spíše výjimečně. Co je však důležité, často píšou, odkud pocházejí a jakou trasou na místo došli: „Krásná cesta z Jeskyně na Pomezí a dál do Lázní Jeseníku.“ Z některých zpráv se

Psaní do vrcholové knihy má své kouzlo, neméně zajímavé je pročítat si předchozí příspěvky. Zdroj: Pavlína Machalová.

**Turistická místa na Jesenicku a Šumpersku,
kde se nacházejí vrcholové knížky:**

Místo	Nadmořská výška (m n. m.)
U 7 cest	1 092
Kovadlina	989
U Smrku	1 108
Medvědí kámen	907
Ripperův kámen	945
Tři kameny	897
Vozka	1 377
Franciska	1 220
Kristovo loučení	1 051
Pramen Peklo	810
Javořík	704
Větrov	919
Hraničky	670
Podbělka	1 307
Lázek, rozhl.	714

zase dozvídáme, že lidé na místo chodí opakovaně:
*„Nádherná. Jsem tu opět po osmi letech, opět zážitek.
Díky Bohu.“*

Z mnoha zpráv se lze dočíst, jaké bylo ten den počasí: „26. 4. 2024: *Krásný výlet s bouřkou, ale náladu nám to nezkazilo*“ nebo „*Chytil nás po cestě déšť.* (2. 6. 2024).“ „12. 8. 2024: *Moc pěkný výhled na kopce kolem. Vidíme Králíčák* (Králický Sněžník, pozn. autora). *Fišerovi z Jablonného.*“ A někteří návštěvníci přidávají i vtipy ze života: „8. 8. 2024: *Je to čím dál těžší, ale pořád vylezu. Má žena už ne, tak tu mám klid. František.*“ V neposlední řadě mohou vrcholové knížky přinášet i informaci o náboženském založení turistů: „*Chválíme Pána za krásu hor, luk, čistý vzduch, vodu, prameny. Bůh buď veleben,*“ Simona z FM. (Frýdku Místku, pozn. autora). A nechybí ani vzkazy pro další návštěvníky: „*Přejeme všem turistům, aby se dostali na toto krásné místo, užili si výhledu na krásné hory – Rychleby.*“

Až se někdy vydáte do přírody, pozorně se dívejte, jestli na nějakou vrcholovou knížku nenarazíte. Možná se i vy rádi do knihy zapíšete, možná se naopak budete řídit slovy jednoho z příspěvků, na který jsme narazili: „*Slova jsou zbytečná, stačí se dívat.*“

Pavčina Machalová vystudovala FF UP v Olomouci. Pracovala mimo jiné jako editorka v novinách. Nyní žije a pracuje v rodném Jeseníku.

» pavlina.machalova@email.cz

Co ukrývá makovice olomouckého kostela sv. Filipa a Jakuba

JAROSLAV HORÁK

Je pochopitelné, že nejvíce jsou zviditelněny kostely nacházející se v centru města, kdežto ty předměstské nejsou tak známé, a to i přesto, že se mnohdy mohou pochlubit umělecky cennými interiéry. Tak je tomu i v případě kostela svatých Filipa a Jakuba v Olomouci – Nových Sadech. V důsledku havarijního stavu velké věže tohoto kostela započala na jaře 2024 její oprava. Makovice věže byla sejmuta a snesena dolů. Pro nás přítomné bylo velkým překvapením vidět ocelový tubus, který ukrýval krásně zachovalé dokumenty psané německy kurentem, mince, poštovní známky a propagační brožurku slavné novosadské firmy Emila Zbitka, která vyráběla skleněné přenosné oltáře Božího hrobu.

Dále také v červené látce zašité dva relikviáře: sv. Floriana a sv. Basilia spolu s mosaznou medailí, tzv. Křížem sv. Benedikta. Přiložený lístek papíru byl téměř rozpadlý, takže z psaného textu zbylo jen několik písmen. Podle tradice je sv. Florian uctíván jako ochránce proti požáru. Ochránil také tento kostel?

V květnu 1945 byl chrám poškozen střelbou, naštěstí jen z lehkých zbraní, dělostřelecký granát

by jistě způsobil požár. Navíc ještě při loňské opravě byl hromosvod shledán nefunkčním. Předměty uložené v makovici mají historickou výpovědní hodnotu a představují pro nás důležitý informační zdroj o minulosti našeho města.

Zápisy z roku 1773

Nejstarší záznamy jsou psány roku 1773 novosadským obyvatelem Johannem Feillerem a vrchním kaplanem od sv. Mořice Philippem Fribekem, který také benedikoval roku 1770 ještě nedostavěný novosadský kostel. Johann Feiller se ve svých zápisech vrací až do roku 1716, kdy byla dokončena stavba novosadské kaple, tzv. Kostelíčka (Klein Kirchl).

Jak je známo, Kostelíček byl i s celou novosadskou osadou zbourán v roce 1758. Feiller také uvádí jména představitelů olomouckého magistrátu, Nových Sadů, stručné informace z let 1740–1773, o obléhání Olomouce pruským vojskem roku 1758 a nové výstavbě Nových Sadů v roce následujícím, o postavení sochy Panny Marie na Nových Sadech roku 1760 a sousoší Nejsvětější Trojice v Olomouci roku 1755. Jmenuje také 57 majitelů domů na Nových Sadech a 16 na Povelu.

Relikviář sv. Floriána. Zdroj: Jaroslav Horák.

Stavba kostela sv. Filipa a Jakuba 1768–1775

Kromě známého největšího donátora stavby novosadského kostela, olomouckého velkoobchodníka rytíře Carla Pommesbergera z Kettenburgu, jsou zde uváděni i další nám doposud neznámí dárci: velitel olomoucké pevnosti Hyacinth Bretton, olomoucký hejtman Friedrich Zinsendorff a pánové z hospodářské správy magistrátu: Antoni Landkamer z Adlersbergu a Janotek z Adlersteinu. Vyjmenováni jsou také donátoři šesti kostelních oken. Stavbu chrámu vedl Frantz Schwartz a inspektorem stavby byl Anton Stieber. Kromě

Relikviář sv. Bazila. Zdroj: Jaroslav Horák.

nich zde pracovalo dalších devět řemeslníků, nám dosud neznámých.

Další zápisy pochází od vrchního kaplana sv. Mořice, P. Philippa Fribeka. Jmenuje ještě další donátory stavby a vybavení kostela. Uvádí také jméno mlynářského mistra z novosadského Měděného mlýna Josepha Schidla, který nechal postavit kříž před kostelem, který se ale již nedochoval.

Dozajista zajímavé jsou zprávy o rušení olomouckých klášterů za vlády Josefa II. Zcela neznámá je zpráva týkající se makovice věže. Původní makovice věže, zhotovená ze špatného bílého plechu, spadla 25. října 1785 nárazem prudkého

větru. Na návrh duchovního správce novosadského kostela byla umístěna na věž makovice ze zrušeného kostela sv. Cyrila a Metoděje, který stával na hřbitově poblíž kostela sv. Mořice.

Mince uložené v letech 1773 a 1774

V letech 1773 a 1774 byly uloženy v makovici tyto měděné mince: František Lotrinský – vídeňské ražby: ½ kr. bez letopočtu a krejcar 1765; Marie Terezie – vídeňské ražby: ½ kr. bez letopočtu, 1 fenik 1765 a kremnický krejcar 1761. Dále ražby pro Čechy – grešle 1761 a 1765. Josef II. – krejcar 1774 Smolník, dnešní Slovensko. Tato „nejmladší“ mince napovídá, že makovice byla osazena až v roce 1774, nikoliv v roce 1773, kdy je uváděna dostavba věže.

Stavba nové věže roku 1892

Původní velká věž byla již zchátralá, nakláněla se a hrozilo její zřícení. Proto byla zbourána. Významný olomoucký zednický a tesařský mistr Albert Stratil vyprojektoval roku 1891 novou věž. Pod jeho vedením a se čtrnácti dalšími řemeslníky dne 4. července 1892 stavba započala a 28. července téhož roku byla dokončena. Řemeslníci pocházeli z Nemilan, Nové Ulice, Slavonína, Droždína, jeden až z Kozlova u Litovle.

Mince uložené v makovici roku 1892

V roce výstavby nové věže, roku 1892, byly do makovice uloženy tyto měděné mince: František II. – vídeňský ½ kr. 1812. František Josef I. – vídeňský ½ kr. 1851, 3 centesimi 1852 Benátky, 4 kr. 1864,

Mosazná medaile – tzv. Kříž sv. Benedikta, vlevo avers, vpravo revers. Zdroj: Jaroslav Horák.

4 kr. 1868 a krejcar 1868, všechny z Kremnice. Dále vídeňské ražby – krejcar 1885 a 5/10 kr. 1885, oba v nádherné zachovalosti. Stříbrné mince: Ferdinand I. – kremnický 20 kr. 1837 s Madonou; František Josef I. – dvouzlatník 1891, zlatník 1892, oba z Vídně, a kremnický ¼ zlatník 1860. Byli jmenováni i donátoři.

Vždy byla uvedena jména panovníků, olomouckých biskupů, později arcibiskupů, představitelů obce Nové Sady a olomouckého magistrátu. V každé době byly pravidelně uváděny ceny obilí. Zápisy místního faráře P. Franze Ludwiga kromě již předchozích sdělení přidávají složení farního konkurčního výboru, školní rady, zavedení rakouské korunové měny (1892) a poděkování Bohu a všem řemeslníkům z roku 1892 za zdárné dílo. Vyslovuje obavy z šíření cholery z východu i ze západu, z vy-zbrojování Ruska a pletich sociálních demokratů.

Životopis stavbyvedoucího

Alberta Stratila

Kromě jiných zápisů nám zednický a tesařský mistr Albert Stratil zanechal v makovici věže také

svůj vlastní životopis. Narodil se v Nemilanech 23. dubna 1854, později žil na Nových Sadech. Uvádí i jiné rodinné údaje. Od roku 1890 měl vlastní firmu, která podle jeho slov obstála ve velké konkurenci.

Podílel se na významných olomouckých stavbách, např. na stavbě olomoucké Nádražní ulice (1888) a na stavbě olomouckého vodovodu. Roku 1901 také postavil školu na ulici Střední Novosadská, která slouží svému účelu doposud. Albert Stratil svůj životopis končí slovy: „...*budte svorní a na věčnosti šťastní.*“ Zemřel v roce 1908 a je pohřben s manželkou, dětmi a rodiči na novosadském hřbitově. Neobvyklý zděný náhrobek je pravděpodobně jeho dílem.

Po opravě věže v loňském roce byl samozřejmě vrácen starý tubus do makovice i se svým obsahem a také přidán nový měděný. Obsahuje zprávu o opravě a farnosti, výtisk *Olomouckého deníku*, *Katolického týdeníku*, dvě čísla novosadského farního občasníku, mince, fotografie bankovek, poštovní známky a seznam finančních příspěvků na opravu věže. Byl také pořízen překlad písemností.

Jaroslav Horák (* 1947) je bývalý hudebník Moravské filharmonie, autor publikace *Kostel sv. Filipa a Jakuba v Olomouci Nových Sadech a kaple Neposkvrněného početí Panny Marie v Olomouci-Povelu*.

» JaHor47@seznam.cz

Hlubočské vily rodu Machanků

MAREK BOHUŠ

Letos si připomínáme 200 let železářského průmyslu v Hlubočkách. Při přípravě výstavy na téma Mora, kterou otevřelo Technické muzeum v Brně, se sešlo mimo jiné velké množství obrazového materiálu. Jeho součástí jsou i historické pohlednice, které ukazují růst průmyslových závodů a bytové zástavby pro dělníky a úředníky v dosud málo pozměněné přírodní krajině údolí Bystřice. Majitelé železáren na nich spolu s továrnami ukazují také svá reprezentativní sídla. Vybrali jsme některé méně známé ilustrace, které zachycují jejich vily.

Na tom, kolik sídel vlastně průmyslnická dynastie Machanků v Hlubočkách obývala, nepanuje shoda, a to ani mezi místními a rodáky. Vzhledem k tomu, jakým vývojem ony stavby prošly poté, co přestaly sloužit exkluzivnímu bydlení, to ani moc nepřekvapí. Ani jedna z nich už dnes totiž nepřipomíná nemovitost úspěšných podnikatelů gründerké éry a časů starého Rakouska.

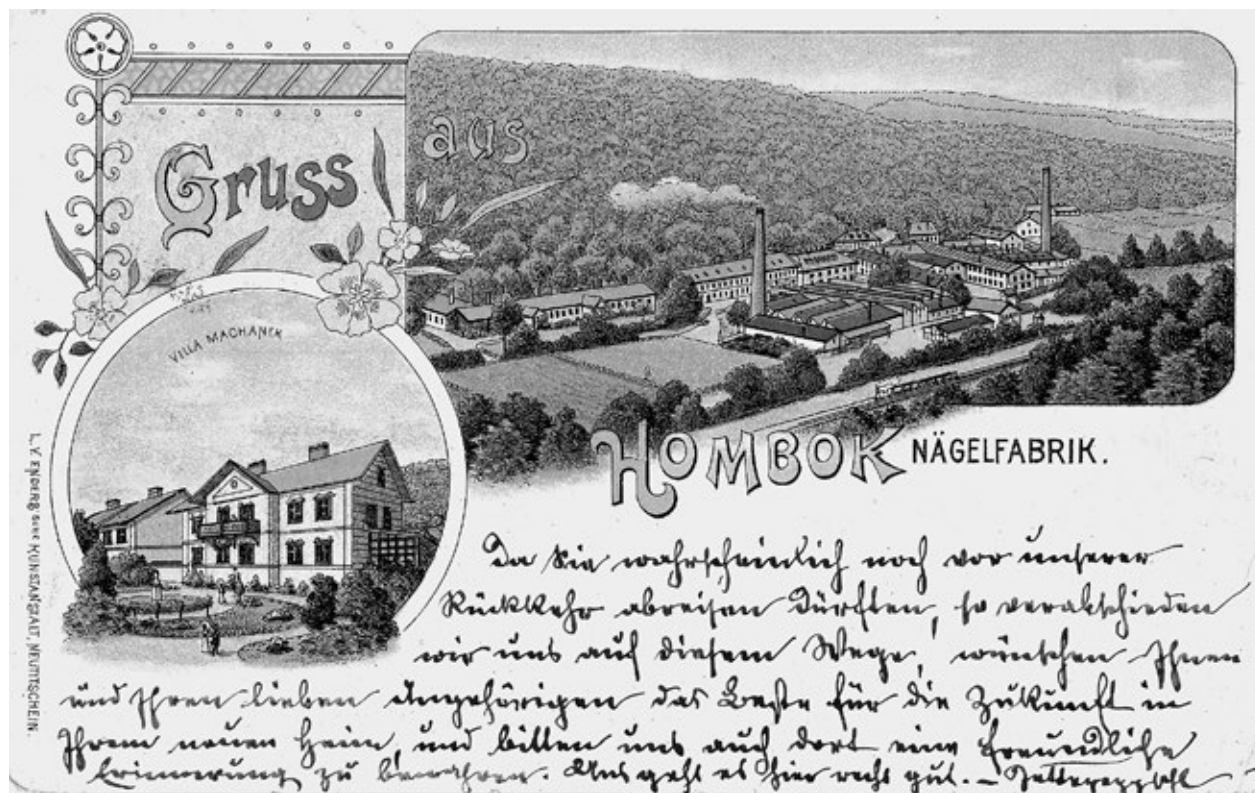
Hřebíková (vila č. 3)

Kdo by se v obci ptal na Machankovu vilu, byl by nejspíše odkázán na dnešní mateřskou školu

a zdravotní středisko v jednom na ulici Dukelských hrdinů č. 76. V době svého vzniku, což bylo na počátku 20. století, odpovídala asi nejlépe představě o továrníkově sídle: štukem bohatě zdobená fasáda členěná vysokými štíty, které korunuji obelisky, korouhve a další kované prvky. Stylem vzdáleně připomínala vilu Eduarda Hamburgera na Vídeňské ulici v Olomouci. Výrazným prvkem průčelí byla dřevěná veranda propojující obě podlaží. To vše na pohlednici odeslané roku 1908 a zachyceno již na souboru snímků firmy Moravia od atelieru M. Strobl v roce 1904. Roku 1918 stavbu namaloval Erich Hürden (viz. Neznámý obraz Ericha Hürdena, KROK, 2013, č. 1, s. 57–59).

Na počátku 21. století už vila pozbyla veškerých ozdob na fasádě a při zateplování před několika lety byla původní dřevěná, řezbou zdobená okna a dveře nahrazena plastovými. Nakonec všechno překryl a vyrovnal polystyren.

Pozoruhodné z dnešního pohledu je, že dům stojí v těsné blízkosti továrny v části obce Hřebíková. Toto umístění mělo svá úskalí, protože parní stroj továrny na hřebíky spotřeboval velké množství uhlí a vyprodukoval tomu odpovídající popílkový

Vila č. 2. Pozdrav z Hluboček-Hřebíkové. Zdroj: archiv Ingrid Hölzel.

spad. A to nemluvíme o čilém dopravním ruchu pod okny vily.

Fotografická černobílá pohlednice nese nápis „Villa Ig.(nác) Machanek“ (1862–1911), kdy Ignác bylo tradiční rodové jméno, které dědil vždy nejstarší syn. Ignác Machanek byl ředitelem továrny v Hřebíkové, kde si nechal zbudovat odpovídající sídlo, zatímco jeho bratr Karl Machanek (1865–1933) sídlil v Mariánském Údolí u „své“ továrny. Ve skutečnosti byli s dvojčetem Maxem Machankem (1865–1952) generálními řediteli akciové společnosti Moravia.

Kolonka (vila č. 2)

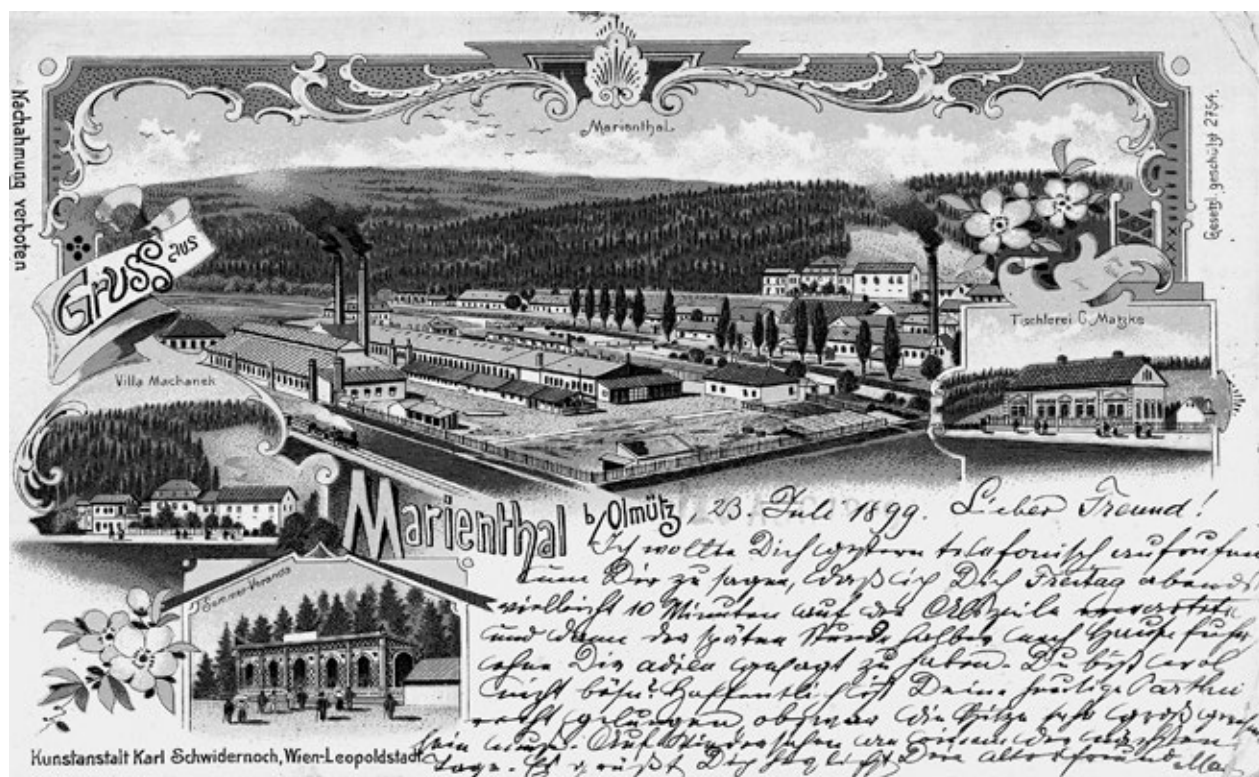
Kde by Machankovu vilu sotva kdo čekal, je ulice Fučíkova č. 67 v tzv. Kolonce, která dnes nepatří k vyhledávaným adresám. Nachází se mezi nádražím a řekou Bystřicí. Na barevné litografické pohlednici ji vidíme ve výřezu i s popisem „Villa Machanek“. Pozdrav z Hluboček Hřebíkové (Gruss aus Hombok Nägelfabrik) vydal L. V. Enders v Novém Jičíně a pro nás je zajímavé, že na veduté továrny ještě výše popsaná vila č. 3 není zobrazena. Zanedlouho už ale bude stát hned vedle továrního komínu vpravo. Vila u nádraží, která se nachází

mimo zorný úhel veduty, působí mnohem civilněji. Obývali ji otec Max Machanek (1831–1893) v době, kdy řídil hřebíkárnu, a strýc Oswald Machanek poté, co se Max přestěhoval k železárnám v Mariánském Údolí. Od ostatních úřednických domů v sousedství se liší velkým litinovým balkonem a především zahradou v parkové úpravě, po jejíchž pískových chodnících korzují elegantní páry, což můžeme připsat na vrub fantazii grafika. A ještě jedním zajímavým prvkem tento dům vyniká. Má severní fasádu zateplenou šindelem, který se na domě dochoval dodnes. Ještě před pár

lety zde bydlela dcera předválečného továrního ředitele Karla Lehra, který se sem podle všeho nastěhoval poté, co Machankové dostavěli poblíž svou vilu č. 3.

Mariánské Údolí (vila č. 1)

Proti toku času dospějeme konečně k nejstarší vile, jež nese jméno rodu Machanků a nachází se v Mariánském Údolí na ulici Olomoucké č. 357. Ze všech tří utržila snad nejvíce ran v podobě přestaveb a hlavně přístaveb, takže dnes už není k poznání a jen tušíme, kde se hmota vily

Vila č. 1. Pozdrav z Mariánského Údolí u Olomouce. Zdroj: archiv Ingrid Hölzel.

Vila č. 3. Pohlednice vily Machanek v Hlubočkách-Hřbítkové.
Zdroj archiv Ingrid Hölzel.

nachází. Na secesní barevné pohlednici vydané Karlem Schwidernochem ve Vídni Leopoldstadtu ji máme hned dvakrát. Jednou jako součást veduty nad železárnami a podruhé ve výřezu s popis-kou „Villa Machanek“. Pozdrav z Mariánského Údolí u Olomouce byl napsán roku 1899 a odesílatelem je dokonce Max Machanek. Také v tomto případě stojí dům hned nad továrnou a jedná se o komplex budov, který nevznikl naráz. Centrální stavba s mansardovou střechou, doplněná menší zděnou stavbou s dřevěnou nástavbou, splňovala

sice nároky na vilu, avšak spíše než reprezentace z ní vyznačuje útulnost. Podle svědectví pamětnice paní Marie Jeřábkové z Hluboček s rodiči v zahradním domku nějaký čas bydlela. Její otec Bohumil Procházka byl osobním sluhou Karla Machankové, nýbrž jejich předchůdci v železářském podnikání. Tomu nasvědčuje nesourodý charakter staveb a skutečnost, že s podnikáním začínali na opačném konci Hluboček, či Hlubočku, jak se tenkrát obec nazývala. Zahradní domek byl v 60. letech zbourán při posunu silnice na úkor zahrady. Od 90. let sídlí v objektu prodejna hraček, jejíž nároky na prostor vedly k podstatnému navýšení objemu stavby.

Je zajímavé, že ani jedna z popisovaných staveb nestojí v samotných Hlubočkách. Nacházejí se v částech obce, které k původní vsi byly připojeny díky průmyslové výrobě, která obec proslavila i v zahraničí. Ačkoliv se žádná z hlubočských vil nekvalifikovala mezi Slavné vily Olomouckého kraje z populární knižní série, přece zaslouží pro svůj historický kontext a vývoj pozornost. Výstava *Mora. Dvě staletí cestý dějinami* bude v Technickém muzeu Brno k vidění do konce roku, vily v Hlubočkách, dokud nespadnou.

Marek Bohuš (* 1972), učitel živých jazyků, překladatel a redaktor. Člen okrašlovacího spolku Lubavia.

» marek.bohus@email.cz

Děti se ztracenou minulostí

Příběh Milušky Ottové

MILUŠKA OTTOVÁ, MICHAELA HELOŇOVÁ

Křehká dětská duše v časech války, osamocená, zmítající se strachem, steskem po blízkých a domově, nechápající zlo kolem ní. Kolika dětem ohroženým nacismem se podařilo přežít druhou světovou válku v ilegalitě či pod falešnými jmény bez svých rodin, lze jen odhadovat. Řada z nich si události pamatuje pouze matně či zprostředkovaně z vyprávění, jejich příběhy by však neměly být zapomenuty.

Druhá světová válka citelně zasáhla i do života rodiny Milušky Ottové, jednoho z dětí se ztracenou minulostí. Příběh sester Novákových, Ruth a Milušky, se však vymyká. Měly štěstí, obě válku, stejně jako jejich rodiče, přežily.

Miluška Ottová, roz. Nováková, se narodila 19. srpna 1943 v Moravské Ostravě do smíšeného manželství, její maminka byla Židovka. Moravská Ostrava patřila k prvním okupovaným městům po vyhlášení protektorátu, pro Němce měla kvůli velkému průmyslovému potenciálu strategický význam. V té době zde působila jedna z největších židovských obcí na Moravě, Židé ve městě vlastnili řadu nemovitostí, hotely, obchodní domy či banky a přispěli podstatnou měrou k rozvoji města. V září 1942 odjely z Ostravy transporty

do Terezína, většina Židů následně zemřela v Osvětimi. Na Čechy ze smíšených manželství začal být vyvíjen nátlak, aby se dali rozvést. Otec Milušky, Evžen Novák, však rozvod kategoricky odmítal. Nechtěl opustit rodinu, kterou navíc postihla tragédie: krátce po sobě zemřely dvě jeho děti – osmiletý Milan na následky sepse (prasklo

Miluška Ottová se sestrou Ruth, doma v Ostravě před odjezdem do Trojanovic, 1943. Zdroj: archiv Milušky Ottové.

Miluška Ottová na setkání v Červeném kostele VKOL v lednu 2025. Zdroj: archiv VKOL, foto Rostislav Gregor.

mu slepé střevo) a ani ne roční Eleanora, pro Židy v této době nebyly léky...

Těžkou dobu v protektorátu Čechy a Morava se rodině podařilo společně přežít do roku 1943, kdy se narodila Miluška. Rodiče tehdy obě dcery – Milušku i Ruth – nechali pokřtít. Ačkoliv děti ze smíšených manželství zatím nebyly deportovány, situace se rychle změnila. Ještě téhož roku rodinu udala domovnice a jména dětí se dostala

na seznam transportů. Místní policisté sice odmítli rodinu nahlásit, Evžen Novák však věděl, že musí jednat rychle.

Žena Amálie se již ukrývala v ostravské nemocnici na Fifejdách. Aby neupadla v podezření, musela podstoupit operaci, po ní v nemocnici zůstala a začala tam vypomáhat jako instrumentářka. Poté, co dcery odmítly ukrýt jejich děda, našel pro ně otec úkryt na statku v Trojanovicích u rodiny Strnadových-Šmajstrolových. Nebyli to ani příbuzní, ani přátelé, pouze od nich Evžen Novák kupoval vejce. I přesto podstoupili obrovské riziko, když u sebe sestry nechali. Starší Ruth bylo v té době deset let, Milušce půl roku. Ukrývaly se na seně, na bedrech desetileté holčičky tak byla starost o malou sestru, zároveň pomáhala na statku. Evžen Novák byl od roku 1944 vězněn v pracovním táboře v Bystřici u Benešova, zde se potkal s hercem Milošem Kopeckým. *„Tatínek o tom nechtěl vůbec mluvit, protože tam prožil kruté chvíle, svlékli ho do naha a stál v mínus třiceti stupních, měl velké omrzliny. Pouze zmínil, že z něj chtěli dostat, kde se nachází zbytek rodiny. Vězněn byl také ve Frýdku-Místku a v Janovicích,“* vzpomíná Miluška Ottová.

Moravská Ostrava byla osvobozena 30. dubna 1945 vojsky 4. ukrajinského frontu Rudé armády spolu s 1. čs. samostatnou tankovou brigádou. Tento den Miluška Ottová považuje za den znovushledání s rodinou. *„Z pobytu na statku ani z toho, jak jsme se dostaly se sestrou z Trojanovic, si pochopitelně nic nepamatuji. Sestra Rút později v dopise Švýcarskému fondu, ve kterém potvrzovala moje ukrývání, napsala, že jsme poslední dny války prožily v bombardované Ostravě s pomocí rodinných přátel,“* podotýká Miluška Ottová.

I když spousta otázek zůstává nezodpovězena, ve výsledku nebylo důležité, jak ke shledání došlo, ale že byla rodina opět spolu. Svůj domov však již neměla. Po válce se rodina rozhodla přesídlit do hor, za Miluščiným bratrancem, který byl převelen do kasáren ve Frývaldově (od roku 1947 Jeseník). Začínali od nuly, stejně jako mnoho dalších rodin, které přišly o svůj majetek a blízké. Sehnali si práci jako správci hotelu Praděd, začali budovat nový život a snažili se vyrovnat s hrůzami válečných let.

Holocaust nepřežila většina židovských příbuzných Milušky. Matčiny sestry, Anna, Alžběta, Helena a Selma, zahynuly v koncentračních táborech, stejně tak členové jejích rodin. *„Válku přežil bratranec Robert Kauder, který byl vězněn na Sibiři, roku 1942 se připojil v Buzuluku k druhé pěší rotě 1. československého praporu, prošel bitvou u Sokolova a s armádou se vrátil domů. A také bratranec Michal Salomonovič, který se dostal do ghetta v Lodži, poté do Osvětimi a Stutthofu. Přežili také matčini bratři, Max a Hermann, už před okupací odjeli do Ameriky,”* doplňuje rodinou historií paní Miluška.

Miluška Ottová pracovala jako zahradnice a po vystudování knihkupecké školy v Luhačovicích na expedici podniku Kniha nebo v Okresní knihovně v Olomouci. V roce 1977 se provdala za Břetislava Ottu, o rok později se jim narodila vytoužená dcera Eliška.

Po dlouhou dobu skládala zaniklou rodinnou historii jen z mála útržků, něco se dozvěděla od rodičů, setry Ruth, nikdo z nich však na smutné události vzpomínat nechtěl. Na své zachránce ale nezapomněla, za rodinu Šmajstrolových nechala v Praze zasadit strom jako symbol vděku za jejich odvahu.

V roce 2001 se Miluška Ottová stala členkou židovské obce v Olomouci, vstoupila do Českého svazu bojovníků za svobodu a od roku 2003 je členkou sdružení Živá paměť. V současnosti žije v Olomouci a aktivně předává své svědectví o válce a holocaustu veřejnosti i ve školách.

Miluška Ottová je svědkyní doby, kdy dětská duše čelila hrůzám válečného období. Její příběh je nejen osobní vzpomínkou, ale i důležitým svědectvím o osudech mnoha dětí, jejichž životy byly poznamenány válkou, ztrátou rodiny a hledáním cesty zpět ke svému domovu.

ZE SBÍREK...

Vlastivědného muzea v Olomouci

Kolekce minerálů a hornin prof. RNDr. Františka Němce

Mineralogický fond Vlastivědného muzea v Olomouci je budován již přes 140 let. Základem fondu jsou sbírky dvou olomouckých muzeí, českého Musea Vlastivědného spolku musejního v Olomouci (založeno v roce 1883) a německého Městského přírodovědného muzea v Olomouci (založeno v roce 1908). Tato muzea byla následně sloučena a jejich sbírky spravuje, obohacuje a vystavuje dnešní Vlastivědné muzeum v Olomouci. Mineralogický fond Vlastivědného muzea ke dni vydání článku obsahuje 26 315 minerálů a hornin. V současné době je uznáno 6 118 platných minerálů, z toho 1 153 bylo popsáno před rokem 1959. Mineralogický fond Vlastivědného muzea má ve své správě 924 platných druhů minerálů z celkem 2 357 lokalit z celého světa. Tyto sbírky budovali významní sběratelé, byly zakupovány kurátory, sbírány v rámci odborného výzkumu nebo převáděny ze zrušených školních nebo jiných muzejních sbírek.

Významným příspěvkem do mineralogického fondu sbírek Vlastivědného muzea v Olomouci se stala pozůstalost univerzitního profesora

RNDr. Františka Němce (27. leden 1905 – 26. leden 1983), který byl jedním ze zakladatelů katedry geologie dnešní Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého. Narodil se v Třebíči, kde absolvoval klasické gymnázium. Třebíč leží na hranici třebíčského masivu a moldanubika, které tvoří podstatnou část jižní části Českého masivu. Město má dlouholetou přírodovědnou tradici, která souvisí se zajímavými přírodními poměry v okolí. František Němec se tedy začal seznamovat s přírodou a geologií Vysočiny již za studentských let. Z finančních důvodů nepokračoval plynule univerzitními studii, zvolil pedagogickou dráhu, kterou započal na Znojemsku, kde se opět věnoval studiu lokalit, tentokrát v dyjském masivu a svratecké skupině. Tyto lokality později vědecky zpracoval. Přišel zde také do styku se členy Přírodovědeckého klubu v Brně. Na základě těchto styků usiloval o přeložení do Brna, čehož dosáhl, a při svém pedagogickém zaměstnání začal navštěvovat přednášky mineralogie a petrografie prof. Rosického. To mu již umožnilo profesně růst a publikovat své první práce o petrografii bazických vyvřelin západomoravského

Portrétová fotografie prof. RNDr. Františka Němce.

krystalinika. Bazika a ultrabazika se stala předmětem jeho odborného výzkumu, na těchto tématech založil svou doktorskou dizertaci, kterou úspěšně obhájil v roce 1935. Následná nacistická okupace Československa a násilná smrt prof. Rosického, pod nímž působil, zbrzdily na pět let jeho vědeckou činnost, věnoval se však stále výuce a po válce byly vydávány jeho pracovní sešity. Po osvobození Brna na jaře 1945 se František Němec zúčastnil obnovovacích prací na poškozeném mineralogickém ústavu. V roce 1946 se habilitoval na Vysoké škole technické v Brně.

Během poválečného období byla zároveň v Olomouci na Univerzitě Palackého zahájena výuka geologických disciplín na nově založené pedagogické fakultě, kterou zajišťoval Mineralogicko-geologický ústav. Byla zaměřena na přípravu učitelů pro školy II. stupně (1946–1953). Během tohoto období bylo na filozofické fakultě v letech 1948 až 1952 organizováno také studium přírodních věd v tzv. bieniu, které bylo určeno pro učitele středních škol. Pro zajištění tohoto studia byl původní Mineralogicko-geologický ústav v Olomouci rozdělen na ústavy dva, Mineralogicko-petrografický a Geologicko-paleontologický. Studenti bienia dokončovali svá studia na příslušných fakultách v Brně nebo v Praze. František Němec přišel do styku s širším okolím Olomouce ještě před válkou při práci na geologickém mapování. Na Pedagogické fakultě v Olomouci František Němec zastával funkce proděkana a prorektora. V roce 1949 byl v Olomouci jmenován profesorem mineralogie a petrografie. Podstatná změna nastala v akademickém roce 1953/54, který na univerzitě v Olomouci znamenal vznik kateder. Z původního ústavu po zrušení bienia vznikla v roce 1953 katedra geologie a geografie. Roku 1959 byla konstituována přírodovědecká fakulta a vzniklo i samostatné pracoviště, a to katedra mineralogie a geologie, jejímž přímým pokračovatelem je dnešní katedra geologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

U vzniku a rozvoje pracoviště stáli od počátků zejména prof. RNDr. František Němec, prof. RNDr. František Zvejška, doc. RNDr. Jindřiška Němcová – Hlobilová, CSc. a doc. RNDr. Vojtěch Barth, CSc. Jejich zásluhou byly vybudovány

rozsáhlé mineralogické, petrografické i paleontologické sbírky a odborná knihovna. Bylo získáno i první laboratorní vybavení. Vědeckovýzkumná činnost byla zaměřena na mineralogicko-petrografický a regionálně geologický výzkum východní části Českého masivu. Prof. Němec byl během svého brněnského působení jednatelem Přírodovědeckého klubu v Brně a zasloužil se i o zřízení olomoucké pobočky Československé

společnosti pro mineralogii a geologii v roce 1955, v jejímž čele následně stál. Roku 1972 byl zvolen čestným členem ČSMG. V tomto období se prof. Němec zaměřil na vydávání učebních příruček, a to po vzoru prof. Rosického, který vydával vysokoškolské příručky pro mineralogické určovací praktikum. První takovou publikací byl *Klíč k určování nerostů*. Následně zjednodušil fyzikální a makroskopické postupy pro skromné vybavení

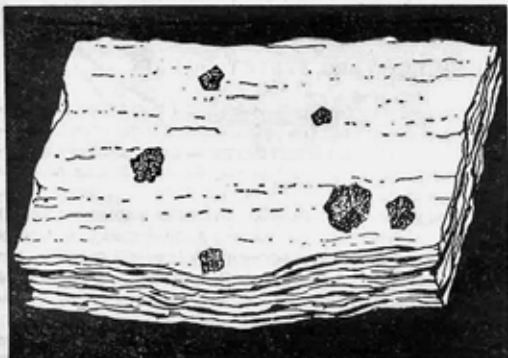
vzorku přibližně stejně a nikde nepozorujeme, že by některý nerost byl uspořádán např. do řad.

b) **Rovnoběžná stavba** se na horninách projevuje vrstevnatostí a břidličnatostí.

Vrstevnatá hornina je tvořena tenkými nebo i tlustšími vrstvami, které se při její tvorbě ukládaly na sebe. Každá vrstva je v podstatě deska oddělená od sousední vrstvy vrstevní spárou, podle které se snadno odlučuje. Proto je rozpad vrstevnaté horniny deskovitý. Vrstevnatost můžeme pozorovat jen na některé straně vzorku, je-li vrstva ulomena kolmo nebo příčně k vrstvám.

Na rozdíl od břidličnatosti má každá vrstva své nerosty rozdělené přibližně všesměrně, takže se v ní např. nestřídají v řadách listkovité a zrnité nerosty.

Vrstvy mohou být v hornině zcela rovné, ale i zvlněné, byla-li hornina vystavena tlaku. Vrstevnatost je charakteristickým znakem usazených hornin.

Obr. 13. Schéma rovnoběžné stavby

50

Obr. 14. Schéma stejnoměrně zrnité stavby

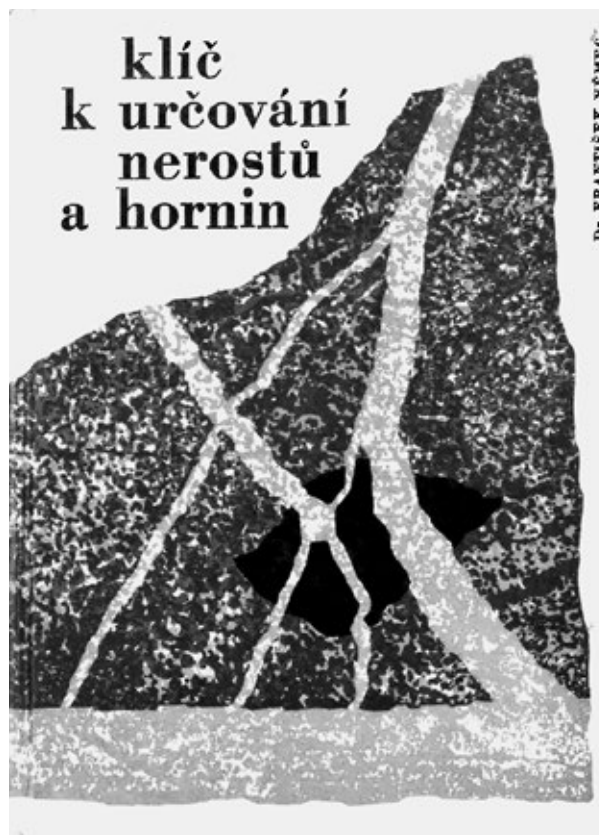
Břidličnatá hornina se vyznačuje střídavým rovnoběžným uspořádáním nerostů, při němž se zpravidla střídají rovnoběžné listkové nerosty se zrnitými nerosty. Břidličnatost můžeme pozorovat jen na některých stranách vzorku, kde se projevuje lom kolmý nebo příčný k břidličnatosti. Břidličnaté horniny se opět jako vrstevnaté horniny odlučují v destičkách, omezených nahoře a dole plochami břidličnatosti, zpravidla podle řad listkových nerostů. Proto můžeme na plochách břidličnatosti pozorovat listkové nerosty, kdežto na lomech kolmo k břidličnatosti jsou patrné zrnité nerosty.

51

tehdejších škol a jeho publikace a určovací klíče pro základní školy, gymnázia i studium na univerzitách slavily velký úspěch. Jeho *Klíč k určování nerostů a hornin* se dočkal dokonce čtyř vydání. Při pročitání tohoto klíče z roku 1967 je zjevné, jak vysoké nároky byly kladeny na studenty základních škol, jimž převážně byla tato publikace určena.

Spolupráce s brněnskou technikou přivedla prof. Němce do kontaktu s průmyslovými závody, tím přirozeně i k práci s nerostnými surovinami, ke kterým měl jako geolog velmi blízko. Vypracoval řadu expertiz a tyto zkušenosti využil i publikačně. Vědeckou práci následně zaměřil na vyvřeliny žulovského plutonu, zabýval se i karsologií ve vápencích skupiny Branné a pokračoval ve své zálibě v ultrabazikách v okolí Zálesí u Javorníka a Velkého Vrbna. Prostřednictvím speologie se dostal také ke studiu geologicko-petrografických poměrů na Kubě, a to v rámci tehdejší spolupráce socialistických států. Roku 1973 byla prof. Němcovi udělena Pamětní medaile k 400letému výročí univerzity v Olomouci za zásluhy o rozvoj vysokého školství.

Za svého života nashromáždil rozsáhlou odbornou sbírku přírodnin, čítající jak minerály, tak i horniny z oblasti Moravy, Slezska, Čech, Slovenska, ale v rámci své přeshraniční spolupráce měl přístup ke vzorkům z celého světa. Své sběry věnoval v první řadě výukovým účelům při zřizování katedry geologie a na pedagogické fakultě. Po jeho úmrtí v roce 1983 byla jeho manželkou pozůstalost nabídnuta tehdejšímu Krajskému vlastivědnému muzeu v Olomouci. Jednalo se o ucelenou kolekci minerálů v počtu 464 kusů, které jsou seřazeny v základním

Obálka Němcovy publikace *Klíč k určování nerostů a hornin*, 1. vyd., 1967, edice Pomocné knihy pro žáky, Státní pedagogické nakladatelství v Praze.

systému: prvky, sulfidy, sírany, halogenidy, oxidy, hydroxidy, karbonáty, fosforečnany a silikáty. V kolekci jsou zastoupeny mineralogické ukázky, které prof. Němec získával během své terénní i výměnné činnosti. Pocházejí z dnes již buď nedostupných lokalit, nebo z lokalit zcela zaniklých. Jako uzavřený celek představuje tato kolekce minerálů přehled základních typů mineralogického systému. Sbíрка reprezentuje celoživotní

sbírkotvornou a vědeckou činnost prof. Němce a stala se základem profesionálního mineralogického systému, který je doposud v mineralogickém fondu Vlastivědného muzea odborně budován. Minerály prof. Němce jsou ve Vlastivědném muzeu vystavovány např. v nové přírodovědné expozici Příroda od počátku bez konce, jsou využívány k edukačním účelům v rámci geologické olympiády či při krátkodobých výstavách. Další vzorky z kolekce prof. Němce jsou vystaveny a slouží studentům ke studiu na katedře geologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého. Také na Pedagogické fakultě UP, na katedře botaniky, jsou v rámci učitelství věd o Zemi stále prezentovány vzorky prof. Němce. I na Geologickém ústavu v Brně se stále využívají profesorovy minerály a horniny. I po více než 80 letech jsou jeho minerály a horniny stále předmětem výuky, a to díky jeho talentu pro výběr těch nejideálnějších typů v rozmanitých krystalovaných tvarech a v učebnicovém příkladu barvy a tvaru minerálů

či textury a struktury hornin. To z nich činí neocenitelný didaktický materiál. Sbírka prof. Němce se tak stala základním kamenem vzdělávání mnoha generací geologů a mineralogů.

Sbírky tohoto charakteru, zvláště jsou-li výsledkem celoživotní odborné práce jednotlivce, mají nezastupitelnou hodnotu nejen z hlediska výuky, ale i uchování vědeckého a kulturního odkazu. Muzejní sbírky jako ta Němcova představují most mezi minulostí a současností, jsou svědectvím doby, vědeckého přístupu a zároveň inspirací pro budoucí generace badatelů. Jejich uchování a prezentace jsou klíčové pro porozumění vývoji vědy i pro formování vztahu společnosti k přírodnímu dědictví.

Odkaz ke stažení seznamu minerálů a hornin z kolekce prof. Němce ve sbírkách Vlastivědného muzea v Olomouci – <https://1url.cz/LJtgQ>

Martin Kováček

Vzpomínka na členy redakční rady KROKu

PhDr. Marie Dokoupilová

Narodila se 29. března 1960 ve Šternberku. Své dětství a mladá léta prožila ve vesnici Šumvald u Uničova. Vystudovala obor historie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a v roce 1984 získala v tomto oboru doktorát. Poté pracovala krátce ve Vlastivědném muzeu v Olomouci a ve Státní vědecké knihovně v Olomouci. V roce 1994 nastoupila do Muzea Prostějovska v Prostějově, kde setrvala až do odchodu do invalidního důchodu v roce 2019. Prostějov poznala již během svých studií. Na akce klubu vojenské historie sem začala jezdit se svým studijním kolegou PhDr. Miroslavem Macíkem. Na těchto akcích poznala i svého budoucího manžela. Spolu pak měli dvě děti, Ondřeje a Lenku.

V prostějovském muzeu se Marie Dokoupilová věnovala problematice významné části historie města, a to židovské komunity. Další oblastí jejího zájmu byli literáti spjatí s Prostějovem a Prostějovskem, především Jiří Wolker a Petr Bezruč. Byla autorkou expozic k těmto osobnostem a mnoha výstav s výše uvedenou tematikou. Její publikační činnost byla poměrně rozsáhlá a patřila k uznávaným odborníkům, zejména v oblasti historie Židů. Byla redaktorkou muzejního časopisu *Zpravodaj Muzea Prostějovska v Prostějově*. Od roku 2012 byla

též členkou redakční rady časopisu KROK. Několik let také působila jako zástupkyně ředitele. Za celoživotní vědeckou práci a četnou publikační činnost o historii města Prostějova získala v roce 2017 cenu města Prostějova.

Její činnost na poli vědy nejprve utlumila a později zcela znemožnila zákeřná nemoc, které nakonec dne 22. března 2025 podlehla.

PhDr. Jindřich Garčic

PhDr. Jindřich Garčic (1950–2025) vystudoval obory teorie a dějiny výtvarného umění a pedagogiku dospělých na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, svůj profesní život zasvětil oblasti památkové péče. V popředí jeho odborného zájmu stála zejména problematika kulturních tradic a kulturní změny. Byl autorem či spoluautorem řady odborných článků, studií a publikací. Působil také jako vedoucí odboru kultury a památkové péče Krajského úřadu v Olomouci.

Od roku 2013 patřil ke stálým členům redakční rady revue *KROK*, velkou měrou se podílel na jejím rozvoji a jeho dobré rady vždy pomohly posunout práci vpřed. Svým odborným přínosem a vášní pro historii Olomouce přispíval k poznání bohatého kulturního dědictví tohoto krásného města a obohacoval stránky nejen časopisu *KROK*.

Jindřich Garčic se s nadšením věnoval tématům týkajícím se olomouckých kašen a dalších historických památek. Jeho články o historii Olomouce byly nejen odborně fundované, ale i poutavé a přístupné širokému publiku. Díky jeho práci si můžeme lépe představit život ve staré Olomouci,

její proměny a jedinečné prvky, které tvoří její nezaměnitelnou tvář.

Jindřich Garčic zemřel 24. března letošního roku ve věku 75 let.

Kulturní itinerář

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 2

Výstavy

250 let s vámi. Vědecká knihovna v Olomouci jako veřejná knihovna (1775–2025)

14. 5. – 29. 8. 2025 / Červený kostel, Bezručova 3
Ač sahají počátky Vědecké knihovny v Olomouci do 16. století a je druhou nejstarší veřejnou knihovnou v ČR, tak si letos připomínáme 250 let od chvíle, kdy své fondy otevřela veřejnosti. Expozice představí formou výstavních panelů, kombinujících text a obraz, vývoj významné moravské, olomoucké instituce v posledních 250 letech její existence.

Leseland DDR

9. 6. – 28. 8. 2025 / Galerie Biblio, Bezručova 2
Výstava zavede návštěvníky do světa detektivek, pohádek i science fiction a seznámí je s tématy, o nichž se smělo i nesmělo psát, se spisovateli socialistického realismu i disentu. Výstava je příspěvkem ke kulturním dějinám diktatury SED a zároveň pobídkou pro mladé i starší, aby (znovu) prozkoumali dějiny NDR v zrcadle její literatury.

Akce pro veřejnost

Po stopách masakru na Švédských šancích

17. 6. 2025 / 17.00 / Červený kostel, Bezručova 3
Představení nové publikace *Temné obilí* spojené s besedou a diskuzí s autory. Mezi hosty budou autoři knihy Martin Šinkovský a Pavel Kreisinger,

historik Vědecké knihovny v Olomouci Lubomír Novotný, přerovská spisovatelka Lenka Chalupová a historička Kateřina Portmann, která se věnuje tématu poválečného násilí v českém i česko-německo-rakouském kontextu. Akci pořádá VKOL ve spolupráci u Vydavatelstvím Univerzity Palackého.

Komentované prohlídky Červeného kostela

Od června do srpna nabídne VKOL komentované prohlídky Červeného kostela a foyer. Aktuální

doba prohlídek je k dispozici na www.vkol.cz/cervenykostel. V době konání akcí se prohlídky nekonají. Vstup je zdarma.

Průvodcovská služba v Červeném kostele je realizována v rámci projektu Průvodcovské služby za finanční podpory statutárního města Olomouc.

Muzeum Komenského v Přerově

Horní náměstí 1

Kamenné nebe na Přerovsku

21. 3. – 31. 8. 2025 / chodba v II. patře

Panelová výstava s názvem *Kamenné nebe na Přerovsku* představí soubor drobných sakrálních památek na Přerovsku, jejichž existenci si řada lidí v dnešní době ani neuvědomuje, přestože je často míváme téměř každý den. Panely připomenou nejen místa, kde můžete jednotlivé památky objevit, ale ve stručnosti také legendy a osudy jednotlivých ztvárněných postav.

Návštěvníci tedy spatří značně rozsáhlý archiv fotografií zobrazujících sochy a církevní stavby nejen v různých ročních obdobích, ale také například před a po restaurátorském zásahu. Aby nechyběly ani tradiční trojrozměrné exponáty, výstavu doplní dvě vitríny s polychromovanými soškami svatých z našich sbírek. Vstupné na výstavu: 40/20 Kč (platí i na výstavu *Caelum tiliae*).

Caelum tiliae – Nebe s vůní lipového dřeva

21. 3. – 31. 8. 2025 / chodba v II. patře

Výstava, kterou připravilo Muzeum Komenského v Přerově ve spolupráci se Střední školou řezbářskou v Tovačově. Výstava je samostatnou prezentací studentských řezbářských prací, která navazuje

na téma sakrálního umění prezentovaného v rámci výstavy *Kamenné nebe na Přerovsku*. Prostory tzv. Historického sálu zaplní dřevěné plastiky studentů řezbářské školy.

Do Brna široká cesta

4. 3. – 14. 9. 2025 / Kaple přerovského zámku

Od 4. března 2025 je v přerovském muzeu k vidění výstava o kramářských písních s názvem *Do Brna široká cesta*, která byla připravena ve spolupráci s Moravským zemským muzeem

v Brně. Návštěvníci se na ní budou moci seznámit s tzv. světskými kramářskými tisky, v kterých se zpívalo o přírodních katastrofách, o nešťastných láskách, lidských neřestech (např. tabáku), rekrutování, bitvách, kriminálních činech, ale také třeba o krinolině a doktoru Faustovi. Mnohé kramářské písně zlidověly, nebo naopak čerpaly z lidové tvorby, jako například o kanonýru Jabůrkovi (*U kanónu stál*) nebo *Ó hřebíčku zahradnický*. Vstupné na výstavu: 60/30 Kč.

Helfštýn – 894 dní v rekonstrukci

11. 4. – 15. 6. 2025 / Galerie Konírna, ul. Bratrská 358, Lipník nad Bečvou
Externí výstava zachycuje ve fotografiích průběh rekonstrukce a záchrany renesančního paláce hradu Helfštýn, která trvala přesně 894 dní. Na výstavu můžete zdarma zavítat vždy od středy do pátku od 13.00 do 16.00 hodin a o víkendech od 11.00 do 16.00 hodin. Vstup zdarma.

Přerovské povstání a osvobození 1945

2. 5. – 28. 9. 2025 / náměstí TGM (květen), městský park Michalov (červen–září)
Panelová výstava ve veřejném prostoru k 80. výročí Přerovského povstání a konce 2. světové války. Prezentace připomene události povstání, jež jsou významné nejen v rámci regionální historie, ale i celorepublikově.

S kufrem na cestách

20. 6. – 31. 12. 2025 / Velký výstavní sál v II. patře Přerovská továrna KAZETO, založená obuvníkem Karlem Zejdou, vyrobila přes 60 milionů kufrů, které se staly nejen symbolem cestování, ale i uchovávání vzpomínek. Výstava bude mapovat

historii podniku, představí jeho produkci a současně návštěvníkům nabídne možnost nostalgicky si připomenout, jak se cestovalo v předchozích sto letech. Vernisáž výstavy proběhne ve čtvrtek 19. června v 17.00 hodin ve slavnostní zámecké síni města Přerov. Vstupné na výstavu: 80/40 Kč.

ORNIS – Ornitologická stanice Muzea Komenského v Přerově

Bezručova 10

otevírací doba celoročně: úterý–neděle 9.00–17.00

Věda malebná: historie přírodovědné ilustrace

4. 4. – 2. 11. 2025 / Výstavní sál ORNIS

Hlavní sezónní výstava Ornitologické stanice Muzea Komenského v Přerově, která se bude věnovat fenoménu vědecké ilustrace v přírodních vědách. Vstupné na výstavu: 60/30 Kč.

Hrad Helfštýn

Týn nad Bečvou 333

Otevírací doba hradu v roce 2025:

Od 1. 5. do 31. 8. 2025 – denně mimo pondělí, 9.00–18.00 hodin

Od 1. 9. do 31. 10. 2025 – denně mimo pondělí, 9.00–17.00 hodin

Petr Voříšek – Periferrium

27. 4. – 26. 10. 2025 / Galerie na II. nádvoří, hrad Helfštýn

Výstava volné tvorby Petra Voříška, ve které se harmonicky kloubí industriální poetika periferie se světem imaginárních živočišných forem. Výstavu můžete navštívit v Galerii na druhém nádvoří v rámci vstupu do hradu. Vernisáž se uskuteční 26. 4. 2025 od 16.00 hodin.

Vlastivědné muzeum Jesenicka

Zámecké náměstí 1

Tak trochu jiný svět

10. 6. – 14. 9. 2025 / Galerie Vodní tvrže

Vlastivědné muzeum Jesenicka ve spolupráci s organizací Aliterra a SONS představuje unikátní interaktivní výstavu, která návštěvníkům přiblíží svět nevidomých a slabozrakých. Výstava nabízí jedinečnou kolekci ozvučených hmatových soch vytvořených speciální technikou ATM, interaktivní herní prvky rozvíjející smyslové vnímání a možnost poznat umění jinak než jen zrakem. Návštěvníci si vyzkouší rozpoznávání různých materiálů pomocí hmatu, zahrají si s kuličkovými drahami, seznámí se s historií a principy techniky ATM a budou mít možnost nakreslit, co „vidí rukama“. Součástí výstavy jsou také informační panely a speciálně upravené hry. Výstava je nejen vizuálním zážitkem, ale především pozvánkou k prožití světa jiným způsobem – skrze hmat, zvuk a vlastní představivost. Vernisáž proběhne 10. 6. 2025 v 18.00 hod. Vstupné: 60/30 Kč.

Poklady jesenické archeologie

24. 6. – 26. 10. 2025 / Hlavní výstavní sál
Vodní tvrže

Výstava představí bohatou historii regionu prostřednictvím archeologických nálezů. Návštěvníci se seznámí s dějinami archeologického bádání na Jesenicku a objeví předměty z pravěku i středověku – od stop prvních zemědělců přes germánské artefakty až po pozůstatky mohutných hradů, jimiž je Jesenicko proslulé. Výstavu doplní bohatá fotografická dokumentace a unikátní exponáty, z nichž některé budou veřejnosti představeny

vůbec poprvé. Přijďte se podívat na poklady, které vydala jesenická zem.

Vstupné: 60/30 Kč.

Vlastivědné muzeum v Olomouci

náměstí Republiky 5

Odvěké společenství. Příběhy o psech a lidech

do 22. 6. 2025 / Sál Václava III.

Pes provází člověka již tisíce let. Byl nejen prvním domestikovaným zvířetem, ale také společníkem, loveckým pomocníkem, ochráncem i symbolem prestiže. Výstava nabídne pohled na fascinující vývoj vztahu mezi člověkem a psem, zejména v období raného novověku. Zatímco na šlechtických dvorech byli lovečtí psi vybíráni, cvičeni a chováni s nejvyšší péčí, ti toulaví v ulicích měst často vzbuzovali obavy a byli předmětem přísné regulace. Představíme jedinečné archivní materiály, které dokumentují, jak se tehdejší společnost stavěla k přítomnosti psů ve veřejném prostoru. Budete mít možnost prohlédnout si unikátní rytiny Johanna Eliase Ridingera, jehož realistická zobrazení loveckých i domácích psů z 18. století zachycují tehdejší vnímání těchto zvířat. Součástí expozice jsou také sochařské modely psů v životní velikosti. Chybět nebudou ani obrazy slovenské výtvarnice Olgy Paštěkové.

Příběhy palných zbraní

do 14. 9. 2025 / Sál sv. Kláry

Vojenské, lovecké, civilní a sportovní palné zbraně ze sbírek Vlastivědného muzea v Olomouci a Východočeského muzea v Pardubicích. Výstava představuje ucelenou kolekci ručních palných zbraní vytvořených a užívaných od počátku 17. století po současnost. Jejím cílem je zdůraznění

různorodosti užití, funkce a vzhledu palných zbraní v průběhu staletí, přiblížení procesu jejich výroby a řemeslného zpracování i uplatnění technologických novinek a zajímavostí při jejich vzniku. Všechny detaily lze najít také v nové knize – *Příběhy palných zbraní*, která vznikla ve spolupráci s Vydavatelstvím Univerzity Palackého v Olomouci.

NASFO – Národní soutěž fotografie

9. 5. – 22. 6. 2025

Tato jedinečná soutěž zve všechny fotografy, kteří chtějí překročit hranice digitálního světa a dát svým snímkům nový život v tištěné podobě. V době, kdy fotografie často zůstávají uzavřené v digitálních archivech, NASFO oslavuje kouzlo papíru, hmatatelnost a hloubku obrazu, které lze skutečně docenit až mimo obrazovku. Soutěž není jen o prezentaci snímků, ale také o rozvoji vizuální gramotnosti, vnímání umění a zdokonalování fotografických technik.

Festival Baroko

1.–15. 6. 2025

28. ročník hudebního festivalu dává tentokrát možnost seznámit se s neznámými díly převážně českých skladatelů ze 17. až 19. století. V novodobých premiérách budou představeny koncertní a operní kusy původně určené jak k církevním slavnostem a obřadům, tak i ke světské zábavě. Na festivalu vystoupí řada renomovaných sólistů a souborů specializovaných na interpretaci staré hudby z České republiky i sólistů trvale působících v zahraničí. Festival opět dramaturgicky připravil Mgr. Tomáš Hanzlík, Ph.D. Členové VSMO mají v rámci festivalu snížené vstupné.

Zámek Čechy pod Kosířem

Mánesova 1

Zámecké soirée

16. 8. 2025

Zažijte výjimečný večer na zámku Čechy pod Kosířem, kde sny se mění ve skutečnost! Představovali jste si někdy, jaký byl život na zámku v dobách šlechtických pánů? Chtěli byste si zkusit být na jeden večer jejich hosty? V tom případě neváhejte a nechte se nadchnout.

Další akce

Víkend otevřených zahrad / 7.–8. 6. 2025

Koncert Kateřiny Marie Tiché / 19. 6. 2025

7 pádů Honzy Dědka / 3. 7. 2025

Kostýmované prohlídky / 5.– 6. 7. 2025

Bílá paní na vdávání / 13. 7. 2025

Arboretum Bílá Lhota

Otevřeno: květen až září 8–18 hodin
(kromě pondělí)

Národní přírodní památka se rozkládá se na jižně orientovaném svahu na ploše necelých tří hektarů. Nachází se zde asi 300 různých druhů a kultivarů dřevin, například keřovité tisy v různých barvách a tvarech, túje, smrky, duby, různobarevné buky, cypřišky, javory, borovice, břízy, douglasky a lípy. V arboretu je pěstována i řada vzácných a sbírkových dřevin – například japonské javory, vilíny a magnólie. Stromy jsou seskupeny podle nároků na živiny, půdu, klima atd. V parku jsou zastoupeny dřeviny z jižní Evropy (hlavně z Balkánu) a z Asie (Číny, Koreje, Mandžuska, Japonska a Sibiře), mnoho dřevin pochází i z různých

oblastí Severní Ameriky (z Kanady a USA) a z Mexika. Bezbariérový vstup i toalety.

Muzeum Šumperk

Hlavní třída 342/222

Šumpersko, války, vojáci

12. 6. – 14. 9. 2025 / Rytířský sál

Klub plastikových modelářů Šumperk chystá ve spolupráci s Vlastivědným muzeem v Šumperku regionálně zaměřenou výstavu s válečnou a vojenskou tematikou. Hlavní důraz bude kladen na období 2. světové války, od jejíhož konce letos uplyne již 80 let. Návštěvníci se ale také vrátí i do časů první světové války a následného meziválečného období. Instalaci doprovodí dobové fotografie, k vidění budou také součásti tehdejší vojenské výstroje a výzbroje, modely vojenské techniky i autentické předměty dokládající válečné události v regionu.

Plané rostliny v kuchyni

7. 5. – 10. 8. 2025 / Hollarova galerie

Návštěvníci této výstavy se dovedí, z jakých druhů planých rostlin lze připravit náhražku špenátu či

falešné kapary, co všechno je možné přidat do salátu nebo čím se v dobách nedostatku nastavovala mouka. Výstava představuje jak rostliny, jejichž jedlost je všeobecně známá, tak i některé druhy, které by většinu z nás jíst ani nenapadlo. Kromě exponátů z botanické podsbírky muzea jsou vystaveny i další předměty související s divoce rostoucími jedlými rostlinami, například kuchyňské náčiní používané při jejich zpracování před konzumací. Nechybí ani recepty. Výstava poslouží jako zdroj poučení a inspirace pro všechny milovníky přírody a příznivce zdravého stravování, kteří by si rádi zpestřili jídelníček „divokou zelení“.

Vnitřní svět Renaty Lombard

15. 5. 2025 – 10. 8. 2025 / Galerie mladých

Renata Lombard se po 27 letech strávených v zahraničí vrátila do rodného Šumperka. Ve výtvarné tvorbě se inspiruje hudbou a vlastní náladou v daném okamžiku. V Galerii mladých představí kreslené portréty.

Muzeum Zábřeh

Žižkova 1

Vlaky v přírodě a příroda kolem vlaků

21. 5. – 20. 7. 2025

Železniční doprava se svými stavbami a vlaky představuje významný krajinnotvorný prvek, svým rozsahem a velikostí silně ovlivňuje vzhled původní krajiny. Že tak činí už dlouho, dokládají i letošní významná výročí s ní spjatá: Před 200 lety, tedy v roce 1825, byl zahájen v Anglii pravidelný provoz na vůbec první železniční trati na světě – mezi Stocktonem a Darlingtonem – a v Čechách byla zahájena stavba koněspřežné

trati mezi Lincem a Českými Budějovicemi. A před 180 lety, tedy v roce 1845, vyjel první parní vlak z Olomouce do Prahy.

Většina železničních staveb pochází z konce 19. století a za dobu své existence s krajinou značně splynula, krásné příklady souladu železnice a krajiny máme i v našem okolí. Autor výstavy Ladislav Doležal několik takových lokalit s vlaky v různých ročních obdobích nafotil.

Památník Adolfa Kašpara v Lošticích Palackého 343

125. výročí lékárny v Lošticích

15. 5. – 28. 6. 2025

Výstava připravená ve spolupráci s lékárnou v Lošticích připomene celou její historii od nelehkých začátků až po současnost. Lékárna za uplynulých 125 let změnila několikrát majitele, přestěhovala se na jiné místo loštického náměstí a samozřejmě prošla i rekonstrukcí v interiéru. Na výstavě se dozvíte historická fakta, seznámíte se s majiteli lékárny, zjistíte, jak se lékárenská péče v průběhu let měnila a mění, a prohlédnete si i dobové fotografie lékárny. Dozvíte se také, že se v lékárně vyráběla sodovka, a uvidíte zajímavé lékárnické nástroje a pomůcky z laboratoře.

Muzeum Mohelnice Kostelní náměstí 938

Udělej si sám

25. 4. – 6. 7. 2025

Výstava představí fenomén kutilství a jeho produkty – předměty vyráběné svépomocí ve volném čase a nejčastěji z toho, co je po ruce. Zaměřena

bude pouze na malou část z každodenní kultury, a to na vybavení interiérů domů a bytů. Výstava v mohelnickém muzeu přinese i ohlédnutí za činností amatérských tvůrců v Mohelnici, která byla prezentována na pravidelných výstavách *Člověk a jeho volný čas* od roku 1976 až do roku 1988.

Muzeum a galerie v Prostějově

Náměstí T. G. Masaryka 2

Tradiční úprava hlavy

18. 4. 2025 – 4. 1. 2026

V minulosti se vdaná žena nesměla ukazovat na veřejnosti s holou hlavou, musela se z vnitřních příčin či magických důvodů odlišovat od svobodné, prostovlasé. Dávný a všeobecně v Evropě rozšířený obyčej, kdy vdaná žena chodila s pokrytou hlavou, je tématem této výstavy, která je zaměřena na tradiční i současné úvazy tištěných šátků v našem hanáckém regionu.

Ztracený ráj Luboše Kafky

18. 4. – 14. 9. 2025

Luboš Kafka se zabývá lidovým uměním a tradiční duchovní kulturou. V roce 2022 spolu s Alenou Kalinovou zpracoval do knižní publikace i muzejní prostějovskou kolekci podmaleb pod názvem *Ze svatého koutu světnic*. Luboš Kafka se od mládí věnuje malbě, zpracovává témata související s jeho profesním zájmem – lidovou architekturu a kult světců. Pro jeho obrazy je typická barevná pestrost a hravost, svým viděním navazuje na naivní malíře podmaleb 19. století a uchovává tak původní tradici v současnosti. Výstavu doprovodí i katalog z edice *Uměleckých osobností Ztracený ráj Luboše Kafky*.

RESTAUROVÁNÍ – Prosíme nasedat!

25. 4. – 31. 8. 2025

Projekt RESTAUROVÁNÍ se zaměřuje na péči o sbírky Muzea a galerie v Prostějově. Tentokrát představí neorenesanční intarzovanou lavici a soubor klasicistní lavice se dvěma židlemi, darovaný do sbírek JUDr. Janem Knappem.

Portmoneum Josefa Váchala

4. 4. – 30. 8. 2025 / Červený domek Petra Bezruče v Kostelci na Hané

Putovní výstava zapůjčená Muzeem Josefa Váchala v Litomyšli je věnována tomuto slavnému grafikovi, malíři, mystikovi a spisovateli v jedné jeho sbírce „krvavých“ kolportážních románů. Zejména představuje knihu Krvavý román vydanou roku 1924 v nákladu pouhých 17 exemplářů. Výstava je tvořena panely a jedním trojrozměrným předmětem – faksimilí Krvavého románu.

80 let svobody. Prostějov a konec 2. světové války

od 1. 5. 2025 / venkovní lodžie muzea

Devátý květen 1945 nebyl pro Prostějov jen dnem, kdy skončila 2. světová válka, ale také symbolem nové éry plné naděje na mír a lepší budoucnost. Výstava, která čerpá z fotografických sbírek Muzea a galerie v Prostějově, připomíná tuto historickou událost a její hluboký význam pro místní komunitu. Prostřednictvím dobových fotografií oživuje atmosféru posledních válečných okamžiků.

Druhý domov. Česko-italské přátelství z velké války

30. 5. – 28. 9. 2025 / hlavní budova MGP

Každá válka přináší zkázu. Drtivou většinou i pro ty, kteří s válkou nemají a nechtějí mít nic společného. V roce 1915 se to stalo i lidem z Tridentska.

Okolí města Trident bylo součástí Rakousko-Uherska, a když Itálie přešla na nepřátelenou stranu, stalo se Tridentsko válečnou zónou. Obyvatelé se museli vystěhovat a stali se z nich uprchlíci, kteří z velké části skončili v českých zemích. Někteří došli i do Prostějova. Přitom museli opustit svůj (většinou skromný) majetek, který válka nenávratně zničila. Výstava seznamuje s nelehkými osudy těchto nepřímých obětí 1. světové války.

V Červeném kostele VKOL bude navazující výstava zahájena 25. 9. 2025.

Absolventi ZUŠ 2025

5.–29. 6. 2025 / Galerie Špalíček

Výstava absolventských prací studentů výtvarného oboru prostějovské Základní umělecké školy Vladimíra Ambrose.

Technické hračky a vynálezy

1. 7. – 14. 9. 2025 / Galerie Špalíček

I velcí vynálezci byli dětmi. S čím si hráli? Návštěvník uvidí parní strojky, konstruktivní stavebnice, automobily, vláčky, rakety ale i šicí stroje, gramofony, kamna atd. Dále výstava nabízí vynálezy J. Verna a Leonarda da Vinci jako papírové modely, dobové školní vzdělávací a naučné pomůcky. Představí velmi pěknou grafiku dobových technických her, nákrešů apod. Výstava bude doplněna video prezentací, na které jsou historické hračky v pohybu. Výstava je zapůjčena z Muzea hraček Rychnov nad Kněžnou.

Plané rostliny

v kuchyni

vládní muzeum
v Šumperku

Olomoucký kraj

[WWW.MUZEUM-SUMPERK.CZ](http://www.muzeum-sumperk.cz)

m muzeum
Šumperk
HOLLAROVA GALERIE

7. KVĚTNA – 10. SRPNA 2025

VERNISÁŽ VYSTAVY SE USKUTEČNÍ

7. KVĚTNA V 17 HODIN

VSTUPNÉ: PLNÉ 50 Kč, SNÍŽENÉ 10 Kč, DĚTI DO 3 LET ZDARMA

Muzeum otevřeno celoročně |
úterý–neděle | 9.00–17.00

Muzeum Komenského v Přerově a Střední škola řezbářská v Tovačově
zvou na výstavu

Caelum tiliae

Nebe s vůní lipového dřeva

Dřevěné plastiky, reliéfy a sochy se sakrální tematikou
od studentů Střední školy řezbářské v Tovačově

21. 3. – 31. 8. 2025

Historický sál přerovského zámku

Vstupné: 40/20 Kč
platí i pro souběžnou výstavu
Kamenné nebe na Přerovsku

Vernisáž:
čtvrtek 20. 3. v 17 hodin
společná s výstavou
Kamenné nebe na Přerovsku
Hudební doprovod:
Spring Trio Band

STŘEDNÍ ŠKOLA
ŘEZBÁŘSKÁ
TOVAČOV

Olomoucký kraj

Muzeum Komenského v Přerově je příspěvkovou organizací zřízenou a financovanou Olomouckým krajem.